

ফুলগুৰিৰ ধেৱা

16925

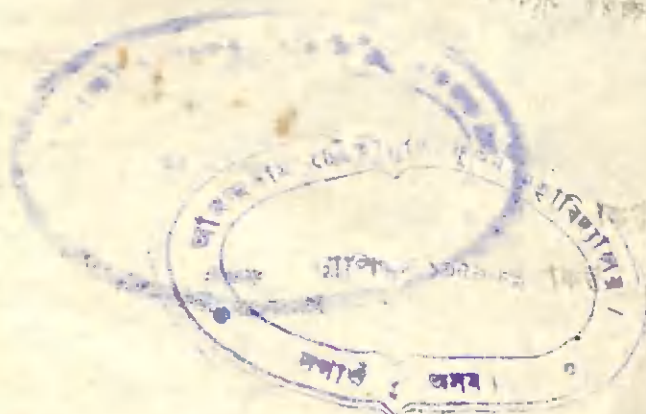

SCUL

শ্ৰীবেণুধৰ কলিতা

ফুলগুৰিৰ ধোৱা

16925

শ্ৰীবেণুধৰ কলিতা

প্রকাশক— শ্রীমান লক্ষ্মেশ্বর কলিতা
 শ্রীমান যুগল কুমাৰ কলিতা
 শ্রীমান যুক্তি কুমাৰ কলিতা
 শ্রীমান হিৰণ্য কলিতা

554.162

KAL

SOUL

১ম প্রকাশ— নভেম্বৰ ১৯৬১

২য় প্রকাশ— আগষ্ট ১৯৯৪

16925

লিখক—

শ্রীবেণুধৰ কলিতা বি, এ,

(সাহিত্যিক পেশ্যনাৰ)।

(লিখকৰ দ্বাৰা সৰ্বস্বত্ব সংৰক্ষিত)

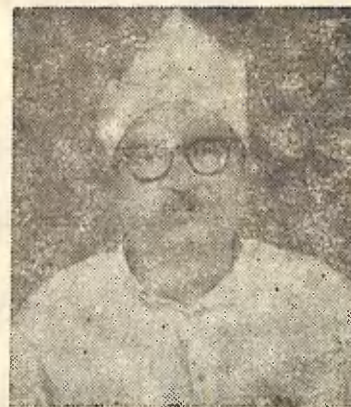
মূল্য— ১৫.০০ টকা

পকাবদ্ধা— ২৫.০০ টকা

মুদ্ৰক— কৰী এছ, নগাঁও (অসম)

উচ্চৰ্গা

নৰোবা বালিসংগ্ৰহ সন্নাধিকাৰ আৰু

নগাঁও (২য় প্ৰকাশ) কলেজৰ প্ৰাক্তন অধ্যক্ষ মোৰ

দীক্ষাগুক মহেন্দ্ৰ দেব গোস্বামী

দেৱৰ গুণ্য স্মৃতিত্ৱে

অৰ্পণ কৰিলো।

শ্রীবেণুধৰ কলিতা

আশীৰ্বাদ

এশ বছৰৰ আগৰ কথা । ইংৰাজৰ শাসন-শোষণত অতিষ্ঠ হৈ নগাওঁ জিলাৰ দক্ষিণ-পশ্চিম অঞ্চলৰ বাইজ গৰজি উঠিল । বিপ্লৱৰ জুই জ্বলিল আৰু সেই বিপ্লৱৰ জুই বীৰসকলৰ তেজেৰেই ইংৰাজে লুমালে । তাৰ অপব্যাখ্যা প্ৰচাৰ কৰি বাহিৰৰ বাইজক জনালে, সৰ্ব্বনশীয়া আফুখেতি ইংৰাজ চৰকাৰে বাইজৰ মঙ্গল কামনা কৰি উঠোৱাৰ কাৰণে এমুঠি কানীয়াৰ অবৈধ অত্যাচাৰ আশেপাশ । অঞ্চলৰ বাইজে গীত-মাতোৰে প্ৰকাশ কৰিলে, জীৱন-আহুতি দিছে । বীৰসকলৰ চমক লগোৱা কাহিনী, বিদেশী শাসনৰ বিৰুদ্ধে চলোৱা 'ফুলগুৰি ধোৱা'ৰ অতিবঞ্জিত ঘটনাৰ বৰ্ণনাত ।

এই সকলোবোৰ এতিয়া স্থায় পাহৰণিত গৰ্ভত । আমাৰ অপমানৰ অবধি নাই—আপোন পাহৰা জাতিক ইতিহাসেও ক্ষমা নকৰে । আমাক আমাৰ জাতীয় মানিৰ পৰা মুক্ত কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছে 'ফুলগুৰি ধোৱা'ৰ মননশীল লেখকে । বাইজৰ আশীৰ্বাদ তেওঁ পাব ।

নগাওঁ
২৪/৬/৬১

ইতি
শ্ৰীমহীচন্দ্ৰ বৰা

আগ কথা

অগ্ৰায়ৰ গৰ্ভৰ পৰাই বিপ্লৱৰ জন্ম । সেইবাবেই দেশৰ প্ৰতিটো বিপ্লৱেই জাতীয় জীৱনৰ একোগছি বস্তু স্বৰূপ । ফুলগুৰি ধেৱা বা ফুলগুৰি বিদ্ৰোহো বৃটিছ চৰকাৰৰ অৱৰ্ণনীয় নিষ্পেষণ আৰু ভাৰতৰ অগ্ৰায় প্ৰদেশৰ দৰেই কৰ-কাটলৰ হেঁচা ৰাইজে কেঁকো-জোঁকোঁকৈও বৰ নোৱাৰি সেইবোৰৰ বিৰুদ্ধে কৰা এটি স্বতঃস্ফূৰ্ত আন্দোলন । ইংৰাজ আৰু চিপাহীবিলাকে বিদ্ৰোহক ‘ধাৰা’ বুলিছিল । ই অসমীয়াৰ জিভাত ‘ধাৰা’ গুচি ‘ধেৱা’ হল । সেয়েহে ফুলগুৰিৰ বিদ্ৰোহটো ‘ফুলগুৰিৰ ধেৱা’ নামেৰেহে জনাজাত হৈ পুৰিছিল । সেই কাৰণেই পুথিৰ নামো ‘ফুলগুৰিৰ ধেৱা’ নামেৰেই নামাকৰণ কৰা হ’ল ।

ফুলগুৰিৰ ধেৱা সাধাৰণ সূৰ্যকৰ নেতৃত্বহীন বিদ্ৰোহ কাৰণেই হজুৱা মানুহৰ বিদ্ৰোহ বুলি কূটনীতিবিদ ইংৰাজ চৰকাৰে অপব্যাখ্যা দি বিদ্ৰোহৰ মূল্য অতি তুচ্ছভাৱে দেখুওৱাত সেই বিষয়ে আনকি কোনো শিক্ষিত মানুহে চিন্তাও নকৰিছিল আৰু ইংৰাজৰ বিৰুদ্ধে মাত মাতিবলৈ ভয় কৰিছিল । কিন্তু প্ৰকৃততে বিদ্ৰোহৰ কাৰণ তাতোকৈ বহুত ওপৰত আছিল । আজিও ফুলগুৰি বিদ্ৰোহক বহুতে ইংৰাজে দিয়া সূত্ৰমতেই বিচাৰ কৰে । কিন্তু হজুৱা মানুহৰ মূল্যহীন বিদ্ৰোহ বুলি ইয়াক জ্ঞান কৰাটো অসমীয়া জাতিৰ এটা কলঙ্ক । ফুলগুৰি বিদ্ৰোহ আছিল অগ্ৰায়কাৰী সকলৰ ইচ্ছাৰ বিৰুদ্ধে হোৱা সমবেত ৰাইজৰ কণ্ঠস্বৰৰ কল্লোলধ্বনি । পৰাধীনতাৰ শ্ৰানিত নতশিৰ নহৈ ভাৰতৰ অগ্ৰায় ঠাইত ১৮৫৭ চনত কৰা চিপাহী বিদ্ৰোহৰ পৰিণতি স্বৰূপেই ফুলগুৰীয়া ৰাইজে মণিৰাম দেৱানে অসম ভূমিত এৰি থৈ যোৱা আশীৰ্বাদৰ ভেঁটিত একুৰা

উগ্ৰমগীয়া বিদ্রোহৰ সূত্ৰপাত কৰি মাতৃ-মুক্তিৰ মহান আহ্বানত বিদ্রোহৰ পাতনি মেলিছিল।

বিদ্রোহৰ উদ্দেশ্য অতি সৎ আছিল। কিন্তু বিদেশী চৰকাৰৰ চাৰুৰি, কূটনীতি আৰু অপপ্ৰচাৰৰ জাল ভেদ কৰি বিদ্রোহৰ প্ৰকৃত উদ্দেশ্য বাহিৰত প্ৰচাৰ কৰিবলৈ উপযুক্ত মানুহৰ অভাৱ হোৱাৰ বাবেই আজিও বহুতৰ মানত সেই বিদ্রোহ 'কানীয়া-বিদ্রোহ' নামেৰেই আখ্যা পাই আহিছে। যি কোনো দুৰ্ঘটনাৰ পিচত তেতিয়া আজিৰদৰে তদন্ত কমিটিৰ ব্যৱস্থা কৰি ৰিপৰ্ট আদি সংগ্ৰহ কৰাটোও সম্ভৱপৰ নাছিল।

ইংৰাজে অসম লৈ চাৰিওফালে পৰিবৰ্ত্তনৰ সূচনা কৰিলে। কৰ-কাটলৰ উপৰিও প্ৰাচীন অসমীয়া সমাজ, সভ্যতা, শিক্ষা, কৃষি, বিচাৰ পদ্ধতি আদিৰ কামিহাড় তালি তাৰ ভেঁটিত আচহুৱা বিলাজী ৰীতি-নীতি প্ৰচলন কৰাত সেইবোৰ কোনো অসমীয়া মানুহেই মনে প্ৰাণে হজম কৰিব পৰা নাছিল। সেই কাৰণেই ভীষণ সংঘাতৰ সৃষ্টি হৈছিল। ফুলগুৰি ধোৱাও সেই সংঘাতৰ ফলতেই হোৱা ভাৰত-বিলম্ব এপাহী পত্নমফুল।

যি কোনো বিদ্রোহৰ ফলত ৰাজশক্তিক পৰাভূত কৰি নতুন পাতনি মেলিলে বিদ্রোহক বিপ্লৱ আখ্যা দিয়া হয়। বিদ্রোহে জয়লাভ কৰিব নোৱাৰিলে তাক বিদ্রোহ বুলিয়েই কোৱা হয়। গতিকেই বিদ্রোহৰ ক্ষেত্ৰত ৰাজ-শক্তিৰ অতুল প্ৰভাৱৰ ফলত বিদ্রোহ আৰু বিদ্রোহীসকলৰ কলঙ্কৰ সীমা নোহোৱা হয়। পুৰণিৰ সমল বিচাৰি পৰবৰ্ত্তী সমাজেহে তাৰ প্ৰকৃত মূল্য দিবলৈ চেষ্টা কৰে। কিন্তু, তেতিয়া কালৰ কুটিল গতিত বহুত তথ্য-পাতি হেৰাই যায়। গতিকেই সেই সমলবোৰ সম্পূৰ্ণ অভ্ৰান্ত বুলিও কব নোৱাৰি।

আমিও ফুলগুৰি ধোৱাৰ এশ বছৰৰ পিছত এই বিষয়ে লিখিবলৈ যাওঁতে বহু কথাৰ শৃংগ হেৰাই গ'ল। তথাপিও গেইট চাহাবৰ 'History of Assam,' B. C. Allenৰ Assam Gazetteers, Vol, V. Nowgong, 1905,' A. J. Moffatt

Millsৰ ৰিপৰ্ট, শ্ৰীযুত কেশৱনাৰায়ণ দত্তৰ 'বিদ্রোহী' অসম, শ্ৰীযুত বেণুধৰ শৰ্ম্মাৰ 'মণিৰাম দেৱান,' ডাঃ সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞাৰ ১৮৭৮ শকৰ বহাগ মাহৰ 'অৰুণাচল'ত প্ৰকাশিত 'অসমত কানি,' ডাঃ বিবিষ্ণু কুমাৰ বৰুৱাৰ অসম সাহিত্য সভাৰ ২৭তম অধিবেশনৰ 'স্মৃতি গ্ৰন্থ'ত প্ৰকাশিত 'অৰুণোদই সংবাদপত্ৰত নগাঁৱৰ বাতৰি,' অসম সাহিত্য সভাৰ ভাষণাৱলী, শ্ৰীযুত মহেন্দ্ৰ বৰাৰ '1857 in Assam,' শ্ৰীৰামমল ঠাকুৰীয়াৰ 'ভাৰতৰ প্ৰথম স্বাধীনতা যুদ্ধ' আদিৰ পৰাও কিছু কথা বুটলি আনি কিতাপ ডোখৰ যুগুত কৰা হৈছে। এই ক্ষেত্ৰত জাগীয়াল মৌজাৰ মৌজাদাৰ ফুলগুৰিৰ শ্ৰীযুত পদ্ম সিং ডেকা বি, এল, ডাঙৰীয়াৰ পৰা ফুলগুৰি ধোৱাৰ বিষয়ে তেখেতৰ দেউতাক ঔপেন্দ্ৰ সিং ডেকাই লিখি যোৱা কিছুমান তথ্য-পাতি নোপোৱা হলে কিতাপখনিৰ বহু কথাই অপূৰণ হৈ ব'লহেঁতেন। ঔপেন্দ্ৰ সিং ডেকা ফুলগুৰি ধোৱাৰ ঘটনাকালত চেমনীয়া আছিল। ইয়াৰ উপৰিও বহা আৰু জাগীয়াল মৌজাৰ বিভিন্ন গাৱঁৰ বুঢ়া লোকসকলৰ পৰাও কিছু কথা বুটলি লোৱা হয়।

অসমৰ স্মসাহিত্যিক, সমাজসেৱী আৰু ৰাজনীতিবিদ শ্ৰীযুত মহীচন্দ্ৰ বৰা বি, এল, ডাঙৰীয়াই কিতাপখন প্ৰকাশৰ কাৰণে আশীৰ্বাদ দিয়াত তেখেতৰ ওচৰত চিৰ কৃতজ্ঞ হলো।

মণিৰাম দেৱানৰ গীত : সমূহৰ লেখায়া ফুলগুৰি ধোৱাৰ বিষয়ে ৰাইজৰ অন্তৰৰ বেদনা প্ৰকাশক লোক-গীতি কিছুমানো নগাৱঁৰ চুকে কোণে পৰি বৈছিল।

“অ’ আইটী এদোন ধান দোদোন ধান

অ’ আইটী ফুলগুৰি ধোৱা খান

অ’ আইটী কেনেকৈ লাগিলে

অ’ আইটী তিনিজোপা আঁহতৰ তলতে

অ’ আইটী ধোৱাখন লাগিলে ……।

ৰূপচিং-চিৰচিং-বাহ-বনমালী……।”

আদি গীতবোৰ স্থললিত শ্ৰবে গোৱা হৈছিল। তাহানি আমাৰ

সৰুকালত কুৰি দশকৰ শেষৰ পিনে কামপুৰ দেউৰী গাঁৱৰ নেপেৰী বুঢ়ীয়ে এই গীতবোৰ গোৱাত শুনিবলৈ ভাল পাই তেওঁৰ পিচে পিচে ফুৰিছিলো। কিন্তু পূৰ্বৰ বুঢ়ী লোকসকলৰ যত্ন হোৱাত বহু প্ৰবন্ধ কৰিও সেইবোৰ উদ্ধাৰ কৰিব নোৱাৰি অত্যন্ত বেজাৰ পাইছোঁ। গীতবোৰ উদ্ধাৰ কৰিব পাৰিলো প্ৰকাশ কৰিবৰ হেঁপাহ আমাৰ আছে।

সদৌশেহত মোৰ জীৱনত বহু প্ৰকাৰে সহায় সাৰথি কৰি অহা শ্ৰীযুত ক্ষীৰোদ কুমাৰ বৰুৱা ডাঙৰীয়াই ছপা সম্বন্ধে ব্যৱস্থা লোৱা বাবে তেখেতৰ ওচৰত খণী হলো। আৰু কলিকতাৰ 'নৱজীৱন প্ৰেছ' অতি কম সময়ৰ ভিতৰতে কিতাপখন উলিয়াই দিয়াৰ কাৰণেও শলাগ নজনাই নোৱাৰিলোঁ।

কামপুৰ দেউৰীগাঁও
নগাঁও (অসম)
১৫. ৮. ৬১

ইতি
শ্ৰীবেণুধৰ কলিতা

২য় সংস্কৰণৰ বিষয়ে একেয়াৰ

১৯৬১ চনত "ফুলগুৰি ধোৱা"ৰ শতবাৰ্ষিকী উৎসৱ উলহমাঙ্গহেৰে পালন কৰিবৰ বাবে আমি পুথিখনৰ ১ম সংস্কৰণটি ততাতৈয়াকৈ প্ৰকাশ কৰা সময়ত তথ্যপাতি উদ্ধাৰ কৰাতো বৰ দুকল হৈ পৰিছিল। কিন্তু, বৰ্তমান অসম চৰকাৰে প্ৰকাশ কৰা "Political History of Assam, Volume One" নগাঁও ছোৱালী কলেজৰ খ্যাতনামা অধ্যাপক শ্ৰীযুত যোগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ ভূঞাদেৱৰ "উনবিংশ শতিকাৰ অসম সংবাদ", আৰু গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়ৰ ৰাজনীতি বিজ্ঞানৰ কলাগুৰু শ্ৰীযুতা অনুৰাধা দত্তৰ "Assam in Freedom Movement" আদি পুথিৰ উপৰিও এই বিষয়ে দুই এখন বাতৰি কাকত আৰু আলোচনী আদিত আমাৰ পুথিৰ তথ্যৰ লগতে অলপ তথ্যপাতিও প্ৰকাশ পোৱাত সেইবোৰৰ পৰাও কিছু কথা বুটলি আনি ২য় সংস্কৰণটি কিছু পৰিবৰ্দ্ধিত আকাৰত ছপাবলৈ মনস্থ কৰোঁ। তদুপৰি বৰ্তমানৰ সংস্কৰণটিত উনৈশ শতিকাৰ মধ্যভাগৰ পৰা কুৰি শতিকাৰ প্ৰথম দুটা দশকত আন্দামানত ইংৰাজ চৰকাৰৰ অত্যাচাৰৰ স্বাক্ষৰ বিখ্যাত চেলুলাৰ জেইলৰ বিষয়েও এটা নতুন অধ্যায় সংযোগ কৰা হৈছে যদিও সেই জেইলখনৰ চিত্ৰ এখন দিব নোৱাৰাতো আমাৰ অক্ষমতাবেই চিনাকি।

আজিৰ পৰা ১৩৪ বছৰৰ পূৰ্বে বিদেশী ইংৰাজ চৰকাৰৰ কুশাসনৰ বিৰুদ্ধে অসম বুৰঞ্জীৰ পাতত ভালকৈ আঁচুৰি যোৱা "ফুলগুৰি-ধোৱা"ৰ ছহিদসকলৰ পুণ্য স্মৃতিত এটি সাধাৰণ স্তম্ভও থিয় কৰিব নোৱাৰাতো ফুলগুৰীয়া তথা নগঞা আৰু অসম চৰকাৰৰ অশ্ৰদ্ধাবেই পৰিচায়ক।

যিসকলৰ পুথিৰ তথ্যপাতিৰ সহায়ত এই সংস্কৰণটি যুগুত কৰিবলৈ সমৰ্থ হলোঁ সেইসকলৰ প্ৰতি কৃতজ্ঞতা জনাইছোঁ। পুথিখনি অতি কম সময়ৰ ভিতৰতে ছপা কৰি উলিয়াই দিয়া কাৰণে কবী প্ৰেছৰ স্বত্বাধিকাৰী শ্ৰীমান বিশ্বজিৎ বৰুৱা আৰু কৰ্মীসকলকো ধন্যবাদ জনালোঁ।

নগাঁও
১৮/৯

শ্ৰীবেণুধৰ কলিতা,
শান্তিবন, জ্যোতিনগৰ
পোঃ নগাঁও (অসম)
পিন- ৭৮২০০১

ফুলগুৰিৰ ধেবা

প্ৰথম অধ্যায়

চিপাহী বিদ্ৰোহ

১৮৫৭ চন। গুজৰাটৰ পৰা শাৰীয়ালৈকে বিদেশী ইংৰাজৰ শাসন আৰু শোষণৰ বিৰুদ্ধে গটি উঠা লাথ লাথ ভাৰতবাসীৰ শত বৰষৰ স্তূপীকৃত বেদনাৰ অগ্নিশিখাবোৰ বিদ্ৰোহৰ দাবানলেৰে ভাৰতৰ চাৰিওপিনে সিঁচৰতি হৈ দপ্ দপ্ কৈ জ্বলি উঠিছিল।

১৮৫৬ চনৰ ২৯ মাৰ্চত অমৰ শ্বহীদ মঙ্গল পাণ্ডেই বৰাকপুৰত ইংৰাজ কমাণ্ডাৰ এজনক গুলি কৰি মাত্ৰ বিদ্ৰোহৰ শিঙা ফুঁকিহে দিলে— সেই শিঙাৰ ফুঁত বাজি উঠিল দীপ্ত বিপ্লৱৰ অদমনীয় লহ লহ জিভাৰে বিপ্লৱৰ জুই ! অতি অলপ সময়ৰ ভিতৰতে বিপ্লৱে লক্ষ্মৌ, দিল্লী, আগ্ৰা, কানপুৰ, ঝাৰ্কী, অযোধ্যা, বাৰাণসী, জৌনপুৰ, ফৈজাবাদ, এলাহাবাদ, আদি সকলো ঠাইকেই আগুৰি পেলাই শত ভাৰতভূমিত বন্দুক-বৰটোপৰ মহাগুলয়ৰ তাণ্ডনৃত্য আৰম্ভ কৰিলে, লাথ লাথ নৰনাৰীয়ে মুক্তি সংগ্ৰামৰ জ্বলা-জুইত নিজকে বলি দি যাউতি-যুগীয়াকৈ ভাৰত-মাতৃৰ কোলাত থিয়াতি ৰাখি গ'ল : নানা চাহাব, তান্তিয়া টুপি, কুমৰ চিং,

ভূপাল চিং, আহম্মদ চাহ, আজিমুল্লাহ খান, বঙ্গ বাপুজী, বুদ্ধ সম্ৰাট বাহাদুৰ চাহ আদিৰ নেতৃত্বত। চন্দ্ৰ-সূৰ্য্যই নেদেখা বীৰাঙ্গনা ভাৰতীয় কুলললনা, ব্ৰাহ্মণ ৰাজলক্ষ্মী ৰাফী-ৰাণী লক্ষ্মীবায়ে অন্ধকাৰ ৰাতিও মূৰত বেচমী পাণ্ডুৰি মাৰি ঘোঁৰাৰ পিঠিত প্ৰাণাধিক বালক দামোদৰ ৰাওক বুকুত বান্ধি লৈ “মেৰী ৰাফী নহী ছুংগী” বুলি বীৰদৰ্পে ইংৰাজ সৈন্যক ব্যতি-বস্ত কৰি তুলিলে। সেই গৰাকী বীৰাঙ্গনাৰ আত্ম-বলিদানে আজিও ভাৰতৰ ছুৱাৰে ছুৱাৰে মাতৃমুক্তিৰ মঙ্গল আৰতি দিব লাগিছে।

ভাৰতৰ চাৰিওপিনে নৃশংস হত্যা, লুটপাত, অগ্নিদাহ আৰু আৰ্ত্তনাদ। আকাশ-পাতাল তাল-ফাল কৰা কামানৰ গৰ্জ্জন আৰু দানবীয় নৃত্যই মহাভাৰতত মহাপ্ৰলয়ৰ সৃষ্টি কৰিলে। অগ্নি-বৃষ্টি আৰু হেজাৰ শ্বহীদৰ কেঁচা তেজৰ টোপালেৰে মাতৃৰ বুকু তিতি গল।

পঞ্চাশ হেজাৰ সাহসী যুঁজাৰুৰ দলে উপযুক্ত নিপুণ সৈন্যাদ্যক্ষৰ অভাৱত আৰু কিছুমানৰ বাবে এমুঠি স্বৰ্ণমুদ্ৰা দেশৰ স্বাৰ্থতকৈ ডাঙৰ নোহোৱাহলে আৰু নিয়ম শৃঙ্খলা মানি নীতিৰ অপ-প্ৰয়োগ আৰু স্বেচ্ছা-চাৰিতা কৰি নৈতিকতা ভঙ্গ নকৰাহলে ১৮৫৭ চনতে ভাৰতে বিজয় তিলকৰে স্বাধীনতাৰ দীপ্ত নিচান পৃথিবীৰ বুকুত উকুৱাব পাৰিলেহেঁতেন। হেনৰী লৰেন্স, জেনেৰেল হেভলক্, কলিন্স, কেম্পবেল, পল, ওৱালপুল, বেয়াৰ্ড স্মিথ, নিকলচন আলমবাৰ্গ, হড্‌চন আদি কেইজনমান আত্মুলিৰ মূৰত লেখিব পৰা ইংৰাজ সেনানায়কে ইংৰাজৰ পদলেহী কিছুমান বিশ্বাসঘাতক আৰু দেশদ্রোহীৰ সহায়ত চক্ৰান্ত কৰি বিপ্লৱ দমন কৰিবলৈ সমৰ্থ হৈছিল।

১৮৫৭ চনৰ চিপাহী বিদ্ৰোহ একেবাৰেই আকস্মিক নাছিল। অন্ত্যায় কৰ-কটালৰ হেঁচা আৰু সেইবোৰ নিৰ্মমভাৱে আদায় কৰাটো বিপ্লৱৰ এটা অন্যতম কাৰণ। ৰজা-মহাৰজা সকলৰ অতীত গোঁৱৰ কুটনীতিৰ সহায়ত জোৰ কৰি লুপ্ত কৰা, চৰ্কাৰযুক্ত বুলি বিশ্বাস হোৱা কাৰ্টিজ ধৰ্ম্মভীক চিপাহীসকলক দাঁতেৰে কামুৰিবলৈ বাধ্য কৰোৱা, ৰাজনীতিৰ সহায়ত লাখ লাখ ভাৰতীয়ক খৃষ্টান ধৰ্ম্মলৈ দীক্ষিত কৰোৱা আদি কাৰণত ইংৰাজে শাসনৰ অছিল। লৈ যুগমীয়া ধৰ্ম্মত হাত দি সমগ্ৰ ভাৰতবাসীৰ মনত

বিশ্বাসঘাতকতা আৰু নীচ ভাৱে ধৰ্ম্মপ্ৰচাৰ কৰি ভাৰতীয় ধৰ্ম্মত কুঠাৰাঘাত কৰিছে বুলি সৰ্বসাধাৰণে ধাৰণা কৰিছিল। পূৰ্বৰ ৰজা-মহাৰজা সকলৰ শক্তি ক্ষুণ্ণ কৰি ইংৰাজ প্ৰতাপশালী লোকসকলৰো শত্ৰু হৈ পৰিছিল। তাৰ উপৰিও ভাৰতৰ গাৱে-ভূঞা সিঁচৰতি হৈ থকা কুটীৰ-শিল্পবোৰো ধ্বংস কৰি ইংলণ্ডৰ মিলৰ বয়বস্ত্ৰে ভাৰতীয় ৰজাৰ ওপচাই পেলোৱাৰ কাৰণেও দেশৰ নিয়ন্ত্ৰণৰ মানুহৰ মাজত আতঙ্কৰ সৃষ্টি হৈছিল। দেশত খাতা-ভাৱৰ কাৰণে হোৱা দুৰ্ভিক্ষত হেজাৰ হেজাৰ মানুহ মৰিল, আকাশত বিমঙ্গলীয়া ধুমকেতু ওলাল। তাৰ উপৰিও শাসকসকলৰ শঠতা আৰু নীচতাৰ কাৰণে দেশত বিদ্ৰোহৰ সোঁত দুগুণে বিয়পি পৰিল।

সেই কাৰণেইহে যুগ যুগ ধৰি চলি থকা হিন্দু-মুছলমানৰ অৰ্ণেকাৰ কথা পাহৰি প্ৰথমবাৰৰ কাৰণে বিদেশী শত্ৰুৰ বিৰুদ্ধে সকলো ভাৰতবাসী একমুঠে যুদ্ধত লিপ্ত হব পাৰিছিল। সৰ্বসাধাৰণে ভাবিছিল ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীয়ে ভাৰতত সম্ৰাজ্য বিস্তাৰ কৰি ভাৰতীয়সকলক তৃণ-কুটা যেনো নেদেখিছিল।

ইংৰাজ সকলে ভাৰতত এখন ডাঙৰ কৃষি-পাম খুলি ভাৰতীয় কেঁচা মাল জাহাজেৰে ইংলণ্ডলৈ কঢ়িয়াই নি তাৰ পৰিবৰ্তে ধুনীয়া ধুনীয়া কলৰ বস্ত্ৰ ভাৰতলৈ পঠাই কোটি কোটি ভাৰতীয় জনতাৰ তেজ শোষণ কৰিবৰ কাৰণে উঠি পৰি লাগিছিল। আইন প্ৰণয়নতো বগা চাহাব সকলৰ কাৰণে বেলেগ বেলেগ সা-সুবিধাৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছিল।

সেই কাৰণেই অপমান, অপযশ, লজ্জা আৰু প্ৰানিত ভাৰতীয় সকল অতিষ্ঠ হৈ জ্বলি উঠাত বিপ্লৱে বিক্ষোৰণ কৰিছিল। আন্দোলনৰ ভিতৰতে ভাইচৰয় লৰ্ড কেনিঙে কবলৈ বাধ্য হৈছিল—“যদি সন্ধিয়ায়ো বিপ্লৱত যোগ দিয়ে তেন্তে মই টালি-টোপোলা বান্ধিব লাগিব।” একমাত্ৰ মাৰাঠা নেতা সন্ধিয়াইহে বিপ্লৱত যোগ নিদিয়াকৈ ইংৰাজৰ সপক্ষে যুঁজ কৰিছিল। সেই কাৰণেইহে দাক্ষিণাত্যত বিপ্লৱৰ জুই নজলিল। তেওঁলোককে সাৰথি কৰি ইংৰাজে ভেদনীতি অৱলম্বন কৰি ১৮৫৯ চনৰ মে মাহৰ আদি ভাগত গঙ্গা-সিন্ধু-ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰত গজি উঠা বিপ্লৱৰ ঢৌ নিজম পেলালে।

জাতিৰ আশাত চোঁচা-পানী ঢলা হ'ল কিন্তু বিপ্লৱে ভাৰতীয় জনসাধাৰণক চিৰকালৰ কাৰণে একমুখে মাত মাতিবলৈ প্ৰথম বাৰৰ কাৰণে সুযোগ আৰু সুবিধা দিলে। ইয়াৰ পিছতো বহুত ঠাইত মাজে মাজে বুঢ়িছ শাসনৰ বিৰুদ্ধে বিভিন্ন আকাৰেৰে বিষমুখ গজি উঠিছিল যদিও সেইবোৰো উপযুক্ত নেতৃত্বৰ অভাৱত পুলিতে মোহাৰি পেলোৱা হৈছিল। একমাত্ৰ মহামানৱ মহাত্মা গান্ধীৰ সত্য আৰু অহিংসা মন্ত্ৰেৰে দীক্ষিত হৈ মুক ভাৰতীয় জনতাই বিপ্লৱৰ ৰণশিঙা বজাই ১৯৪৭ চনৰ ১৫ আগষ্টৰ দিনা বেলি মাৰ নোযোৱা সাম্ৰাজ্যৰ অধিপতি বুঢ়িছ সিংহক ভাৰতৰ সীমাৰ পৰা বাহিৰ কৰি দ্বিখণ্ডিত হৈও বাৰ্জনেতিক স্বাধীনতা অৰ্জন কৰিবলৈ সমৰ্থ হ'ল।

চিপাহী বিদ্ৰোহত লিপ্ত চিপাহী আৰু সাধাৰণ নাগৰিকৰ সংখ্যা সমানেই আছিল বুলি জনা যায়। বিজেতাৰ পশুত্বল্য অত্যাচাৰ আৰু উৎপীড়নৰ বিৰুদ্ধে হোৱা ক্ৰোধাগ্নিয়ে মাহৰ পিছত মাহ আৰু বছৰৰ পিছত বছৰ ধৰি বিপ্লৱৰ চিন ৰঙা পছমৰ যোগেদি ঘৰে ঘৰে বিপ্লৱৰ বাতৰি কঢ়িয়াই নিছিল।

ভাৰতৰ বিভিন্ন ঠাইত হোৱাৰ দৰেই অসম সকলো প্ৰদেশতকৈ শেহতহে বুঢ়িছৰ অধীনলৈ গলেও অসমতো চিপাহী বিদ্ৰোহৰ আগৰ পৰাই বিদ্ৰোহৰ শিখাই ভালদৰে শিপা মেলিছিল। চিপাহী-বিদ্ৰোহৰ সময়ত অসমৰ বাৰ্জনেতিক আকাশ সকলোফালৰ পৰাই ধুৱলি-কুঁৱলি হৈ পৰিছিল। অসমত সেই সময়ত গণ আন্দোলনৰ ধ্বনি তুলিছিল বিপ্লৱী বীৰ, বিচক্ষণ ৰাজনীতিবিদ, আৰু জননেতা মণিৰাম দেৱানৰ নেতৃত্বই। দেৱানৰ ব্যক্তিত্বৰ পিছত অসমৰ সকলো ডেকা-বুঢ়া ইংৰাজৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ কৰিবলৈ সাজু হৈ উঠিছিল। সেই কালত অসমত থকা ইংৰাজৰ ভাৰতীয় চিপাহীবোৰো দেৱানৰ ছত্ৰ-ছায়াত সমবেত হৈছিল। সেই কাৰণেই চিপাহী বিদ্ৰোহৰ বুৰঞ্জীত বুঢ়িছ বুৰঞ্জীবিদ চাৰ্লচ বলে (Charles Ball) লিখিছে:— “১৮৫৭ চনৰ চেপ্তেম্বৰ মাহত বঙ্গদেশৰ পৰা হৈ অসমৰ সীমাতো বিদ্ৰোহৰ ঢকু ফুটে। ... দিনাজপুৰত বিদ্ৰোহ হোৱাৰ পাছত ই ডিব্ৰুগড়ত পৰা পহিলা নৱমী অসম ফৌজৰ মাজতো সেই

বাতৰি ওলালগৈ। সিহঁতে খোলাখুলি ভাৱে বিদ্ৰোহত যোগ দিলে আৰু ভগা ৰজা পুৰন্দৰ সিংহক ইংৰাজৰ হাতৰ পৰা ৰাজ্য আনি দিবলৈ আশা দিলে। আৰু কলে যে ৰাজ্য পাবলৈ হলে তেওঁ চিপাহী সকলৰ গুৰি ধৰিব লাগিব। খুষ্টানবোৰক লুটি-পুতি কাটি-মাৰি খেদিবৰেই সিহঁতৰ ইচ্ছা আছিল। সেই কথা প্ৰকাশ হ'লত বহুত চাহাবে শিৱসাগৰৰ গীৰ্জাঘৰত আশ্ৰয় ললেগৈ, আৰু কলিকতাৰ পৰা নতুন ফৌজ নহালৈকে সকলো চাহাব তাতো মোমাই থাকিল।” (বেণুধৰ শৰ্ম্মাৰ সাতাৱন ছাল বা স্বাধীনতাৰ প্ৰথম যুদ্ধ (পৃ: ৪২))

“গোৱালপাৰা জিলাতো ঢাকাৰ ৩৭ নং এন্, আই, ডিভিজনৰ বিদ্ৰোহী সৈন্য আহি সোমোৱাৰ কাৰণে কুৰিবাৰী থানা সমূলে ধ্বংস কৰি বজাৰ লুটপাত কৰিছিল। কাছাৰৰ লাটুত পদাতিক সৈন্যৰ মেজৰ বীওক হত্যা কৰা হৈছিল। তাৰ উপৰিও ১৮৫৭ চনৰ ২৯ আগষ্টৰ দিনা গোলাঘাটতো সেখ বাহাছৰ চুবাদাৰ, জামাদাৰ চন্দন চিং আৰু হাবিলদাৰ ৰামটেলু চিঙৰ নেতৃত্বত চিপাহীসকল বিদ্ৰোহী হৈ ৰণশিঙা বজাবলৈ সাজু হৈছিল। এই বিদ্ৰোহে ভৰপক অৱস্থা নো পাবলৈই কমিচনাৰ কৰ্ণেল জেন্কিনছ ডিব্ৰুগৰ আৰু শিৱসাগৰৰ প্ৰিঞ্চিপাল এচিচটেণ্ট কেপ্তেইন বিভাৰ আৰু কেপ্তেইন হলবয়ড (Captain Holroyd) আৰু পহিলা নৱমী অসম ফৌজৰ সেনাপতি কৰ্ণেল হেনৰী চাহাৰৰ যত্নত বিদ্ৰোহ দমন কৰা হয়।”... (এডৱাৰ্ড গেইট) ভালেকেইজন বিদ্ৰোহী চিপাহীক যাবজ্জীৱন কাৰাদণ্ড বিহি আন্দামানলৈ পঠায়।

১৭৭৯ শকৰ ফাগুন মাহৰ ১৬ তাৰিখে (ইং ১৮৫৮ চনৰ ২৬ ফেব্ৰুৱাৰী) অসমীয়াৰ ‘অতিকৈ চেনেহৰ’ মণিৰাম দেৱানক পিয়লী বক্ৰাৰ লগত হেজাৰ হেজাৰ জনতাক কন্দুৱাই যোৰহাটত ফাঁচি দিয়া হ'ল। ইয়াৰ লগতে স্বাধীনচেতা নেতা আৰু নিৰ্ভীক ৰজা কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহ, দুৰ্ভিৰাম বক্ৰা, মায়াৰাম নাজীৰ, নাৰায়ণ বৰবৰা, মৰঙ্গীখোৱা গোঁহাই, মধু মল্লিক, সেখ বাহাছৰ গাওঁবুঢ়া আদি নেতৃস্থানীয় লোক-সকলৰো কেইজনমানক কলীয়াপানী আৰু বাকীসকলক দীঘলীয়া কঠোৰ কাৰাবাস দি অসম নেতৃত্বশূন্য কৰিলে। সেই বছৰৰ দুৰ্গা পূজাৰ মহাষ্টমীৰ

দিনা সকলোৱে মিলি ফিৰিঙি সকলক বধ কৰিবলৈ আলচি থকা সকলো আঁচনিয়েই ধূলিআং হৈ গ'ল।

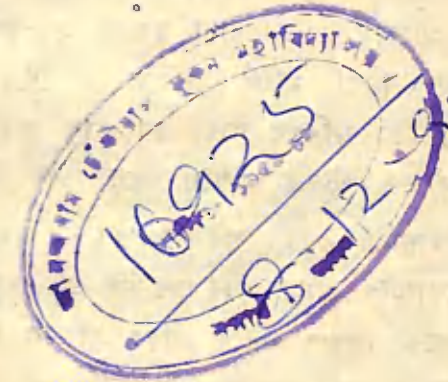
অসম চৰকাৰে ১৮৫৭ চনৰ ১৭ আইনৰ বলত বহুত মুখিয়াল মানুহক অত্যাচাৰ কৰি ধৰাই অনাই ফাটেকত দিলে আৰু বহুতকে চাকৰি বাকৰি আৰু অন্যান্য সুবিধাৰ পৰাও বঞ্চিত কৰিলে। অসমৰ য'তে ত'তে জৰ্ধে-মৰ্ধে পুলিচৰ নিৰ্মম অত্যাচাৰ চালছিল।

প্ৰথম দৃষ্টিত চাবলৈ গলে ভাৰতত হোৱা ১৮৫৭ চনৰ চিপাহী বিদ্ৰোহ এযুটি ৰাজনৈতিক নেতাৰ ক্ষমতাৰ বাবে চিপাহীসকলৰ আলমত হোৱা এটি বিপ্লৱ। কিন্তু অসমত প্ৰাৰম্ভিক আৰু বিচক্ষণ নেতা মণিৰাম দত্ত সাধনিয়ে অসমীয়া ৰাইজৰ প্ৰাণৰ কথা খুলি কৈ সদৌ অসমতে এটি জনসাধাৰণৰ বিপ্লৱ গঢ়ি তুলিছিল। সেই বিপ্লৱত ৰজা, জমিদাৰ, ৰাজকোঁৱৰ আৰু সাধাৰণ ৰাইজ সকলোৱে বৰঙণি দিবলৈ সাজু হৈ পৰিছিল। বিপ্লৱে ভৰপক অৱস্থা পোৱা হলে অসমত চিপাহী বিদ্ৰোহতকৈও ভয়াবহ কাণ্ড এটা হৈ উঠিলহেঁতেন। কিন্তু ছুৰ্ভাগ্যবশতঃ কলিকতাৰ পৰা দেৱানে ৰজা কন্দৰ্পেশ্বৰ সিংহলৈ কেচুৰ বসেৰে লিখা চিঠি এখন ভুলতে 'হৰকৰা ভাটে' ৰজাক চিনিব নোৱাৰি হৰনাথ পৰ্বতীয়া ডাৰোগাৰ হাতত দিয়াত বিপ্লৱে পূৰ্ণ পৰ্য্যায় লাভ কৰিবলৈ নৌপাওঁতেই ইংৰাজ সকলক ইয়াৰ বিৰুদ্ধে সাজু হবলৈ সুবিধা দিলে।

অসমৰ হকে মাত মাতোঁতা দেৱান আৰু অগ্ৰাণু ডা-ডাঙৰীয়া সকলক অগ্ৰায় ভাৱে ধুৱ কৰি, দ্বীপান্তৰী কৰি বা দীঘলীয়া কাৰাবাস দি ইংৰাজসকলে সকলো বিপদ আৰু অশান্তিৰ পৰা নিৰ্ভক হব বুলি ভাবিছিল; কিন্তু তাৰ পিছত অসমবাসী নেতৃত্ববিহীন হৈ কটা বাঁত খাবলি লগাৰ দৰে চটুফটাই ফুৰিব লগায়া হৈছিল। সেই কাৰণেই কোনো কোনো ঠাইত মাতৃ-মুক্তিৰ কাৰণে সাজু হবলৈ অসি-যুদ্ধৰো আখৰা চলিবলৈ ধৰিলে। অসমত যি কোনো মুহূৰ্ত্ততে বিপ্লৱৰ সম্ভাৱনা দেখি চৰকাৰে বহা বহা লোকসকলক শান্তি বিহিছিল। সেই সময়ত চিপাহী বিদ্ৰোহৰ লগত সম্পূৰ্ণ সঙ্গতি বক্ষা কৰি সৰ্ব-ভাৰতীয় বিদ্ৰোহৰ লগত সহযোগিতাবে কাম কৰি মণিৰাম দেৱানে অসমৰ

গাৱে-ভূঞা অভিনৱ বিপ্লৱৰ পাতনি মেলিবলৈ চেষ্টা কৰা জনসাধাৰণে নেতৃত্বৰ অভাৱত ১৮৫৮ চনৰ পৰা আপোন গতিৰে বিদ্ৰোহৰ সোঁত পৰিবৰ্তিত অৱস্থালৈ লৈ যাবলৈ বাধ্য হয়।

গতিকেই ৰাইজে ঠায়ে ঠায়ে বিদ্ৰোহৰ সূত্ৰপাত কৰে। অসমৰ এই নতুন জাগৰণৰ নতুন সোঁতটোক ভেটা দি ৰাখিবলৈ কাৰো সাধ্য নাছিল। এই যুগটোক অসম বুৰঞ্জীৰ পাতত 'কৃষক বিদ্ৰোহ'ৰ যুগ বুলিয়েই আখ্যা দিয়া হৈছে। এই কৃষক বিদ্ৰোহে সৰ্ব্বপ্ৰথমে নগাঁও জিলাৰ ফুলগুৰি অঞ্চলত ব্যাপকভাৱে দেখা দিয়াত সেই ঠাইৰ লোক সকলে সাম্ৰাজ্যবাদী বৃটিছ চৰকাৰৰ অৱৰ্ণনীয় অত্যাচাৰ সহ্য কৰিব লগীয়া হয়। গতিকেই 'ফুলগুৰি ধেৱা'ই অসমৰ প্ৰথম কৃষক বিদ্ৰোহ। ১৮৫৭ চনৰ চিপাহী বিদ্ৰোহৰ পিচত অসমত হোৱা এই কৃষক বিদ্ৰোহ-টোয়েই সম্ভৱতঃ ভাৰতৰ ভিতৰতো প্ৰথম কৃষক বিদ্ৰোহ।

দ্বিতীয় অধ্যায়

মানব আক্ৰমণৰ পৰা চিপাহী বিদ্রোহলৈকে অসমৰ ৰাজনৈতিক পৰিস্থিতি

১৭৮০ চনৰ পৰা ১৮২৬ চনলৈকে অসমত মোৱামৰীয়া বিদ্রোহ আৰু অবৰ্ণনীয় মানব আত্যাচাৰৰ ফলত হুশ বছৰ মহাপ্ৰতাৰ্ণেৰে বা কৰা খুনলুং আৰু খুনলাইব বংশধৰসকলৰ গোবৰ আৰু ক্ষমতা চিৰকা কাৰণে লোপ পালে। আত্মকলহ, বড়গুৰু, বিদ্রোহ, অভাৱনীয় অভিসন্ধি আদি দোষৰ কাৰণেই সূৰ্য্যবংশী আহোম ৰাজত্ব অসমত পৰিল। আহোম ডা-ডাঙৰীয়া সকলৰ গৃহ-কন্দল আৰু বিশ্বাসঘাতকত দেশলৈ কাল নিশা মাতি আনিলে। সেয়ে নহলে ২৪ লাখ অসমী সৈন্যই কাকতি কৰিঙৰ দৰে ছয় লাখ মানক কাটি টুকুৰা-টুকুৰ কৰবনৈৰ সোঁতত উটুৱাই দিবলৈ একো টান কথা নাছিল।

অমানুষিক হত্যা, লুটপাত আদি হিয়া বিদীৰ্ণ হৈ যোৱা বৰ্জিত জাতিৰ আত্যাচাৰ অসমৰ মূৰৰ ওপৰেদি প্ৰায় এযুগ ধৰি চলিল। মানুহক একেটা ঘৰতে ৫০।৬০ জনকৈ মানুহ সাঙুৰি ঘৰৰ ভিতৰত সুমুৱাই দি মাৰিলে—গৰ্ভৱতী নাৰীৰ পেট ফালি ৰং চালে—সকলক ওপৰলৈ দলিয়াই মাটিত নো পৰোঁতেই মাকহঁতৰ আগৰ তৰোৱালেৰে কাটি আনন্দ কৰিলে। হেজাৰ হেজাৰ সুন্দৰী যুৱতী আৰু বোৱাৰীক মানসৈন্যহঁতে পাৰ্শ্বিক আত্যাচাৰ কৰিলে।

আত্যাচাৰৰ ফলত মানুহৰ শ শিয়াল-কুকুৰেও খাব নোৱাৰা হৈছিল। মানব আক্ৰমণৰ কালছোৱাত হত্যাকাণ্ডৰ উপৰিও অতি কমেও

জাৰ অসমীয়া মুনিহ-তিৰোতাক মানে ধৰি ব্ৰহ্মদেশলৈ লৈ গৈছিল। আক্ৰমণত হোৱা অবৰ্ণনীয় শোক লগা ধ্বংস লীলাৰ ফলত দেশ গুচি বিশালী হল—সুজলা সুফলা অসমী আইৰ বুকু হাবি বননি আৰু মৰীয়া জীৱজন্তুৰ বাসস্থান হৈ পৰিল।

মানুহে মানব ভয়ত পৰ্ব্বতে প্ৰান্তৰে সোমাই আলু-কচু ঢেঁকীয়া দিকে খাই হাবিয়ে বননিয়ে বাস কৰিছিল। কিছুমানে গাঁত খান্দি টিৰ তলতো বাস কৰিছিল। গোটেই অসমকে কৰুণ ক্ৰন্দনৰ বিননিয়ে কঁকাল কৰি জৰ্জৰিত কৰিলে। বৰ্ষৰ মানব আক্ৰমণৰ ফলত অসমীয়া জাতিৰ যি ক্ষতি হৈছিল তাক কোনো কৰি বা বুৰঞ্জীবিদে বৰ্ণনা কৰিব নোৱাৰে। মোৱামৰীয়া বিদ্রোহৰ পৰা মানব আক্ৰমণলৈকে হোৱা আনুষংগিক হত্যাকাণ্ডৰ পিছত অসমৰ প্ৰতি বৰ্গমাইলত মাত্ৰ ন জনকৈ বহুতহে বসতি কৰিছিল। একমাত্ৰ মানব আক্ৰমণৰ ফলতেই সমগ্ৰ অসমৰ আধাতকৈও অধিক লোক নিহত হৈছিল। অসমীয়া প্ৰজাৰ ভেঁৰে দোকোলটকা বৰনৈৰ দুয়োফাল উপচি পৰিছিল।

১৮২৬ চনৰ ২৪ ফেব্ৰুৱাৰীত ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ বিষয়া আৰু জাৰ ৰজাৰ মাজত হোৱা সন্ধি চুক্তি মতে অসম ইংৰাজৰ অধীনলৈ আহে। অথচ সেই সন্ধিত কোনো এজন অসমীয়া মানুহৰ মতামতো নাছিল। সেই সন্ধি ইংৰাজ আৰু ব্ৰহ্মদেশ দুই বিদেশী জাতিৰ মাজত হৈছিল। সন্ধিত অসমীয়া নেতৃবৰ্গ সন্তুষ্ট নহলেও সাধাৰণ জাতিৰ নেতৃবৰ্গৰ পৰা পৰিত্ৰাণ পাই প্ৰথমে ফিৰিঙিবোৰক ভগৱানে স্বৰূপেহে অসমলৈ পঠাইছিল বুলি ধাৰণা কৰিছিল। একেবাবেই হব ধৰা অসমলৈ ইংৰাজে শাস্তি অনাত অপাৰ সমুদ্ৰত হোৱা চৌ আৰু ধুমুহাৰ পিচত সাগৰৰ মাজৰ নৌকাযাত্ৰীৰ অন্তৰত শীতল শাস্তি বিৰাজ কৰে, তেনেকৈয়ে অসম মাতৃৰ কোলালৈও হত্যাকাণ্ডৰ শেষত অশান্ত মানসাগৰত ককবককৈ উটিবুৰি নামতে প্ৰাণ বচাই থকা অসমীয়া সকলৰ অন্তৰলৈ শাস্তিৰ প্ৰেৰণা হৈছিল।

প্ৰথমতে দুৰ্গম পথ অতিক্ৰম কৰি কঠোৰ পৰিশ্ৰমেৰে

কেইজনমান ইংৰাজ চাহাবে হাৰা-পানীয়ে হুগুজা অসমৰ নিচিনা এখন দেশত ৰাজত্ব কৰাৰ কথা ভবাই নাছিল। গতিকেই পূৰ্বৰ অসমীয়া ৰজাকে অসমখন গটাই দিব বুলিও কোনো কোনো ইংৰাজ মহলত আলোচনা চলিছিল। মানক খেদাৰ আগতে ইংৰাজসকলে অসমীয়া প্ৰজাৰ মন জয় কৰিবৰ কাৰণে মানক খেদি অসম ৰজাকে ৰাজ্য দিব বুলি কৰা প্ৰতিশ্ৰুতি ভঙ্গ কৰি ১৮২৮ চনৰ ৭ মাৰ্চৰ ঘোষণামতে অসম বৃটিছ সাম্ৰাজ্যৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰাত হুগুজা আৰু গোবৰ ৰক্ষা কৰি মাতৃভূমিক বন্ধন শৃঙ্খলৰপৰা মুক্ত কৰিবৰ কাৰণে কেইজনমান ডা-ডাঙৰীয়া উঠি পৰি লাগিল। দেশৰ মান মৰ্যাদা ৰক্ষা কৰিবৰ বাবে আহোম ৰাজপৰিয়ালৰে গমধৰ কোঁৱৰ আৰু জয়ধন পিয়ালী বৰগোহাই আদিয়ে প্ৰথমতে ১৮২৮ চনত ইংৰাজৰ বিৰুদ্ধে উজনি অসমত বিদ্ৰোহৰ অগনি জ্বলালে। ১৮২৯ চনত বীৰ নেতা তিকু সিঙৰ নেতৃত্বত খাচিয়া পাহাৰতো স্বাধীনতাৰ কাৰণে বিপ্লবৰ ঢৌ উঠিল। খাচিয়া সকলে ইংৰাজ বিষয়া লেফ্টেনেণ্ট বাৰ্লটন বেডিংচ্ ফিল্ডক বধ কৰি নংখলাও বঙলাত জুই দিয়ে। চিংফৌ আৰু গাৰ্গোঁসকলেও পূৰ্ণোন্মুখে ১৮৩০ চনত খাচি সকলৰ লগতে বিদ্ৰোহত যোগদান কৰিলে। আহোম ৰাজবংশী পলাতক নেতা গমধৰ কোঁৱৰৰ উপৰিও পিয়ালীয়া বৰগোহায়ে চিংফৌ খামতি আদি জনজাতীয়সকলক বৃটিছৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ কৰিবলৈ নেতৃত্ব যোগান ধৰিলে। ১৮৩৯ চনৰ ১৯ জানুৱাৰীৰ দিনা শদীয়াত খামতিসকলে কৰ্ণেল এডাম হোৱাইট্ (Col. Adam White) সহ ৮০ জন বৃটিছ সৈন্যক হত্যা কৰিলে। আবৰ, অঁকা আৰু নগা সকলেও ইংৰাজৰ বিৰুদ্ধে মূৰ ডাঙি উঠিল।

১৮৩০ চনৰ ২৫ মাৰ্চ তাৰিখে জয়পুৰৰ তবাতলিত সদলবলে যুদ্ধৰ আখৰা পাতি বৃটিছৰ খাৰখৰত জুই দি মান অনা বদনৰ পুত্ৰ চাকোলা পিয়লী বৰফুকন ঘটনাস্থলিতে ধৰা পৰে। দুই এজন নেতাৰ বাহিৰে বাকীসকলোকে গেলেকীত গ্ৰেপ্তাৰ কৰিবলৈ চৰকাৰ সমৰ্থ হয়। চাকোলা পিয়লীয়ে বৃটিছৰ কাৰাগাৰত সোমাই নিশ্চিত মৃত্যুৰ কথা জানিও—“চাহাব, পৃথিবীৰ কোনো মানুহেই দাস হৈ মৰিবলৈ নিবিচাৰে

কাৰণেই মই মোৰ মাতৃভূমিক উদ্ধাৰ কৰিবৰ কাৰণে যুদ্ধ কৰিছোঁ” বুলি কোৱা উদ্দীপ্ত বাণীয়ে অসমীয়া ৰাইজৰ অন্তৰলৈ উদ্দীপনা আৰু ক্ষুব্ধ আনি দিলে। জেমচ্ মেথি চাহাবৰ আদেশত অদম্য স্বাধীনতাপ্ৰিয় পিয়লী বৰফুকনক জীউৰাম ছুৱলীয়া বৰুৱাৰে সৈতে ফাঁচি দিয়া হল। বাকী সকলক দ্বীপান্তৰী কৰি কলিয়াপানীলৈ পঠোৱা হল।

উজনি অসমত হোৱা অসন্তোষৰ ফলত বিদ্ৰোহ সঘনে বাঢ়ি অহাত আৰু তাৰ শিপা পাহাৰী অঞ্চললৈকে বিয়পি পৰাৰ কাৰণে সেই অঞ্চলৰ ৰাইজৰ মন ভোষণ কৰিবৰ কাৰণেই হ'বলৈ ১৮৩৩ চনৰ ২ মাৰ্চ তাৰিখে এটি সন্ধি কৰি পঞ্চাশ হেজাৰ টকা বছৰি কৰ দিবলৈ মান্তি কৰাই উজনি অসমখন স্বৰ্গদেউ পুৰন্দৰ সিংহৰ হাতত গটাই দিলে। তেতিয়া অগ্ৰাণ্য সকলো কথা বাদ দিও কেইবাবছৰৰ পিচত ৰাইজে স্বৰ্গদেউ এজনৰ ওচৰত পুনৰ মূৰ দোঁৱাবলৈ পাই তুষ্ট হৈছিল আৰু সকলোৱে আশা কৰিছিল যে হয়তো আকৌ অসমলৈ পূৰ্বৰ গোঁবময় সোণালী দিনবোৰ ফিৰি আহিবলৈ বেচি দিন নেলাগিব। কিন্তু অগ্ৰ-হাতেদি জেন্‌কিঞ্চ চাহাবে ৰজাৰ অসমৰ্থতা আৰু অকৰ্মণ্যতা প্ৰমাণ কৰিবলৈ উঠি পৰি লাগিল। এনে সময়তে ১৮৩৮ চনত গোটেই অসমতে প্ৰৱল ভূমিকম্প হৈ আৰু কাকতি ফৰিং ওলাই দেশৰ সকলো শস্য খাই উপাস্ত কৰে। এনে দুৰ্যোগপূৰ্ণ কালৰ অন্ত নৌ পৰোঁতেই নানান চেলু বিচাৰি আৰু বহুত অসত্য আৰু অপ্ৰাসঙ্গিক কাৰণ দেখুৱাই ১৮৩৯ চনৰ ৩১ জুলাই তাৰিখে স্বৰ্গদেউ পুৰন্দৰ সিংহৰ পৰা উজনি অসমৰ শাসন-ভাৰো কাঢ়ি লৈ খাছ বৃটিছৰ তলতীয়া কৰা হল। অসমীয়া প্ৰজাই শেষবাৰৰ কাৰণে আশ্ৰয়স্থলকণো হেৰুওৱাত হেজাৰ হেজাৰ অসমীয়া ৰাইজ মনে প্ৰাণে বিদ্ৰোহী হৈ উঠিছিল। ইংৰাজে উজনি অসমৰ শাসন ভাৰ নিজ হাতলৈ নিয়াৰ প্ৰকৃত অৰ্থ হল সেই অঞ্চলৰ চাহ, তেল, কয়লা, কাঠ আদি প্ৰাকৃতিক সম্পদৰ কাৰণে লোভ আৰু অসমৰ স্বাধীনতা সম্পূৰ্ণভাৱে লুপ্ত কৰি ইংৰাজ শাসন প্ৰবৰ্তন কৰা। এইবোৰ ঘটনাৰ পিছত অসমীয়া ৰাইজৰ চেতনা বৃদ্ধি পাবলৈ ধৰিলে। সেই কাৰণেই বিভিন্ন ঠাইত অসমৰ চুকে কোণে বিভিন্ন আকাৰেৰে বৃটিছ শাসনৰ বিৰুদ্ধে অগ্নিশিখা প্ৰজ্বলিত হৈ উঠিছিল।

উত্তৰ কাছাৰ পাহাৰত কছাৰী ৰজা তুলাৰাম সেনাপতি এজন প্ৰতাপী বীৰ আছিল। তেওঁ কেইবাবছৰো বৃটিছৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ কৰি ১৮৫০ চনৰ ১২ অক্টোবৰ তাৰিখে মৃত্যু বৰণ কৰে। তেওঁৰ মৃত্যুৰ পিছত তেওঁৰ লৰা ছটিৰ পৰা ৰাজ্যভাৰ কাঢ়ি লোৱাত কছাৰীসকলো ইংৰাজৰ বিপক্ষে থিয় দিলে। তুলাৰাম সেনাপতিৰ বীৰত্বৰ কাহিনী সম্বন্ধে বহুত অলৌকিক সাধুকথা আজিও নগাওঁ জিলাৰ কপিলী উপত্যকাৰ বুঢ়া লোকসকলৰ মুখত শুনা যায়।

ইয়াৰ লগে লগে ১৮৪০ চনৰ পৰা ১৮৫০ চনৰ ভিতৰত নগা, গাৰো, মিৰি, খামতি, ভোট, অঁকা, জয়ন্তীয়া, মণিপুৰী আদি অসমৰ সকলো পৰ্বতীয়া জাতিয়েই বিদ্ৰোহী হৈ উঠিছিল। নগা সকলে অসীম সাহসেৰে ভৈয়ামৰ মানুহ মাৰি আৰু বয়বস্ত লুটপাত কৰি ইংৰাজ চৰকাৰক ব্যতিব্যস্ত কৰি তুলিছিল। ১৮৫১ চনত ২৭৮ জন মানুহক নগাইতে বধ কৰে আৰু বহুতক নগা পৰ্বতলৈ ধৰি লৈ যায়। তেওঁলোকে ইংৰাজ সেনাপতি হলকম্ব (Holcomb) চাহাবকো সেই বছৰতে বনত পছ চিকাৰ কৰাদি নৃশংস ভাৱে হত্যা কৰিছিল। কিন্তু সেই বিদ্ৰোহীসকলৰ বিৰুদ্ধে ইংৰাজ চৰকাৰে বিশেষ একোঁকে কৰিব পৰা নাছিল।

১৮২৬ চনৰ পৰা ১৮৫০ চনৰ ভিতৰতে আহোম ৰজাসকলৰ উপৰিও শিলৰ সাঁকোৰ দৰে গঢ়ি উঠা কোটিকলীয়া পৰ্বত-ভৈয়ামৰ সম্প্ৰীতি বৃটিছ চৰকাৰে ভেদনীতিৰ জৰিয়তে ছিন্ন-ভিন্ন কৰি সাগৰ-সঙ্ক্ৰাশ পাৰস্পৰিক ভয় আৰু ঘৃণাৰ অৱতাৰণা কৰাৰ ফলত পৰ্বতীয়া জাতি বিলাককো ভৈয়ামবাসীসকলৰ পৰা আঁতৰাই পেলালে। কোনো ক্ষেত্ৰতে পৰ্বতীয়া আৰু ভৈয়ামীয়া লোক সকল একেলগ হৈ ৰাজনৈতিক আৰু অত্যাচাৰ আলোচনা কৰিবলৈ সুযোগ লাভ নকৰিছিল। তাৰ ফলত অসমত যুগে যুগে চলি অহা ভাই ভাই সম্বন্ধ চিৰকালৰ কাৰণে শিথিল হৈ পৰিল। ফটা বাঁহ বোৰা দি প্ৰেম-প্ৰীতি গঢ়িবৰ বাটো চিৰকালৰ কাৰণে বন্ধ হৈ গল।

বাৰেওট কাল মিলিজুলি থকা পৰ্বত-ভৈয়ামৰ সকলো অসমবাসীয়ে ইংৰাজৰ চক্ৰান্তত একমুখে বিদ্ৰোহৰ পাতনি মেলিবলৈ নেপালেও এই

সকলোবোৰ বিদ্ৰোহৰে একমাত্ৰ উদ্দেশ্য আছিল বৃটিছৰ বুশাসনৰ বিৰুদ্ধে জলি পকি উঠা ৰাইজৰ ঐকান্তিক জনমত আৰু স্বাধীনতাৰ প্ৰতি অসীম আগ্ৰহ। সেই সময়ত অসমত পৰ্বতৰ ভৈয়ামে সকলো মানুহৰ অন্তৰত স্বাধীনতাৰ দীপ্ত শক্তি জাগৃত হৈ উঠিছিল। দুখ-দৈন্য, ঘৃণা আৰু ক্লেদৰ জৰিয়তে, ৰাইজৰ অন্তৰৰ চকুলো বিপ্লৱৰ ধ্বনিৰে উদগীৰণ হৈ আগ্ৰেয়গিৰিৰ সৃষ্টি কৰিছিল। অসমৰ চিৰকলীয়া স্বাধীন বুৰঞ্জীৰ পাতত এলাবু লাগি ঘৰতে প্ৰবাসী হোৱাৰ ক্ষোভে সকলোৰে আত্মচেতনা জগাই তুলিছিল। সেই কাৰণেই হে অসমৰ চাৰিওফালে বিপ্লৱৰ বান উঠিছিল। প্ৰত্যেকজন অসমীয়াৰ মনৰ কোঁহে কোঁহে, পৰ্বতৰ টিঙে টিঙে আনকি গছ-বিৰিখ চৰাই-চিৰিকতিয়েও মাতৃ মুক্তিৰ কাৰণে বাতৰি বহন কৰি জাতীয় জীৱনলৈ এটি নতুনৰ ঢল আনিছিল।

এনে সময়তে দেশত নেতৃত্বৰ যোগান ধৰিবলৈকেহে যেন ভগৱানে মণিৰাম দেৱানক দেৱদূত স্বৰূপে অসম মাতৃৰ বুকুলৈ আহ্বান কৰি আনিলে। দেৱানৰ গাত স্বদেশহিতৈষিতা, পাণ্ডিত্য, বিচক্ষণতা, শাসনকৰ্ত্তা আৰু দেশৰ হেজাৰ হেজাৰ প্ৰজাৰ মন বুজি উপযুক্ত নেতৃত্ব দান কৰা আদি অলেখ সদৃশ্যে বিভূষিত কৰাৰ কাৰণেই তেওঁ ৰজা-প্ৰজা সকলোৰে অতিকৈ শ্ৰদ্ধাৰ পাত্ৰ হব পাৰিছিল। পৰ্বতীয়া ৰজা-প্ৰজাসকলৰ ওপৰতো দেৱানৰ অতুল প্ৰভাৱ আছিল। স্বৰ্গদেউ পুৰন্দৰ সিংহক উজনি অসমত ৰজা পতা কালছোৱাত দেৱানে বৰভাগুৰ বকৰা স্বৰূপে কাৰ্য্য চলাইছিল। তেওঁৰ বেহা-বেপাৰ, সমাজসেৱা আদি দেশৰ আৱশ্যকীয় সকলো বিষয়তে প্ৰত্যুৎপন্নমতিৰ আৰু অগাধ ব্যক্তিত্ব থকাৰ কাৰণেই সকলোকে প্ৰকৃত পথ প্ৰদৰ্শন কৰিব পাৰিছিল। ইংৰাজ সকলেও প্ৰথমতে দেৱানৰ বুদ্ধি-পৰামৰ্শ লৈহে যি কোনো ডাঙৰ কামত হাত দিছিল। অসমসাহসী স্বদেশপ্ৰিয় দেৱানক ইংৰাজ বিষয়াসকলে যিমানেই দন্দুৰা আৰু বিশ্বাসঘাতক আখ্যা দিয়ক অসমীয়া প্ৰজাই তেওঁক হাতে হিমজুৰে চিনিব পাৰি গগনেন্তা স্বৰূপে গ্ৰহণ কৰিছিল। দেৱানক অত্যাচাৰ ভাৱে ফাঁচি দিয়াত আৰু অত্যাচাৰ নেতৃবৰ্গৰ দুখ-দুৰ্গতি দেখি অসমৰ ডেকা-বুঢ়া সকলোৰে মন বিপ্লৱী হৈ পৰিছিল।

সমগ্ৰ অসমতে বিপ্লৱৰ পাতনি মেলিবলৈ নামঘৰ, মহজিদ আৰু, অন্যান্য ধৰ্ম-মন্দিৰ বোৰত ভাঙনা, নাম-কীৰ্ত্তন-বৰসৰাহ, ধৰ্ম্মালোচনা, ভকত, সেৱা আদিৰ জৰিয়তে বৃটিছৰ বিৰুদ্ধে প্ৰৱল আন্দোলন গঢ়ি উঠিছিল। শিক্ষা-দীক্ষাত ভাৰতৰ অন্যান্য প্ৰদেশৰ তুলনাত বহুত পিছপৰি থাকিলেও স্বাধীনতাৰ বাবে সকলো অসমবাসীৰে ধমনীত আগুৱাবলৈ জাগৰিত হৈ উঠিছিল। কিন্তু আনহাতেদি ৰাইজৰ পৰা সম্পূৰ্ণভাৱে বিচ্ছিন্ন হৈ থকা কাৰণেই শাসক গোষ্ঠীয়ে সেইবোৰৰ ভূকে পোৱা নাছিল।

ধৰ্ম্মগুৰু আৰু ডা-ডাঙৰীয়াসকলেও আন্দোলন গঢ়ি তোলাত সক্ৰিয় অংশ গ্ৰহণ কৰিছিল। আঠঘৰীয়া আহোম আৰু চাৰিসত্ৰীয়া গৌঁসাই সকলৰ লগতে অন্যান্য সকলৰো পূৰ্বৰ সন্মান হেৰাল। সেইসকলৰো অন্তৰ গুৰুগুৰি গুমৰি আছিল। অসম ৰজাৰ দিনত ধৰ্ম্ম-অনুষ্ঠান সমূহলৈ সকলো প্ৰকাৰৰ ৰজাঘৰীয়া সাহায্য আগবঢ়োৱা হৈছিল। কিন্তু ১৮৪২ চনৰ আইনৰ সূত্ৰমতে অসমৰ সকলো ধৰ্ম্ম অনুষ্ঠান আৰু গৌঁসাই মহন্তসকলক ৰাজাঘৰীয়া সকলো প্ৰকাৰৰ সহায়-সহায়ুভূতিৰ পৰা বঞ্চিত কৰাত গুৰুসকলো ইংৰাজৰ বিদ্ৰোহী হৈ উঠি শিষ্টাসকলক উত্তেজিত কৰি তুলিছিল।

তেতিয়াৰ দিনত চৰকাৰে ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাত তিনিটা ৰেজিমেন্ট ৰখাৰ দিহা কৰিছিল। প্ৰথম অসম লাইট ইনফেনট্ৰী (1st. Assam Light Infantry) দলটো শিৱসাগৰত, দ্বিতীয় Sebundry Corpsৰ আধা গুৱাহাটী আৰু আধা ৰংপুৰত আৰু তৃতীয়টো দ্বিতীয় অসম লাইট ইনফেনট্ৰী (2nd Assam Light Infantry) দলটো ডিব্ৰুগড়ত ৰখা হৈছিল। অসমত উপযুক্ত পৰিমাণে ইংৰাজ সৈন্য নথকাৰ কাৰণে ৰাইজে অলপ আয়াসতে দেশৰ লুপ্ত গোঁৱৰ উদ্ধাৰ কৰিব পাৰিব বুলিও ধাৰণা কৰিছিল।

তৃতীয় অধ্যায়

মানৱ আক্ৰমণৰ পিচত অসমৰ অৰ্থনৈতিক আৰু সামাজিক পৰিস্থিতি

ইংৰাজে অসম দখল কৰিয়েই প্ৰথমতে ছবছৰ মানলৈ প্ৰজাৰ ৰীতি-নীতি, শাসন পদ্ধতি, ধৰ্ম্ম সংস্কৃতি একোতেই হাত দিয়া নাছিল। তেওঁলোকে পূৰ্বাপৰ ৰজাদিনীয়া নীতিৰেই দেশৰ সকলোবোৰ শাসন পৰিচালনা কৰি প্ৰজাৰ মনত অসন্তোষ নিদিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। চৰকাৰৰ সেই কাৰ্য্যৰ বাবে ৰাইজ সুখীও হৈছিল। কিন্তু, ১৮২৮ চনৰ পৰাই অতি দ্ৰুততৰ গতিৰে ইংৰাজী আইন কানুন, বিচাৰ পদ্ধতি আৰু খাজনা বৃদ্ধি আদিত হাত দিয়াত প্ৰজা অতিকৈ অসন্তুষ্ট হৈ পৰিল। ৰজাদিনীয়া সকলো আচাৰ নীতি সম্পূৰ্ণৰূপে পৰিহাৰ কৰাৰ ফলত দেশৰ বতাহ পানীয়ে লুপুজা শাসন-প্ৰণালীয়ে ৰাইজক আচলুৱা কৰি ঘৰতে আলহি কৰিলে। হেজাৰ হেজাৰ বছৰ অসমত সুখেৰে বাস কৰি অহা অসমীয়া জাতিয়ে নিজৰ ঘৰতে বাস কৰিও সকলোপ্ৰকাৰে অতীতক হেৰুৱাই বিদেশী যেন অনুভৱ কৰিলে।

তেতিয়া অসম শাসন কৰিবৰ কাৰণে আইন কানুনৰো কোনো বন্ধা-ধৰা নীতি নাছিলেই বুলি কলেও বঢ়াই কোৱা নহব। ১৮৩৭ চনৰ পৰা বিশেষ আইন অনুসৰি ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীয়ে অসম শাসন কৰিছিল। ১৮৫০-৫১ চনতহে অন্যান্য প্ৰদেশত প্ৰচলিত ভাৰতীয় দণ্ডবিধি আইন অসমত প্ৰণয়ন কৰা হয়। গতিকেই ১৮৫২ চনৰ আগলৈকে বহুক্ষেত্ৰত নিজ খুচিমতে ইংৰাজ বিষয়াসকলে অসমৰ শাসন কাৰ্য্য চলাইছিল।

অসমীয়া প্ৰজাই চিৰকালেই বিদেশীক স্নেহ বুলি ঘিণ কৰি

আহিছিল। দেশৰ গুৰিবৰ্চা দেশীয় মানুহৰ বাহিৰে কোনো কালেই বিদেশীয়ে চলোৱাৰ প্ৰমাণ অসম বুৰঞ্জীৰ পাতত পাবলৈ নাই। আন কি মোগল সম্ৰাট সকলেও সোতৰ বাৰ অসম আক্ৰমণ কৰি বিফল মনোৰথ হৈ অসমীয়া বজা প্ৰজাৰ বীৰ শতমুখে স্বীকাৰ কৰি গৈছিল। অথচ বুঢ়িছ চৰকাৰে অসম লোৱাৰ পিছৰে পৰা অসমত উপযুক্ত লোক থকা স্বত্বেও দলে দলে বঙালী কৰ্মচাৰীৰ উপৰিও মাৰোৱাৰী আৰু হিন্দুস্থানী ব্যৱসায়ীসকলক অবাধ গতিৰে অসমলৈ আনি তেওঁলোকৰ হাততে অসমৰ চাকৰি বাকৰি আৰু ব্যৱসায় বাণিজ্যৰ চাৰি-কাঠি তুলি দিয়াত আৰু খিলঞ্জীয়া অসমীয়া ৰাইজৰ হক স্বাৰ্থৰ কাৰণে অলপো চিন্তা নকৰাত ৰাইজৰ দুখৰ সীমা নোহোৱা হ'ল। কুন্ধিয়ে কুন্ধিয়ে অসমী আইৰ বুকুৰ ধন বিদেশলৈ যোৱাত ৰাইজৰ দুৰ্গতিৰ সীমা নোহোৱা হ'ল। ইংৰাজ শাসনৰ ছত্ৰছায়াত সেই অন্যায়াধীনসকলে ছলে চাতুৰীয়ে অধিক লাভ কৰি অসমীয়া ৰায়তৰ তেজ শুহিবলৈ ধৰিলে। তাৰ বিৰুদ্ধে যি কোনো মানুহে মাত মাতিলেই কঠোৰ শাস্তিৰ হে সন্মুখীন হ'ব লগীয়া হ'ল। বিহাৰ, উৰিষ্যা আৰু অন্ধৰ পৰা হেজাৰ হেজাৰ কুলি আনি অলপদিনৰ ভিতৰতে অসমৰ পৰ্ব্বতে প্ৰান্তৰে বিনা খাজনাতে ধুনীয়াকৈ ইংৰাজ চাহাবে কৰা চাহ বাগানবোৰত মেলি দিয়াত তেওঁলোককো কোটিকলীয়া অসমীয়া সকলেই পোহপালনৰ যোগান ধৰিব লগা হ'ল। চাহবাগান পাতিবৰ কাৰণে হেজাৰ বিজাৰ খিলঞ্জীয়া ৰায়তে পৈত্ৰিক ভেঁটি বিনামূল্যে এৰি দিবলৈকো বাধ্য হ'ব লগীয়া হ'ল।

দেশত কৰ-কাটল দিনে দিনে বৃদ্ধি কৰি আৰু ন ন কৰ বহুৱাই ৰাইজক অতিষ্ঠ কৰা হ'ল। ৰাইজৰ সপোনবোৰ অগোচৰ কিছুমান কৰ লগোৱাত অসমীয়া ৰাইজ বিমোৰত পৰিছিল; কিয়নো আহোম স্বৰ্গদেউ সকলৰ দিনত ৰাইজে কৰৰ বোজা বহন কৰিব লগীয়া নহৈছিল। “দেবোত্তৰ-ব্ৰহ্মোত্তৰ-নানকাৰ-লাখেৰাজ-হাটঘাট-ফাট” আদিও নিলাম কৰাই সকলোৰে জমা স্থিৰ কৰি লোৱা হ'ল। দেশৰ সামাজিক, ঐতিহাসিক আৰু ভৌগোলিক সকলো ক্ষেত্ৰতে ন ন অপৰিচিত কথাই ঠাই পালে। স্বৰ্গদেউ সকলৰ দিনত পাৰঘাট, বজাৰ, মাছমাৰা বিল

আদিৰ মাছুল লোৱা নহৈছিল। ইংৰাজে সেইবোৰতো কৰ লগালে। অসমত শ শ বছৰ চলি অহা পঞ্চায়তী বিচাৰ ৰাইজৰ অনিচ্ছা সত্ত্বেও জোৰ কৰি তুলি দি ঠায়ে ঠায়ে নগৰ পাতি কাছাৰি ঘৰ সাজি মুন্সিফ্ আফিচ আদি নিয়োগ কৰা হ'ল। আহোম ৰাজত্বত গাওঁবোৰতহে প্ৰাধান্য দিয়া হৈছিল। বুঢ়িছ অহাৰ আগেয়ে অসমত নগৰৰ ব্যৱস্থা নাছিল বুলিলেই হয়। নগৰৰ ব্যৱস্থাই শিক্ষা, বাণিজ্য, বিচাৰ আদি কেন্দ্ৰীভূত কৰিলে। বিকেন্দ্ৰীভূত অসমত কেন্দ্ৰীয়কৰণ আঁচনিৰে ৰাইজৰ বহু অশুবিধা আৰু অশান্তিৰ সৃষ্টি কৰিলে। অসমৰ বাহিৰে ইতিপূৰ্বে ভাৰতৰ অন্যান্য প্ৰদেশসমূহত নগৰবোৰ গঢ়ি উঠি বৃদ্ধি, বৈভৱ আৰু ক্ষমতাৰ কেন্দ্ৰ হৈ পৰিছিল। শাসকৰ ভাব-ভাষা আৰু আইন-পদ্ধতি ৰাইজৰ চিন্তাধাৰাৰ পৰা একেবাৰেই পৃথক হোৱা গতিকে মধ্যস্থতাকাৰী উকিল মহৰীৰ আশ্ৰয় ল'ব লগা হ'ল। উকিল ধৰিবলৈ টকাৰ আৱশ্যক। টকা নহলে একোৱেই নহয়। আদালততো পুলিচ কেৰাণী সকলোকে ভেঁটি খুৱাব লাগে। একমাত্ৰ ভেকো-ভাওনাহে বিচাৰৰ ক্ষেত্ৰত ৰাইজে দেখিবলৈ পালে। স্বৰ্গদেউ সকলৰ ছত্ৰছায়াত অসমীয়া প্ৰজাই সদা-সৰ্বদা সুবিচাৰেই পাই আহিছিল। বুঢ়িছৰ দিনত টকা আৰু বৃদ্ধি হলে সঁচাকো মিছা আৰু মিছাকো সঁচা কৰিব পৰা দেখি উচিত বিচাৰৰ পৰা একেবাৰেই বঞ্চিত হোৱাত বিচাৰৰ ক্ষেত্ৰতেই ৰাইজ আটাইতকৈ অসন্তুষ্ট হৈ পৰিছিল।

আহোম স্বৰ্গদেউ সকলৰ দিনত সহজ-সৰল বিচাৰ আছিল। ব্ৰহ্মখুলৰ মাজত শপত খুওৱা হৈছিল। ধৰ্মত মানুহৰ অগাধ মতি থকাৰ কাৰণেই তেতিয়া শপতৰ মূল্যও অব্যৰ্থ আছিল বুলি মানুহৰ ধাৰণা হৈছিল। কিন্তু ইংৰাজ শাসনত শপতৰো মূল্য নোহোৱা হ'ল। এইবোৰ দেখি গুনি ধৰ্মপ্ৰাণ অসমীয়া ৰাইজৰ মাজত আতঙ্কৰ সৃষ্টি হৈছিল। বাট-ঘাটৰ অশুবিধা স্বত্বেও দুৰণীবটীয়া আৰু আওহতীয়া ঠাইৰ পৰা গোছৰীয়া-পদকীয়া সকলে হাবি-জঙ্ঘল-নৈ বিল অতিক্ৰম কৰি হাতী-বাঘ-ভালুক-সাপ আদিৰ লগত যুদ্ধ কৰি নানান কঠেৰে বাটকুৰি বাই নগৰলৈ আহি আদালতত নিৰ্দ্ধাৰিত সময়ত উপস্থিত হ'ব নোৱাৰাৰ কাৰণেই মোকদ্দমা

ডিচমিচ্ কৰা হৈছিল। আবেদন নিবেদনৰ দ্বাৰা আৰ্ত্তনাদ কৰিলেও তাৰ পুনৰ বিচাৰ কৰা নহৈছিল। এইদৰে অগম্য পথ ভ্ৰমণ কৰি আহোঁতে কোনো কোনো জন হিংস্ৰ জন্তুৰ হাতত পৰি প্ৰাণো বিসৰ্জন দিব লগা হৈছিল।

দাবোগাসকলে দুখীয়া আৰু নিঃসহায়সকলৰ ওপৰত মাৰধৰ কৰি অত্যাচাৰ কৰিছিল। অথচ তেওঁলোকেই আছিল ধন-মান আৰু বিচাৰ বক্ষাৰ একমাত্ৰ আশ্ৰয়স্থল। টকাৰ জোৰত দোষী সাৰি যায়, নিৰ্দোষীৰ শাস্তি হয়। দাবোগাসকলৰ বিৰুদ্ধে কোনো গোচৰো নহৈছিল। বৰঞ্চ কোনোবাই কেতিয়াবা গোচৰ ওচলিলেও তাৰ বাবে কঠোৰ ভাৱে পোটক তোলা হৈছিল।

অসম চিভিল আইনৰ ২য় অধ্যায়ৰ ৫ম আৰু ৬ষ্ঠ আইন মতে দেশীয় বিচাৰকসকলক সদৰ-দেৱানী আদালতত বিচাৰ কৰিবৰ কাৰণে ক্ষমতা দিয়া নহৈছিল। সেই গতিকেই ইংৰাজ চাহাবসকলৰ কামৰ বোজাও বাঢ়ি গৈছিল। তেওঁলোকে কেতিয়াবা খং কৰিছিল আৰু দোষী-নিৰ্দোষীৰ প্ৰকৃত বিচাৰ নকৰি মনত যিহকে আহে তাকে খুচিমতে ৰায় দিছিল। অৱ হাতেদি দেৱানী-ফৌজদাৰী আৰু কলেক্টৰী আদালতৰ মেৰপাক সৰ্বসামান্য ৰাইজৰ পক্ষে একেবাৰেই বোধগম্য নাছিল কাৰণেই অসমীয়া ৰায়ত হতাশ হৈ পৰিছিল।

“১৮৫৩ চনত চৰকাৰে ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাৰ ছখন জিলাৰ প্ৰিন্সিপাল এচিচ্টেণ্টসকল, তিনিজন জুনিয়ৰ এচিচ্টেণ্ট আৰু আঠজন সহকাৰী এচিচ্টেণ্টৰ শাসন কাৰ্য্যত চকু দিবৰ কাৰণে এজন কমিচনাৰ আৰু এজন ডেপুটি কমিচনাৰ নিয়োগ কৰে। তেওঁলোক ছয়োজনে গুৱাহাটীত থাকি শাসনভাৰ চলাইছিল। তাৰ উপৰিও দেৱানী বিভাগৰ শাসনকাৰ্য্য চলাবৰ বাবে এজন প্ৰিন্সিপাল সদৰ আমিন, ছজন সদৰ আমিন আৰু ১৭জন মুক্শিফো আছিল। কমিচনাৰ জনে মাহিলী ২,০০০ টকা ৪জন প্ৰিন্সিপাল এচিচ্টেণ্টে ১,০০০ টকা, দুজনে ৭৫০ টকা, জুনিয়ৰ এচিচ্টেণ্ট সকলে ৫০০ টকা সহকাৰী এচিচ্টেণ্টসকলে ৩৫০ টকা, সদৰ আমিন আৰু মুক্শিফসকলে ৩০০ টকা আৰু ১০০ টকাকৈ মাহিলি দৰমহা

পাইছিল।” (গেইট চাহাবৰ History of Assam) শাসনকাৰ্য্যৰ নিয়ম থাপৰ বিষয়াসকলকহে ভাৰতবাসীৰ মাজৰ পৰা মকৰল কৰা হৈছিল। “১৮৬১ চনৰ পৰা প্ৰিন্সিপাল এচিচ্টেণ্ট, ডেপুটি কমিচনাৰ, জুনিয়ৰ এচিচ্টেণ্ট, এচিচ্টেণ্ট কমিচনাৰ আৰু সহকাৰী এচিচ্টেণ্টসকলক একত্ৰা এচিচ্টেণ্ট কমিচনাৰ (Extra Assistant Commissioner) পদবীৰে নামাকৰণ কৰা হৈছিল।” (এডৱাৰ্ড গেইট)।

সাধাৰণ সৈনিকৰ পৰা আৰম্ভ কৰি জিলাৰ বৰচাহাবলৈকে যি কোনো ইংৰাজে কোনো অসমীয়া মানুহক অত্যাচাৰ কৰিলে বা তিবোতাৰ সতীত নষ্ট কৰিলে আনকি গৰু কাটি দৌল-দেৱালয় অপবিত্ৰ কৰিলেও তাৰ বিচাৰ কৰা নহৈছিল। কিন্তু, কেতিয়াবা ভুলতো কোনোবাই খৃষ্টান ধৰ্ম্মৰ বিৰুদ্ধে এৰাৰ মাত মাতিলেও তাৰ সমুচিত প্ৰতিবিধান কৰা হৈছিল। আহোম স্বৰ্গদেউ সকলৰ দিনত দৌল-দেৱালয় আৰু ৰজা-মৈদাম বিলাকক উচ্চ স্থান দি সেইবোৰৰ ৰক্ষণাবেক্ষণৰ কাৰণে সকলো প্ৰকাৰৰ সুব্যৱস্থা কৰা হৈছিল। কিন্তু ইংৰাজৰ দিনত সেইবোৰ নষ্টহে কৰা হৈছিল আৰু তাত থকা শ-শ মোগ সোণ-ৰূপ-হীৰা-মুকুতা লুট কৰি ভাপ-নাৱত তুলি ইংলণ্ডলৈ চালান দিয়া দেখি ধৰ্ম্মপ্ৰাণ অসমীয়া প্ৰজাই ভাবিছিল যে ইংৰাজে আহি হিন্দুধৰ্ম্মক অৱজ্ঞা কৰাত আৰু দেৱ-দেৱীৰ পূজা-পাতল আদি নোহোৱাতহে মাউৰ-বসন্ত-বজ্ৰপাত-বানপানী আদিৰ উৎপাত দিনক দিনে বেছি হৈছিল; আৰু খেতি-খোলাও নোহোৱা হৈছিল। আন হাতেদি চৰকাৰী খৰচত খৃষ্টান পাঠৰীসকলে পৰ্ব্বতে-ভৈয়ামে খৃষ্টধৰ্ম্ম প্ৰচাৰৰ কাৰণে উঠি পৰি লাগিছিল। গতিকেই ৰাজশক্তিয়ে জোৰ কৰি দেশখন খৃষ্টান কৰি বিধৰ্ম্মী কৰিবলৈ ধৰিছে বুলিহে সৰ্বসামান্য ৰাইজে অনুমান কৰিছিল।

মৌসনা অসমীয়া ভাষাৰ পৰিবৰ্ত্তে স্কুলবোৰত বঙালী ভাষা প্ৰচলন কৰা হল। আদালততো ইংৰাজী আৰু বঙালী নহলে চলিব নোৱাৰি। ৰঙালী ভাষাইহে স্কুল আৰু বিচাৰালয়ত মুখ্যস্থান পালে। ইও অসমীয়া ৰাইজৰ ওপৰত বাককৈয়ে কুঠাৰঘাত কৰিলে। একমাত্ৰ সেই কাৰণেই অসমীয়া জাতি আৰু অসমীয়া সাহিত্য ভাৰতৰ অন্যান্য জাতিৰ তুলনাত

শ শ বছৰ পিচ পৰি বল। সেইকথাও প্ৰত্যেকজন অসমীয়া মানুহে মৰ্মে মৰ্মে অনুভৱ কৰিব পাৰিছিল। ইয়াৰ বিৰুদ্ধে মাত মতি কোনেও একোকে কৰিব নোৱাৰিছিল।

আহোম ৰজাসকলে দেশত অসমীয়া আৰু সংস্কৃত শিক্ষাৰ কাৰণে অশেষ চেষ্টা কৰি এই দুই ভাষাৰ লিখক আৰু পণ্ডিতসকলকো ৰজা-ঘৰৰ পৰা সমাদৰ কৰিছিল। গীতা-জ্যোতিষ-ব্যাকৰণ আদিৰ দেশত প্ৰচুৰ প্ৰচলন আছিল। কিন্তু, ইংৰাজ অহাৰ পিছৰে পৰা সেইবোৰ চৰ্চাৰ ক্ষেত্ৰতো ভিকচন ভাগিল।

অন্যহাতেদি ইংৰাজ চৰকাৰে ইংৰাজী পঢ়াই দেশত এটা শক্তিশালী শাসক দল গঢ়ি তুলিবৰ কাৰণে উঠি পৰি লাগিছিল। কিন্তু অসমীয়া মানুহে জাত্যন্তৰ আৰু ধৰ্ম্যন্তৰ হোৱাৰ মৃত্যুসম ভয় কৰি ইংৰাজী পঢ়াৰ বিপক্ষেহে ঠিয় দিছিল। তাৰ অন্যতম কাৰণ আছিল সেই সময়ত শিক্ষাৰ অচিলা লৈ খৃষ্টান পাণ্ডবীসকলে আপ্ৰাণ চেষ্টা কৰি হেজাৰ হেজাৰ মানুহক খৃষ্টানধৰ্ম্মলৈ দীক্ষিত কৰাইছিল।

স্বৰ্গদেউ সকলৰ দিনত প্ৰজাৰ কুশলৰ হকে ৰাজভঁৰালৰ পৰা

স্বৰ্গদেউ সকলৰ দিনত প্ৰজাৰ কুশলৰ হকে ৰাজভঁৰালৰ পৰা

স্বৰ্গদেউ সকলৰ দিনত প্ৰজাৰ কুশলৰ হকে ৰাজভঁৰালৰ পৰা

স্বৰ্গদেউ সকলৰ দিনত প্ৰজাৰ কুশলৰ হকে ৰাজভঁৰালৰ পৰা

স্বৰ্গদেউ সকলৰ দিনত প্ৰজাৰ কুশলৰ হকে ৰাজভঁৰালৰ পৰা

স্বৰ্গদেউ সকলৰ দিনত প্ৰজাৰ কুশলৰ হকে ৰাজভঁৰালৰ পৰা

স্বৰ্গদেউ সকলৰ দিনত প্ৰজাৰ কুশলৰ হকে ৰাজভঁৰালৰ পৰা

স্বৰ্গদেউ সকলৰ দিনত প্ৰজাৰ কুশলৰ হকে ৰাজভঁৰালৰ পৰা

স্বৰ্গদেউ সকলৰ দিনত প্ৰজাৰ কুশলৰ হকে ৰাজভঁৰালৰ পৰা

মানুহমূৰি আৰু নাঙলমূৰিও খাজানা লগোৱা হ'ল। আনকি হাবিৰ ইকৰা-খাগৰিৰ ওপৰতো কৰ লগাবলৈ চৰকাৰে ব্যৱস্থা কৰিলে। ৰাইজ কৰৰ হেঁচাত অতিষ্ঠ হৈ পৰিছিল। সেই কাৰণেই আনন্দৰাম ঢেকিয়াল ফুকনে অসমৰ মাটিৰ খাজানাৰ বিষয়ে লিখিছে:—

“The assessment on some of the poorest classes of Roopit lands is equal in the value of one half of their produce.” (নিম্নতম শ্ৰেণীৰ ৰূপিত মাটিৰ খাজানা সেই মাটিৰ পৰা উৎপন্ন হোৱা শস্যৰ মূল্যৰ অৰ্দ্ধেক! (মিলচ্ ৰিপৰ্ট)। অসমৰ আটাই কেইখন জিলাতে খাজানা নিৰ্দ্ধাৰণৰ সমতা আৰু নীতিগত ব্যৱস্থাও নাছিল।

এইবোৰ কাৰণত অসমীয়া প্ৰজাই স্বাধীন অসমৰ সোণালী দিনাবাৰৰ কথা স্মৰি স্মৰি চকুপানী টুকিছিল। ৰজা-দিনত টকাৰ পৰিবৰ্ত্তে ধান-চাউল-শস্য আদিৰেও খাজানা লোৱা হৈছিল। কিন্তু, ইংৰাজৰ দিনত একমাত্ৰ চিকা ৰূপেৰেহে খাজানা লোৱাৰ দিহা কৰা হ'ল। ইও প্ৰজাক অশুবিধাত পেলাইছিল।

অসমত উৎপন্ন হোৱা ধান-মাহ-সৰিয়হ-তিল-লা-কপাহ-মুগা-তাম-পিতল জালুক-জলকীয়া-কাঁহ-পিতলৰ বাচন-চাহ আদি সকলো বস্তু হাদিৰা-চকিয়েদি অগ্ৰ প্ৰদেশলৈ অবাধে চালান দিবলৈ সুবিধা দিয়াত অসমত সেইবোৰ বস্তুৰ দাম বেছি হোৱাৰ কাৰণেও প্ৰজা বিপদত পৰিছিল।

আহোম স্বৰ্গদেউসকলৰ দিনত “কুমাৰ, কমাৰ, খনিকৰ, মিস্ত্ৰী, ধনুচোঁচা, লাঠিকৈয়ে, জাপিসজীয়া, শিলাকুটীয়া আদি বিভিন্ন ধৰণৰ শিল্পীসকলে অসমখন নদন-বদনকৈ সজাইছিল। অসমীয়া তিৰোতাই বেচমী, মুগা, এৰিয়া আৰু কপাহী কাপোৰত অপেশ্বৰী আঁকিছিল; পবিত্ৰ ধৰ্ম্মৰ আলোচনাই নিৰ্ম্মল আধ্যাত্মিক ভাৱত মানুহক ঈশ্বৰমুখী কৰিছিল।” (বেণুধৰ শৰ্ম্মা)। অসমীয়া তিৰোতাই ফুল-জালিৰ জৰিয়তে কাপোৰতো বৈ থকা যমুনাৰ তীৰত বাধা-কৃষ্ণৰ কেলিৰে স্বৰ্গৰ পথ বচনা কৰিছিল।

দেশৰ কুটীৰ-শিল্পবোৰৰ উৎকৰ্ষ সাধনৰ অৰ্থে আহোম ৰজাসকলে

সম্পূৰ্ণ সহযোগিতা আগ বঢ়াইছিল। কিন্তু, ইংৰাজ শাসনত সেইবোৰৰ প্ৰতি অলপো সহানুভূতি কৰা নহল। বৰঞ্চ এইবোৰ দেশৰ বুকুৰপৰা সকলো প্ৰকাৰে উৎখাৎ কৰিবৰ কু-অভিসন্ধিহে চলিল। গাঁৱে-ভূঞা নানান আকাৰে পৰি থকা এই কুটীৰ-শিল্পবোৰৰ পৰিবৰ্ত্তে ইংলণ্ডৰ পৰা কলৰ তৈয়াৰী বিলাতী ধুনীয়া ধুনীয়া বস্তুবোৰ ভাপ জাহাজেৰে ভাৰতলৈ আমদানি কৰি কলিকতাৰ পৰা গুৱাহাটীলৈ আনি অসমৰ সকলোবোৰ বজাৰ ওপচাই পেলালে। সেইবোৰৰ প্ৰতিযোগিতাত তিষ্ঠিব নোৱাৰি অসমীয়া শিল্পীসকলে পৰিশ্ৰম কৰিও ছুবেলা ছুমুঠি ভাত মোকোলাব নোৱাৰা হল। এইবোৰৰ ৰক্ষণাবেক্ষণৰ কাৰণে কোনো চেষ্টাকেই কৰা নহল।

স্বৰ্গদেউ সকলৰ দিনত ৰাইজৰ সুবিধাৰ অৰ্থে বজাঘৰীয়া সাহায্যত বান-পানীৰ পৰা খেতি-খোলা ৰক্ষা কৰিবলৈ মঠাউৰি আৰু চলাচলৰ সুবিধাৰ অৰ্থে আলি-পদূলি বন্ধোৱা হৈছিল। কিন্তু, ইংৰাজে সেইবোৰ সকলোলৈকে পিঠি দিলে। বাৰিষা নাও আৰু খৰালি খোজ কাঢ়ি অহা-যোৱা কৰাটোৱেই তেতিয়াৰ দিনত একমাত্ৰ পথৰ সম্বল আছিল। বাট পথবোৰো মানৰ আক্ৰমণৰ পিচৰে (তাবে কিছুমান মোৱামৰীয়া বিদ্ৰোহৰে) পৰা বহুদিন মেৰামতি নকৰাত আৰু মানুহৰ বসতি অতি কম হোৱাত ডাঠ হাবিলৈ পৰিবৰ্ত্তন হৈছিল।

আহোম ৰাজত্ব আৰু তাৰ পৰবৰ্ত্তী কালছোৱাতো অসমীয়া সমাজত গৌঁসাই-মহন্তসকলৰ অতুল প্ৰভাৱ আছিল। তেখেতসকলক সদায় সমাজৰ উচ্চ আসনত স্থান দিয়া হৈছিল। কিন্তু, ইংৰাজ ৰাজত্বত সেইবোৰ পৰিহাৰ কৰাত ধৰ্মগুৰুসকলো ইংৰাজৰ বিৰুদ্ধে উঠপৰি লাগিছিল।

ভগা ৰজা-ৰাণী আৰু ডা-ডাঙৰীয়া সকলৰ সকলো প্ৰকাৰৰ সা-সুবিধা কাঢ়ি নিয়াত তেওঁলোকবোৰে দুখে কুলাই পাচিয়ে নধৰা হল। সেই কাৰণেই দেশৰ সকলো সম্ভ্ৰান্ত লোকেই ইংৰাজ শাসনৰ বিৰুদ্ধে থিয় দিলে।

চৰকাৰে খাজানা বঢ়াই বঢ়াই নি ১৮৫২-৩০ চনত কপিত মাটিৰ পুৰাত এটকা হু অনা আৰু কৰিঙতিৰ ১ টকা কৰিলে। ১৮৩৯

চনত স্বৰ্গদেউ পুৰন্দৰ সিংহৰপৰা ৰাজ্য কাঢ়ি লৈ দুখোগপূৰ্ণ কালতো অসমৰ অগ্ৰাণ্য অঞ্চলৰ দৰেই উজনিতো নাঙলটোৱে প্ৰতি ২ টকা আৰু কোঁথনে প্ৰতি ১ টকাকৈ খাজনা লোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰা হল। অগ্ৰ হাতেদি টকাত ১৭১৮ পুৰাকৈ (প্ৰায় এক কুইণ্টল) কৃষকে ধান বিক্ৰী কৰিব লগীয়া হৈছিল। ধান-চাউলৰ দাম কিন্তু বজা-দিনৰে পৰাই প্ৰায় সমানেই আছিল। গতিকেই টকাৰ জৰিয়তে খাজনা দিব নোৱাৰি কৃষকসকলৰ বহুতেই খেতি কৰিবলৈকে এৰি দিছিল। খাজনা আৰু কৰৰ হেঁচাই মানুহক কিমান বিপাতত পেলাইছিল ইয়াৰ পৰাই সহজে অনুমান কৰিব পাৰি।

দেশত খাজনা বৃদ্ধি কৰা হ'ল কিন্তু, চৰকাৰে খেতিয়কসকলৰ কাৰণে অলপো চিন্তা নকৰাত খেতি নহল। মানুহৰ হাতৰ কামবোৰো মৰি যোৱাত মানুহবোৰ নিবনুৱা হৈ অৰ্থ-নৈতিক দুৰৱস্থাৰ চৰম সীমাত উপনীত হৈছিলগৈ। দেশত "ভোকাভুবৰ ভাত, দুখীয়াৰ শিক্ষা, পথিকক আশ্ৰয় দান আৰু দুনপুণ্য আদি নাইকিয়া হৈ পৰিল।" মানুহে যি খেতি কৰে তাৰ আধা অগ্ৰাণ্য কৰৰ উপৰিও খাজনা দিওঁতেই খৰচ হৈছিল।

অসমৰ সকলো জেইলতে ফাটেকীয়ালবোৰক একেটকতে ভাত খাবলৈ দিয়া হৈছিল। সেই নীতিৰ কাৰণে সদৌ অসমতে চাঞ্চল্যৰ সৃষ্টি হৈছিল। মানুহে ভাবিছিল চৰকাৰে মানুহক জেইলত দি অগ্ৰাণ্য বস্ত্ৰৰ লগতে জাতটোও মাৰিছিল। জাতিব্ৰতী হোৱাতকৈ অসমীয়া মানুহে মৃত্যুকেই শ্ৰেয়: বুলিহে বিবেচনা কৰিছিল।

সেই সময়ত কলৈবা আৰু বসন্ত হৈ শই শই মানুহ মৰি গাওঁবোৰ উচ্ছন্ন হৈ পৰিছিল। মানুহৰ উপৰিও জীৱ-জন্তুবোৰো নানান অচিন বেমাৰত পৰি হেজাৰে হেজাৰে মৰিছিল।

অসমীয়া সমাজত কানি এটা মহাব্যাধি হৈ পৰিছিল। কানিয়ে অসমীয়া প্ৰজাৰ প্ৰাণ-কেন্দ্ৰও তিলতিলকৈ খাই নষ্ট কৰিছিল। অসমৰ অধিক সংখ্যক মুনিহ জিৰোতাই সেই সময়ত কানি খাইছিল। আনকি সকামে নিকামেও ব্যাপক ভাৱে কানি ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল। সেই কালত

অসমীয়া মানুহে অভাৱ বোলা বস্তুটো বুজিবকে নোৱাৰিছিল। ঘৰৰ খান-চাউলে ভাত মুঠি, এৰি মুগাই কাপোৰ কানি আৰু গৰু, ম'হ, নৈ-বিলে প্ৰচুৰ পৰিমাণে গাখীৰ মাছ যোগাইছিল। মানুহৰ বেহা-বেপাৰো আৰু উচ্চাকাঙ্ক্ষা একেবাৰেই নাছিল। ব্যৱসায় পদ্ধতিটো মাৰোৱাৰী আৰু বঙালীসকলে একচেটিয়াকৈ হাতত ৰাখি সবল সহজ অসমীয়া মানুহক ঠগি ঠগি প্ৰচুৰ পৰিমাণে ধন উপাৰ্জন কৰিছিল। অসমীয়া মানুহৰ আৱশ্যকতাকৈ অধিক অৰ্জন আৰু উৎপাদন নীতিৰ বাহিৰত যেনহে অনুভূত হৈছিল। একমাত্ৰ কানি বৰবিহেইহে আছিল অসমীয়াৰ প্ৰধান শত্ৰু।

আনন্দৰাম ঢেকীয়াৰ ফুকনৰ প্ৰতিবেদনত অসমৰ চিত্ৰ :—

১৮৫৩ চনত কলিকতাৰ পৰা সদৰ জৰ্জ এ. জে. মুফাট মিলচ চাহাব অসমলৈ আহোঁতে আনন্দৰাম ঢেকীয়াৰ ফুকনে দিয়া প্ৰদেশ খনৰ শাসন প্ৰণালীৰ নিৰীক্ষণ (Anandaram Dhekial Phukan's Observation on the Administration of the Province of Assam) ত লিখিছে—

“Under the oppression and lawless tyranny of the Burmese, whose barbarous and inhuman policy depopulated the country and destroyed more than one-half of the population, which had already been thinned by intestine commotions and repeated civil wars.” (Mills report on the Province of Assam, Page 93).

“Dacoity is seldom or never heard of Assam in any of the districts of the province”.

(মানৰ বৰ্বৰ আক্ৰমণ আৰু গৃহকন্দলৰ কাৰণে দেশৰ জনসংখ্যা আধাতকৈও অধিক ধ্বংসৰ মুখত পৰিছিল... .. ৰাজ্যখনৰ কোনো এখন জিলাতে ডকাইতি হোৱা নাছিল।)

খাজানাৰ বিষয়ে লিখিছে, “When a collecting officer is unable to show any increase in revenue at the expiration of his short lease, or to assign good reason for the same, he is liable to discrial from his charge for mismanagement, without any reference as to whether he had, or had not, sufficient means and inducements to incite to exert himself in the improvement of his charge.” (কোনো মৌজাদাৰে খাজানা বেচিকৈ তুলিব নোৱাৰি উপযুক্ত কাৰণ প্ৰদৰ্শন কৰিব নোৱাৰিলে তেওঁক পদবীৰ পৰা বৰ্খাস্ত কৰা হৈছিল)।

ফুকনৰ দৰে এজন চৰকাৰী কৰ্মচাৰীয়েই চৰকাৰৰ উৰ্দ্ধতন কৰ্তৃপক্ষক জনাইছিল যে, অনাবৃষ্টি, বানপানী, গৰু-ম'হৰ মাৰিমৰক আদি যিকোনো প্ৰাকৃতিক দুৰ্যোগৰ কথা কৃষকসকলৰ খাজানা বৃদ্ধি আৰু আদায়ৰ ক্ষেত্ৰত বিবেচনা কৰা নহৈছিল। আমাৰ ৰাজ্যৰ বহুতেই এই কথা নেজানে যে ঢেকীয়াৰ ফুকনে ৰাজ্যখনৰ শাসন পদ্ধতিৰ সম্পৰ্কত যিবোৰ পৰামৰ্শ আগবঢ়াইছিল তাৰ অধিকাংশকেই চৰকাৰে আইনত পৰিণত কৰিছিল। তেওঁৰ অসমীয়া প্ৰজাৰ বিষয়ে সম্যক জ্ঞান থকাৰ কাৰণে কৃষকসকলৰ স্বত্ব আৰু স্বাৰ্থ ৰক্ষাৰ বাবে চেষ্টা কৰিছিল। মিলচলৈ লিখা তেওঁৰ দীঘলীয়া প্ৰতিবেদনত অসমৰ বানপানী, ভূভিক, খেতিৰ উপযোগীকৈ খালখন্দা, বান্ধ আৰু মথাউৰি বান্ধা, জলসিঞ্চন কৰা আদি ভালেমান প্ৰস্তাবো ডাঙি ধৰিছিল। তেওঁ কৈছিল, “There is not a Single family in Assam that is not engaged in the culture of lands, and every family provides itself by agriculture with almost all the necessities of life, They cultivate rice, Puises, fruits and vegetables to supply their table, mustered to light their houses and silk or cotton to provide their garments.

There is no improvements of Ploughs, harrows,

hoes, spades etc. and the breed of cattle, seeds, plants from the days of their ancestors and fore fathers."

(অসমৰ প্ৰতিটো পৰিয়ালেই কৃষিৰ লগত ওতঃপ্ৰোত ভাৱে জড়িত। কৃষিয়েই অসমীয়া মানুহক খাদ্য, পোহৰ, কাপোৰ কানি আদিৰ যোগান ধৰিলেও কোটিকলীয়া হাল, ফাল, গৰু গাই, বীজ আদিৰ অকণো উন্নতি হোৱা নাই।)

শিক্ষাৰ বিষয়ে সেই সময়ত এটা প্ৰবাদত পৰিণত হৈছিল যে "Assamese would never improve in European Language" (অসমীয়া মানুহে কোনো দিনেই ইংৰাজী ভাষাত উন্নতি কৰিব নোৱাৰে।) কিন্তু আনন্দবাম ঢেকিয়াল ফুকনে তাৰ দোৰ্ঘোৰ প্ৰতিবাদ কৰি কৈছিল, "We are inclined to believe that the low progress made by English schools in Assam must be imputed more to defects in the system of instruction pursued in them, than to the want of Zeal and promptitude on the part of the students; since it has never been advanced by anybody that the Assamese are inferior in their intellectual capacities to any other Indian nation and that competent teachers may be appointed and an improved system of instruction introduced." (Mills report,— page 107)

(অসমৰ শিক্ষা পদ্ধতিহে অসমীয়া ছাত্ৰৰ উন্নতিৰ ক্ষেত্ৰত হেঁচাৰ হৈ পৰিছে। উপযুক্ত শিক্ষক আৰু উন্নত শিক্ষা পদ্ধতিৰ অভাৱতহে অসমীয়া ছাত্ৰই ভাৰতৰ অন্যান্য ৰাজ্যৰ ছাত্ৰৰ দৰে ইংৰাজীত উদগতি কৰিব পৰা নাই।)

ফুকনে অসমৰ ঘাই ঘাই নগৰবোৰ চুই যোৱাকৈ এটাও ৰাষ্ট্ৰীয় পথ নথকাত দুখ প্ৰকাশ কৰিছিল। আনকি ইখন গাৱৰ পৰা সিখন গাৱলৈ যাবলৈকো বছৰৰ পাচমাহ সময় নাৱৰ বাহিৰে গভীৰ নাই আৰু বেপাৰ বাণিজ্যৰো উন্নতি একেবাৰেই নোহোৱাত মানুহৰ দুৰ্গতিৰ সীমা

নোহোৱা হৈছিল। তেওঁ ৰজা দিনীয়া দৌল, দেৱালয়, মঠ, মন্দিৰ আদিৰ ৰক্ষণাবেক্ষণ নোহোৱাত সেইবোৰৰ টকা শিকাবোৰ ৰক্ষকসকলেই ভোজ হৈ ধৰ্মৰ খুটা লৰাত অত্যন্ত দুখ প্ৰকাশ কৰিছিল আৰু তাৰ উপযুক্ত ৰক্ষণাবেক্ষণ আৰু পৰিচালনাৰ দাবী জনাইছিল।)

অসমত কানিৰ প্ৰচলনৰ বিষয়ে ঢেকিয়াল ফুকনে মিলচক জনাইছিল, "The universal use of opium has converted the Assamese., once a hardy industrious and enterprising race, into an effeminate, weak, indolent and degraded people. Health and physical Constitution became undermining."

"Large quantities of Government opium have been of late imported; and the expediency of abolishing the cultivation of Poppy by the people is at present under consideration. We are not aware of the precise intention of Government on the subject, whether by interdicting the culture of the drug by the people, the Government contemplates to expel the general use of opium from the country or whether the Government Proposes to substitute its own in lieu of the Native opium, we are alike ignorant. The extensive introduction of Government opium, however leads us to conclude that the measure will be Productive of consequences other than the extirpation of the drug from the country, If it be advanced that by abolishing the production of opium in the country, and rendering it dearer to the People, the use will be rendered less universal, we would beg to submit that people will never shrink from the

use of the drug as long as they continue to obtain supplies of it ; and that whatever may be the price put upon it, they would seldom consider themselves too poor to purchase it." (Millis report ; page 110)

(একালৰ সাহসী পৰিশ্ৰমী আৰু উদ্যোগী অসমীয়া জাতিক কানিয়ে পঙ্গু আৰু অধঃপতিত কৰি পেলালে । শেহতীয়াকৈ চৰকাৰে অধিক পৰিমাণে আমদানি কৰা কানি আৰু ততাতৈয়াকৈ সেই খেতি নিসিদ্ধকৰণৰ হুকুমে ৰাইজে কৰা খেতি বন্ধ কৰি চৰকাৰেই কানিব বেহা পাতিবলৈ বিচাৰিছেনেকি তাকেহে ৰাইজে বুজিব পৰা নাই । কানিব চৰকাৰী বেহাই কানি নিবাৰণত অকণো সহায় নকৰে । বৰঞ্চ নিজে কৰা খেতিৰ পৰা বঞ্চিত হৈ বেচি দৰত চৰকাৰী কানি কিনি কানীয়াবোৰ অতিকৈ নিচলা হৈ পৰিব ।)

ঢেকীয়াল ফুকনে ততাতৈয়াকৈ কানি খেতি উঠাই দিয়াৰ বিৰোধে মত পোষণ কৰিছিল । তেওঁৰ মতে কানি খোৱাতো যাত্ৰে বিলাসীতা (luxury) নহয় আৰু নতুন পুৰুষে যাতে কানি খাবলৈ উৎসাহ পাব নোৱাৰে তাৰ বাবেহে দীৰ্ঘকালিন ব্যৱস্থা হাতত লব লাগে ।

জনসংখ্যাৰ সম্পৰ্কত ফুকনৰ প্ৰতিবেদনত প্ৰকাশ পাইছে যে মোৱামৰীয়া বিদ্ৰোহ আৰু মানৱ অত্যাচাৰৰ ফলত অসমৰ লোকসংখ্যা আধাতকৈও অধিক হানি হোৱাৰ উপৰিও কেইবা হেজাৰ মুনিহ তিব্বতাক মানহঁতে ধৰি বান্ধি সেইখন দেশলৈ লৈ গল আৰু বহু হেজাৰ লোকে প্ৰাণৰ ভয়ত পূৰ্বতীয়া ৰাজ্য আৰু ত্ৰিপুৰা, মণিপুৰ, বঙ্গদেশত সোমাই চিৰকালৰ কাৰণে অসম ভাগ কৰিলে । তাৰ বাহিৰেও প্ৰতি বছৰেই কলেৰা বসন্ত আৰু ক'লাজ্বৰত ভোগী অসংখ্য লোকে প্ৰাণ হেৰুৱাই । জ্বৰা-ফুকা, তন্ত্ৰ-মন্ত্ৰ আৰু মাত্ৰাহীন গাৱলীয়া ঔষধৰ বাহিৰে অলপ কোনো চিকিৎসাৰ ব্যৱস্থা তেতিয়া নাছিল ।

আনন্দৰাম ঢেকীয়াল ফুকনে পুলিছ বিভাগৰ দুৰ্নীতিত ৰাইজ অতিষ্ঠ হোৱাৰ কথা উল্লেখ কৰিছে । আৰু চৰকাৰক পৰামৰ্শ দিছিল যে, "The office of Darogah in the present form be abolished."

that a class of mofussil courts be established in each thanah jurisdiction, under a judicial officer of rank and responsibility (ভাৰোগাৰ পদবীটো তুলি দি প্ৰতিখন থানা এলেকাত একোজন দায়িত্বপূৰ্ণ ন্যায়িক বিষয়াৰ তলত মফচলীয়া আদালত পাতিবৰ কাৰণে পৰামৰ্শ আগ বঢ়াইছিল ফুকনে) ।

আহোমৰ দিনত একোটা জটিল গোছৰৰ বিচাৰ কৰিবলৈকো অতি বেচিকৈ এটা পৰেকাই লাগিছিল । সকলোবোৰ গোছৰৰ বিচাৰ জবানবন্দীৰ ওপৰতেই নিৰ্ভৰ কৰা হৈছিল । ইংৰাজৰ দিনত অতি দীঘলীয়া, জুলুম দায়ক আৰু নানান মেৰপেচ বুজিব নোৱাৰা বিচাৰ পদ্ধতিত মানুহ অতিষ্ঠ হৈ পৰিছিল । পবিত্ৰ চৰিত্ৰৰ সহজ সমল অসমীয়া মানুহৰ কাৰণে ইংৰাজৰ আচহুৱা বিচাৰ বনৰীয়া বাঘতকৈও ভয়ঙ্কৰ হৈ পৰিছিল । ১৮৫০-৫২ ৰ ভিতৰতে অসমৰ আদালত সগৃহত ইংৰাজৰ বিচাৰ-নীতি প্ৰয়োগ কৰা হৈছিল । শতকৰা ৯৯ ভাগ গোচৰীয়াই সত্যত থাকিও উচিত বিচাৰৰ পৰিবৰ্ত্তে শাস্তি ভোগিব লগীয়া হোৱাত ভাগ্যক ধিয়াই হা-ভুমুনিয়া কাঢ়িছিল । আদালতৰ ভাষাও মূবুজে, নীতি নিয়মো আচহুৱা, আশ্ৰয় লবলগীয়া উকিল মহৰি সকলো চৰিত্ৰহীন । এনেস্থলত মানুহৰ কি দুৰ্গতি হৈছিল তাক সহজেই অনুমান কৰিব পাৰি । সেই সময়ত উকিলসকল শিক্ষাগত অৰ্হতাৰো অস্তিত্ব নহৈছিল । মাতব্বী কৰি আদালতলৈ সঘনে অহাযোৱা কৰিলেই উকিলৰ শাৰীত পৰিছিল । ফুকনৰ প্ৰতিবেদনত পোৱা যায় যে উকীলে আইনৰ কথা জানক নেজানক বঙালী কব পাৰিলেই হৈছিল । নিম্ন আদালতৰ বিচাৰপতি সকলৰো নিয়োগৰ ক্ষেত্ৰত শিক্ষা, আৰু পৰীক্ষা আইনৰ জ্ঞান আদি একোকে বিবেচনা কৰা নোহোৱাত তেওঁলোকৰ বিচাৰনো কি হব পাৰে তাকো সহজেই অনুমান কৰিব পাৰি ।

চতুৰ্থ অধ্যায়

এশ বছৰৰ আগৰ নগাওঁ

১৮২৬ চনৰ ২৪ ফেব্ৰুৱাৰী তাৰিখে মান আৰু ইংৰাজৰ মাজত হোৱা সন্ধি চুক্তিমতে অসমখন বুঢ়িছৰ হাতলৈ গলেও প্ৰকৃতপক্ষে কবলৈ গলে ১৮২৫ চনৰ মেই মাহতেই কামৰূপ আৰু দৰং জিলাৰ লগতে নগাওঁ জিলাখনো বুঢ়িছৰ অধীনলৈ যায়। প্ৰথমে ডেভিড্ স্কট চাহাবক নগাঁৱৰ সাধনিয়াৰ নিযুক্ত কৰা হৈছিল। তেওঁ পঞ্চায়ত পাতি বজাদিনীয়া নীতিৰেই কিছুমান গোচৰ নিষ্পত্তি কৰিবৰ নিয়ম কৰে। সকলোবোৰ বজাদিনীয়া নিয়ম-কানুনকেই প্ৰথমে তেওঁ প্ৰচলন কৰিছিল। কিন্তু, ১৮২৮ চনৰ পৰাই আগৰ ৰীতি-নীতি পৰিবৰ্তন কৰি তাৰ ভেটিত ৰাজনৈতিক, সামাজিক, অৰ্থনৈতিক আৰু ধৰ্ম সম্পৰ্কীয় সকলো ক্ষেত্ৰতে সাম্ৰাজ্যবাদী পদ্ধতি শ্ৰেয়োগ কৰিবলৈ উঠিপৰি লাগিল। বছৰি বছৰি খাজানাও বৃদ্ধি কৰা হল।

১৮২৬ চনত ইংৰাজে অসম লৈ ক্ৰমাৱয়ে কেণ্ট্ৰেইন মেথি (Mathie), কেণ্ট্ৰেইন ৰাডাৰফ'ৰ্ড (Rutherford) আৰু কেণ্ট্ৰেইন ব'গল (Bogle) চাহাবক দৰং, নগাওঁ আৰু কামৰূপ জিলাৰ প্ৰিন্সিপাল এচিচ্‌টেণ্ট বা কলেক্টৰ (Principal Assistant or Collector) নিয়োগ কৰে। এওঁলোকে গভৰ্ণৰ জেনেৰেলৰ এজেন্ট ডেভিড্ স্কট চাহাবৰ অধীনত কাম কৰিছিল। ১৮৩৪ চনৰ পূৰ্বলৈকে এই তিনিখন জিলা একগোট কৰি এজন প্ৰিন্সিপাল এচিচ্‌টেণ্টৰ অধীনত শাসন কৰিছিল। ১৮৩৪ চনতহে এই তিনিওখন জিলা পৃথক কৰা হয়। তেতিয়াৰ দিনত এই তিনিখন জিলাৰ লগতে গোৱালপাৰা জিলাখনো জিলা কলেক্টৰ চাহাব সকলৰ অধীনত ১৮৩৫ চনৰ

২নং আইন অনুসৰি কলিকতাৰ সদৰ আদালতৰ তত্ত্বাবধানত ফৌজদাৰী আৰু দেৱানী আৰু বেঙ্গল বোৰ্ড অৱ ৰেভিনিউৰ (Bengal Board of Revenue) জৰিয়তে কলেক্টেৰী সংজ্ঞাস্তীয় কথাবোৰ নিষ্পত্তি কৰা হৈছিল। ৰেভিনিউ বোৰ্ডৰ তললৈ যোৱাৰ পিচত নগাঁৱত প্ৰথমে ব্ৰডী (Mr. T. Brodie) তাৰ পিচত বিগী (Leintt, H. Biggi), বিগীৰ পিচত গৰ্ডন (I. J. Gordon), গৰ্ডনৰ পিচত ষ্ট্ৰং (Mr. Strong), তেওঁৰ পিচত উদ (Mr. Wood), উদৰ পিচত বাটলাৰ (Maji Butler) আৰু বাটলাৰৰ পিচত লেফ্টেনেণ্ট স্কনচ্ (Lt. Sconce) নগাঁৱৰ বৰচাহাব বা ডিষ্ট্ৰিক্ট অফিচাৰ হয়।

প্ৰথমতে নগাঁৱৰ সদৰ ঠাই নগাঁৱতে পতা হৈছিল। ১৮৩৩ চনৰ পৰা কিছুদিনৰ কাৰণে পুৰণিগুদামলৈ সদৰ ঠাই তুলি নিয়া হৈছিল যদিও পুৰণিগুদামত যথেষ্ট পৰিমাণৰ ওখ মাটি নথকাৰ কাৰণে ১৮৩৫ চনত ৰঙাগড়ালৈ সদৰ ঠাই পৰিবৰ্তন কৰা হয়। ৰঙাগড়াও অস্বাস্থ্যকৰ বুলি প্ৰমাণিত হোৱাত ১৮৩৯ চনত পুনৰ নগাঁৱলৈকে সদৰ ঠাই তুলি অনা হয়। (B. C. Allen)। ১৮৩৪ চনত ব্ৰডী চাহাবৰ দিনতে নগাঁৱত ডাঙৰ ভূমিকম্প হৈ সদৌ অসমতে প্ৰভূত ক্ষতি সাধন কৰে। ১৮৩৪ চনত নগাওঁ জিলাৰ লোকসংখ্যা মাত্ৰ ৯০,০০০ জনহে আছিল।

অসমীয়া প্ৰজানো বুঢ়িছ শাসনৰ তলত থাকি কিয় অসন্তুষ্ট হৈছিল সেই বিষয়ে অনুসন্ধান কৰিবলৈ ১৮৫৩ চনত কলিকতা সদৰ আদালতৰ জজ চাৰ এণ্ড জন যুফাট্‌ মিলচ্‌ (Sir Andrew John Moffatt Mills, Judge of Sudder Court on deputation to Assam) এজনীয়া কমিচনৰ সদস্য কৰি গভৰ্ণৰ জেনেৰেলে অসমলৈ পঠায়। তেওঁৰ বিপৰ্ণৰ পৰা জনা যায় যে ১৮২৩ চনত নগাওঁ জিলাৰ আয়তন ৮৭৬৯ বৰ্গমাইল আছিল। ইয়াৰ উত্তৰে ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদী, পূবে ধনশিৰি আৰু দৈয়াং আৰু আঙ্গামী নগাসকলে দখল কৰি থকা অনিৰ্দিষ্ট সীমা; পশ্চিমে কামৰূপ জিলাৰ ডুমুৰীয়া মৌজা; দক্ষিণে জয়ন্তীয়া আৰু কাছাৰৰ টালিঙ্গু নদী আৰু অসমক মণিপুৰৰ পৰা পৃথক কৰা পৰ্ব্বতমালা। জিলাখন নগাওঁ, বহা, চাপৰি, মায়াং, কলিয়াবৰ,

যমুনামুখ, মিকিৰপুৰ, মিকিৰ পাহাৰ, উত্তৰ কাছাৰ, জাগী আদি চৈধ্যটা মহলত ভাগ কৰা হৈছিল।

তেতিয়া গোলাঘাট মহকুমাৰ এটা ডাঙৰ অংশও নগাঁও জিলাৰ অন্তৰ্গত আছিল। জিলাখনৰ জনসংখ্যা আছিল ২,৪১,৩০০ জন। তাৰ বাহিৰেও একলাখ আঙ্গামী নগাই বাস কৰিছিল। পাহাৰীয়া অঞ্চলটোত নগা, কুকি, কছাৰি, লাং, মিকিৰ আদিৰ বসতি আছিল। কিলিঙৰ পৰা ধনশিৰিলৈকে বেঙ্গামী নগাসকলে বাস কৰিছিল। তাত বাস কৰা ৫২ খন গাঁৱত মাত্ৰ ৫২৫ ঘৰ মানুহেহে কৰ দিছিল। বাকী সেই বিঘাট অঞ্চলটোৰ বিষয়ে চৰকাৰে একোকে নেজানিছিল। আঙ্গামী নগা থকা অংশটোও মণিপুৰ পৰ্য্যন্ত নগাঁও জিলাৰ ভিতৰতে আছিল। সেই অঞ্চলটোত ৭৮ খন নগা গাঁৱত ২,০১,৩৯ ঘৰত ১,০০,৬৯৫ জন মানুহ আছিল বুলি জনা যায়। তেওঁলোক স্বাধীন হোৱাৰ কাৰণে ইংৰাজক কৰ-কাটল দিব নেলাগিছিল। ভৈয়ামলৈ আহিলে তেওঁলোকে কৰ্ত্তৃপক্ষক উপহাৰ আদি দি দেখা কৰিছিল মাথোন। মাজে সময়ে নগাইত ভৈয়ামলৈ আহি লুটপাত কৰি মানুহৰ মূৰ কাটিও নিছিল।

নগাঁও মহলটো কলঙৰ ছয়োপাৰে আছিল। মিল্চ চাহাবে কলঙেদি জাহাজেৰে যাওঁতে এই অঞ্চলটোৰ ধুনীয়া আৰু সমৃদ্ধিশালী গাওঁবোৰ দেখি মোহিত হৈছিল। নগাঁও জিলাৰ ভিতৰত এই ঠাইডোখৰেই অতিকৈ জনবহুল আছিল। খেতি-খোলাও ভালকৈ হোৱাত এই ঠাইডোখৰ অতি উন্নত আছিল। বহা মহলটো সেনচোৱাৰ পৰা বোকনি চাপৰিলৈকে আছিল। এই অঞ্চলটো অসম বজাৰ আমোলত পাঁচজন বজাৰা প্ৰথানে বহীয়াল বকুৱাৰ অধীনত শাসন কৰিছিল।

খাজানা

মিল্চ বিপৰ্টৰ পৰা জনা যায় যে ইংৰাজে অসম লৈয়েই নগাঁৱত খেলে খেলে মুৰব্বীসকলৰ ওপৰত খাজানা তুলিবৰ কাৰণে ভাৰ দিছিল। কিন্তু, ১৮৩২-৩৩ চনত বহুত খাজানা বাকী পৰাত আৰু বহুত মানুহে

খাজানা আদায় কৰিব নোৱাৰি কাছাৰ, খাচীয়া জয়ন্তীয়া পাহাৰ আদিলৈ চিৰকালৰ কাৰণে উঠি যোৱাত শতকৰা বাৰ টকা ছানাকৈ কমিচন দি কামৰূপৰ চৌধুৰীসকলৰ আৰ্হিৰেই জিলাখনত মোজাদাৰ নিযুক্ত কৰিলে। ১৮৩৪-৩৫ চনত গাওঁ-কাকতি আৰু টেকেলা নিয়োগ কৰাৰ ব্যৱস্থাও কৰা হ'ল। প্ৰতিজন গাওঁ-কাকতিক শতকৰা ছটকা আঠ অনা আৰু টেকেলাক এটকা তিনি অনা ছপাইকৈ বানচ দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছিল। ১৮৪১-৪২ চনৰ পৰা ১৮৫২-৫৩ চনলৈকে নাঙলমূৰি কৰ বছৰি বছৰি বঢ়াই নিয়া হৈছিল। বহা, চাপৰি আৰু মৰাং অঞ্চলত মাটিৰ খাজানাৰ পৰিবৰ্ত্তে নাঙল প্ৰতি তিনি টকা আৰু কোৰ প্ৰতি এক টকাকৈ কৰ লগোৱা হৈছিল। যমুনামুখ মহলত ছটকা আঠ অনা আৰু এক টকাকৈ কৰ নিৰ্দ্ধাৰণ কৰা হৈছিল। তাৰ উপৰিও প্ৰতিজন সমৰ্থবান হাকি, কৈৱৰ্ত্ত আৰু হৰিজনৰ ওপৰত জনমূৰি পাঁচ টকাকৈ কৰ লগোৱা হৈছিল। ১৮২৬ আৰু ১৮৩০ চনৰ ভিতৰতে বজাদিনতকৈ চাৰিগুণ খাজানা বৃদ্ধি কৰা হৈছিল।

তেতিয়াৰ দিনৰ মোজাবোৰো আজিৰ দৰে ডাঙৰ নাছিল। মোজাবোৰৰ উদ্দেশ্য আছিল সৰু সৰু সমষ্টি গঠন কৰি কম সময়তে বছৰি বছৰি সম্পূৰ্ণৰূপে খাজানা আৰু অগ্ৰাণ্ত কৰ কাটল আদায় কৰা। ১৮৫২-৫৩ চনৰ মিকিৰ পাহাৰ আৰু পৰ্বতজোৱাৰ মহলৰ বাহিৰেও নগাঁও জিলাত ১৫৮ জন মোজাদাৰ আছিল; অথচ তেতিয়া এতিয়াৰ তুলনাত মানুহৰ বসতিও অতি পাতল আছিল। দুই চাৰিখন গাঁৱেই একোটা গোট বা সমষ্টি কৰি মোজা পাতি প্ৰতি মোজাতে একোজন মোজাদাৰ নিয়োগ কৰা হৈছিল। ১৫৮ জন মোজাদাৰক খাজনা তোলাত সহায় কৰিবৰ কাৰণে ১৫৮ জন গাঁও-কাকতি আৰু ১৬৯ জন টেকেলাও নিয়োগ কৰা হৈছিল। যমুনামুখ মহলত লক্ষৰ আৰু বহা আৰু দস্তিপাৰ মহলত পূৰ্বৰ বজাসকলৰ পোনাতিসকলকো মোজাৰ গৰাকী পতা হৈছিল। কোনোবা মোজাদাৰ মৰিলে তেওঁৰ নাৱাৰুক পুত্ৰকো মোজাদাৰ পতা হৈছিল। কিন্তু, তাৰ কাৰণে এজন চুজাৱাল (Suzawal) নিযুক্ত কৰা হৈছিল। এই চুজাৱাল জনে নাবালক মোজাদাৰৰ হুক

কাম কবিবৰ কাৰণে তেওঁৰ সম্পত্তি চৰকাৰৰ ঘৰত বন্ধকত বাৰ্খিব লাগিছিল।

১৮৩৩-৩৪ চনৰ পৰা ১৮৫২-৫৩ চনলৈকে নগাঁও জিলাৰ খাজানা তলত লিখা নিৰিখে আদায় কৰা হৈছিল।

(মিলচ্ ৰিপৰ্ট, পৃঃ ৪৬৬ আৰু ৪৬৭)

১৮৩৩-৩৪ চনত

ৰূপিত মাটিৰ পুৰাত	...	১	টকা
অন্য " "	...		আঠানা
লাখেৰাজ	...		পাচানা
১ম শ্ৰেণীৰ নাঙল মূৰি	...	৩	টকা
২য় " " "	...	২	টকা
কোৰ প্ৰতি	...		এটকা ছানা
মানুহ মূৰি কৰ	...	১	টকা
কৈৱৰ্ত্তৰ জনমূৰি কৰ	...	৫	টকা
মৰিয়াৰ জনমূৰি কৰ	...	৫	টকা
সোণাৰীৰ " "	...	৫	টকা

১৮৩৬-৩৭ চনত

ৰূপিত মাটিৰ পুৰাত	...	এটকা চাৰিঅনা
অন্য " "	...	চৈধ্যঅনা

অন্যবিলাক বৰ আগবদৰেই বখা হয়। একমাত্ৰ জনমূৰি কৰ তুলি দিয়া হৈছিল।

১৮৪১-৪২ চনত

কোৰ প্ৰতি এটকা আঠানা। অন্যবোৰ আগবদৰেই বখা হয়।

১৮৪৪-৪৫ চনত

লাখেৰাজ ৰূপিত মাটিৰ পুৰাত	...	দহঅনা
লাখেৰাজ অন্যান্য মাটিৰ পুৰাত	...	ছানা

(অন্যবোৰ আগব দৰেই থাকে)।

১৮৫২-৫৩ চনত

ৰূপিত মাটিৰ পুৰাত	...	এটকা ছানা
অন্য মাটিৰ পুৰাত	...	এটকা
লাখেৰাজ ৰূপিত মাটিৰ পুৰাত	...	দহঅনা
লাখেৰাজ অন্য মাটিৰ পুৰাত	...	আঠানা

১৮৫২-৫৩ চনত নগাঁও জিলাত তলত লিখাৰ দৰে খাজানা

উঠিছিল—

প্ৰকাৰ	খাচদখল	খাজানা
খেতি — ৫,১১,৮৩৩ বিঃ ২ কঠা ১ লোচা	১,৪২,২৯৫ টঃ এক অনা ১০ পাই	
লাখেৰাজ — ১৬,৮২০ বিঃ ১ কঠা ১৩ই লোচা	২,১৩৬ টঃ ২ অনা ৭ "	
নিষ্কৰ আৰু		

পতিত মাটি— ৫৪,৭৭০ বিঃ ১ কঠা ১৪ই লোচা x

মুঠ ৫,৬৫,১৮১ বিঃ তিনি কঠা ৯ লোচা — ১,৪৪,৪৩০ টঃ পাঁচ অনা ৫ পাই

মাছমৰীয়াৰ ওপৰত কৰ — ২,৬২৭ টকা

অন্যান্য কৰ (Capltulation Tax) — ৮,৫৯৩ টঃ বাৰ অনা

মুঠ খাজানা — ১,৫৫,৬৫১ টঃ এক অনা ৫ পাই

কমিচন — ২৫,২১৩ টঃ চৈধ্য অনা ৪ পাই

মুঠ জমা — ১,৮০,৮৬৭ টঃ তিনি অনা ১ পাই

১৮৩৬-৩৭ চনত মৰীয়া-সোণাৰী আদিৰ ওপৰত আৰু ১৮৫০-৫১ চনত নাঙলমূৰি বহুওৱা কৰো তুলি দিয়া হৈছিল।

নগাঁও জিলাত ১৮৩৫ চনত ৬০,৪৭৫ টকা খাজানা সংগ্ৰহ কৰা হৈছিল। কিন্তু, ১৮৪৫ চনত ১,৩১,০০০ টকালৈ বৃদ্ধি হয়। ১৮৫২-৫৩ চনত বানপানী, কলেৰা, বসন্ত, ক'লা বেমাৰ আৰু কানিৰ বাৰদ খাজানাৰ পৰিমাণ অসম্ভৱৰূপে কমি গৈছিল বুলি জনা যায়।

১৮৫২ চনৰ ৩০ এপ্ৰিলত মাটিৰ পূৰ্বৰ ম্যাদ শেষ হোৱাত গোটেই জিলাতে নতুনকৈ মাটি পিয়ল কৰাই কোন ডবা মাটিত কি

খেতি হয়, ক'ৰপৰা কিমান খাজানা আদায় হয়, কোনবিধ মাটিত ভবিষ্যতে খাজানা বৃদ্ধি কৰিবৰ স্থল আছে ইত্যাদি বিষয়েও পুৰ্ণানুপুৰ্ণৰূপে জানিবলৈ সমৰ্থ হয়। চিপাহী বিদ্রোহত হোৱা খৰচৰ বোজা বিদ্রোহৰ ঠিক পিচতেই অসমীয়া মানুহৰ ওপৰতো তুলিবৰ কাৰণে অত্যধিক খাজানা আৰু বহুবিধ কৰ লগাইছিল।

পূৰ্বতে নোহোৱা-নোপজা নৈ-বিল-খাল-ঘাট-বজাৰ আদি ডাকত বিক্ৰি কৰিও জমা স্থিৰ কৰা হ'ল। হাবিৰ গছ-গছনি আৰু খেৰ, ইকৰা খাগৰি কাটিলেও কৰ দিব লাগে।

বজাৰদিনীয়া আলি-পদূলি-মঠাউৰি আদি মোৱামৰীয়া বিদ্রোহৰ পৰা বিশেষকৈ মানৱ আক্ৰমণৰ পিচৰে পৰা, একেবাৰেই মেৰামতি নকৰাৰ ফলত আৰু চৰকাৰেও একমাত্ৰ খাজানা তোলাৰ বাহিৰে অন্য কোনো কথালৈ কাণঘাৰ নিদিয়াৰ ফলত জিলাখনত ঘনে ঘনে বানপানী হৈ খেতি-খোলা নষ্ট কৰি ৰাইজক জুলুকি জুলুকিকৈ শিকাইছিল।

১৮৫৩ চনৰ ২৮ জুনৰ দিনা মিল্চ চাহাব নগৰলৈ আহোঁতে সেই সময়ৰ জিলা কলেক্টৰ বাৰ্টল'ৰ চাহাবে জিলাখনৰ খিলঞ্জীয়া প্ৰজাসকলৰ বিষয়ে এঘাৰ মহৎ অপকাৰী মন্তব্য কৰাৰ ফলত নগৰ এয়াতে জীয়াতু ভুগিব লগীয়া হ'ল। তেওঁ কৈছিল—“দেশত ৰাজহ বৃদ্ধি নোহোৱাৰ বাই কাৰণ হ'ল এই জিলাখনত মানুহৰ বসতি অতি পাতল অথচ বহুত খেতিৰ উপযোগী আৰু হাবিতলীয়া মাটি আছে। ঘনে ঘনে মাউৰত পৰি হাবি ভাঙি খেতি কৰাটোও ৰায়তৰ পক্ষে সম্ভৱ নহয়। অন্যহাতেদি অসমীয়া মানুহবোৰ বৰ নিকংসাহী। তেওঁলোকে আৱশ্যকতকৈ অধিক উৎপাদন কৰাটো অনাৱশ্যক বুলি ভাবে। সেই কাৰণেই যদিহে বঙ্গদেশৰ পৰা মানুহ আনি এই জিলাখন ভৰপূৰ কৰা নহয় তেনেহলে ই কেতিয়াও শস্য-শ্যামলা হৈ নুঠিব।” তেওঁৰ প্ৰতিবেদনৰ ১১২ পৃষ্ঠাত আছে, “We are further impressed with a belief that people from some of the badly provided Parts of Bengal could be likewise provided to emigrate.” (বঙ্গদেশৰ ঘন বসতিপূৰ্ণ ঠাইবোৰৰ পৰা নগৰলৈ প্ৰব্ৰজনৰ দিহা

কৰিব লাগে বুলি আমি বিশ্বাস কৰোঁ)। তেতিয়াৰ পৰাই সেই মন্তব্যৰ কাৰণেই বঙ্গদেশৰ বিভিন্ন জিলাৰপৰা নগৰলৈ মানুহৰ সোঁত প্ৰৱলভাৱে বৰলৈ ধৰিলে। সেই সময়ত নগৰ জিলাত প্ৰতি বৰ্গমাইলত ২৪ জনকৈ মানুহে বসতি কৰিছিল। ১৯০৫ চনত বঙ্গ ভঙ্গ কৰি অসমক পূৰ্বৰ বঙ্গ আৰু অসম প্ৰদেশত পৰিণত কৰি ঢাকাত ১৯১১ চনলৈ ৰাজধানী পতাৰ সোঁত তীব্ৰতৰ হয়।

পূৰ্বতে সৰ্বসাধাৰণ নগৰ এণ্ড ৰাইজে ভাপ-নাও বা জাহাজ দেখাই নাছিল। মিলচ্ চাহাব ২৮/৬/১৮৫৩ তাৰিখে কলঙেদি নগৰলৈ চহৰলৈ জাহাজেৰে আহোঁতে কলঙৰ দুয়ো-পাৰৰ ৰাইজে জাহাজখন অদ্ভুত বস্তু চোৱাৰ দৰে চাইছিল।

সৰ্বপ্ৰথমে ১৮৪৮ চনত কলিকতাৰ পৰা ব্ৰহ্মপুত্ৰইদি গুৱাহাটীলৈ চৰকাৰী জাহাজেৰে অসমলৈ মালবস্তু অনা-নিয়া কৰাৰ দিহা কৰা হয়। ১৮৫৭ চনত ডিব্ৰুগড় পৰ্য্যন্ত জাহাজ চলোৱা হয়। তেতিয়া কলিকতাৰ পৰা ডিব্ৰুগড়লৈ আহোঁতে একোজন মানুহে ১৫০ টকাকৈ ভাৰা দিব লাগিছিল। ১৮৬০ চনত দি ইণ্ডিয়ান জেনেৰেল ষ্টিম নেভিগেচন কোম্পানী (The Indian General Steam Navigation Company) কো ডিব্ৰুগড়লৈকে জাহাজ চলাবলৈ চৰকাৰে অনুমতি দিয়ে।

মিলচ্ চাহাবৰ বিপৰ্য্যত পোৱা যায় যে—১৮৫২-৫৩ চনত নগৰ জিলাৰ ভাল খেতি হোৱা ৰূপিত মাটিৰ পুৰাত ৩৮ টকাত আৰু ভাল বাৰী মাটিৰ পুৰাত ৫ টকাৰ পৰা ১০/১২ টকালৈকে বিক্ৰি হৈছিল। অন্য হাতেদি ৰূপিত মাটিৰ খাজানা লোৱা হৈছিল পুৰাত এটকা দুয় অনাকৈ। গতিকে মাটিৰ খাজানা তুলনামূলক ভাৱে কিমান বেছি হৈছিল তাক অতি সহজেই অনুমান কৰিব পাৰি।

সেই সময়ত ৰূপ আৰু তামৰ মুদ্ৰা প্ৰচলন কৰা হৈছিল। বজা-দিনীয়া সকলো মুদ্ৰা বজাৰৰ পৰা বহিষ্কাৰ কৰা হৈছিল যদিও গাৱে-ভূঞা সেইবোৰৰ প্ৰচুৰ প্ৰচলন আছিল। নতুন তামৰ পইচাই কিন্তু সকলোতে সমাদৰ লাভ কৰিছিল।

নগৰ জিলাত তেতিয়া বহা জাগী, যমুনামুখ আৰু কলিয়াবৰত চাৰিখন থানাহে আছিল। মৌজাদাৰ সকলেও নিজ নিজ অঞ্চলৰ দোষবোৰৰ কথা বৰচাহাবক মাহে মাহে চহৰলৈ আহি খাজানা তালোৱে

বাতৰিৰ লগতে জনাৱহি লাগিছিল। ১৮৩৯-৪০ চনত প্ৰথমতে নগাঁও
কিছুমান মৌজাত কুৰি বছৰীয়া পট্টা দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছিল।

জিলাৰ জিলাধিপতি বাৰ্টলাৰ চাহাবৰ প্ৰতিবেদনত: ১৮৫২-৫৩ চনত
জিলাখনত ৭,৯৭০ বিঘা মাটিত আকু খেতি কৰি চাৰিগা মোন কানি
উৎপন্ন কৰা হৈছিল বুলি জনোৱা হৈছিল। ("The quantity grown
(Kanee) in the district is estimated to be about 400
maunds, the land under poppy cultivation last season
was 7,970 bighas.")— Mills Report, P. 456:

অপৰাধ

সেইকালত অসমীয়া মানুহে ইত্যা কৰাটো অতিকৈ পাপ বুলি ভাবি-
ছিল। ১৮৫২-৫৩ চনত অসমৰ ভিতৰতে আটাইতকৈ বৃহৎ এই জিলাখনত
এটােহে মাত্ৰ ইত্যাকাণ্ড ঘটিছিল। চুৰি-চাৰুৰিৰ কিন্তু অভাৱ নাছিল।
ছুচৰি কানীয়াবোৰৰ কাৰণেই চুৰি বেছিকৈ হৈছিল। আনকি কোনো
কোনো কানীয়াই নিজৰ লৰা-তিৰোতাকো বেচি কানি খাইছিল।
কানিৰ বাবেই বেয়াৰ সংখ্যাও বৃদ্ধি হৈছিল।

১৮৫০ চনত নগাঁও জেইলত ১০১ জন কয়দী আছিল।
তেওঁলোকৰ খোৱা-পিন্ধাৰ কাৰণে চৰকাৰে একেবাৰেই তহাৰদান লোৱা
নাছিল। প্ৰতি সাজত প্ৰতিজন কয়দীৰ কাৰণে মাত্ৰ ৭ পাইকেই
খৰচ কৰা হৈছিল। কয়দীবোৰক একেটা চকতে বান্ধি খুৱাই জ্বাত
মৰা বুলি মিলট্ চাহাবক বাইজে জীৱন্তে অপত্তি জনাইছিল।

বাতায়াত

১৮২৬ চনৰ পৰা ১৮৫২ চনলৈকে ২৬ বছৰৰ ভিতৰত নগাঁও
জিলাত একমাত্ৰ প্ৰশাসন সুবিধাৰ অৰ্থে (১) নগাঁও চহৰৰ পৰা
কঠিয়াতলৈ, (২) কঠিয়াতলিৰ পৰা ডিমাপুৰলৈ আৰু (৩) ডবকাৰ
পৰা কাছাবলৈকে নিয়মিতভাৱে মানুহ চলাচল কৰিব পৰা সৰু বাস্তা
তৈয়াৰ কৰা হৈছিল। বাইজৰ কোনো প্ৰকাৰৰ অভাৱ-অভিযোগলৈ
চৰকাৰে কৰপাত কৰা নাছিল। জিলাখনৰ বেছি ভাগ ঠাই ডাঠ

হাবিয়নলৈ পৰিবৰ্তন হৈছিল। বাট-পথৰ ভীষণ অসুবিধা আৰু
হিংস্ৰজন্তুৰ অত্যাচাৰৰ কাৰণে অলৈ তলৈ অহা-যোৱা কৰাটো বিপদ-
জনক হৈ পৰিছিল।

কৃষি

শতিকৰা এশজন লোকেই খেতিৰ ওপৰতে জীৱননিৰ্বাহ কৰিলেও
১৮৫৩ চনলৈকে জিলাখনত কৃষি উন্নয়নৰ অৰ্থে চৰকাৰে অকণো চেষ্টা
কৰা নাছিল। ধান-মাহ-সৰিয়হ-কল-কুঁহিয়াৰ-শাক-পাচলি লা. তামোল-
সীণ আদিয়েই মানুহৰ জীৱন ধাৰণৰ ঘাই অৱলম্বন আছিল। কপাহ-
পাট-মুগাই মানুহক বসন যোগাইছিল। বাস্তা-পদূলিৰ অভাৱত আৰু
চৰকাৰৰ অমনোযোগিতাত বাম ভেটিৰ কোনো ব্যৱস্থা নথকাৰ কাৰণে
বহুবি বছৰি বানপানীয়ে খেতি-খোলা নষ্ট কৰি মানুহক অত্যন্ত জুমুৰি
দিছিল। তেতিয়া বাইজৰ অৱস্থা আছিল "নাই কঠীয়া নাই গৰু, নাই
শক্তি নাই চৰু।" কপিলী, কলং আৰু ধনশিৰি নৈত প্ৰৱল গৰাখহনীয়া
হৈ নৈ কেইখনৰ ওখপাৰ খহি যোৱাত বামপানী আছিলেই বাইজৰ
বিপদৰ সীমা নোহোৱা হৈছিল। কিন্তু, অগ্ৰ হাতেদি চাপৰি আৰু
কলঙৰ বানে পলস পেলাই যোৱা অঞ্চল বোৰত মুকলি-মুখীয়াকৈ কৰ্ম
আৰু খেতি অলপ পৰিশ্ৰমতে নন্দন-বদনকৈ হৈছিল। মাহ-সৰিয়হ আদিৰ
খেতিও সেই অঞ্চলবোৰত ভাসকৈ হৈছিল। অন্যান্য উপসৰ্গৰ উপৰি
১৮২২, ১৮৪০ আৰু ১৮৮৮ চনত কাকতি-ফৰিঙে আছ অঞ্চল বীও
ধান খাই উপাস্ত কৰাৰ কাৰণে জিলাখনত আকালে দেখা দিছিল। খাদ্য
বস্ত্ৰৰ দৰো অতিপাতকৈ বাঢ়ি গৈছিল।

১৮৩৪ চনত গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল লৰ্ড উইলিয়াম বেটিংয়ে ভাৰতত
চাহখেতিৰ সম্প্ৰসাৰণৰ অৰ্থে পৰামৰ্শ আগ বঢ়াবলৈ তিনি জমীয়া সদস্যৰ
এখন কমিটি পাতি দি ইংৰাজ চাহ-খেতিয়কসকলক সকলো প্ৰকাৰে
উৎসাহিত কৰিবৰ বাবে চেষ্টা কৰাৰ কাৰণেই অসমৰ জমীনে বেইখন
জিলাকে চাহ-বাগিচাবোৰে আখৰি পেলাইছিল। ১৮৩৭ চনত চীনদেশৰ
পৰা প্ৰশিক্ষণ প্ৰাপ্ত মানুহ অনাইও চাহ খেতি কৰা হল। চাহ-বাগিচা-
বোৰে ঠাল ঠেঙুলি মেলি বেচি ধৰাৰ ফলত হেজাৰ হেজাৰ অসমীয়া

খেতিয়কক যাউতি-ঘূগীয়া পৈত্ৰিক সম্পত্তিৰ পৰা বিনা ক্ষতিপূৰণে উচ্ছেদো কৰা হ'ল। নগাঁও জিলাতো ১৮৫৩ চনৰ পূৰ্বেই নেলি, চিকনি, চালমা, বামুনি, কন্দলি, কুলিকুছি, বালিজুৰি, নিজৰি, বঙাগৰা, চাপানলা, কলিয়াবৰ, আমলখি আদি চাহবাগানবোৰ খিলঞ্জীয়া ৰায়তৰ বুকুৰ ওপৰত ঠিয় দি উঠাৰ উপৰিও বিহাৰ আৰু অন্ধাৰ প্ৰদেশৰ পৰা চাহ-বাগানত কাম কৰিবলৈ অহা হেজাৰ হেজাৰ বনুৱাকো নগঞা সকলেই পুহিব লগীয়াও হৈছিল। তথাপিও ইংৰাজ চাহ-মালিকসকলে অসমীয়া প্ৰজাক পশুৰ দৰেহে ব্যৱহাৰ কৰিছিল। নিমখ, দাইল, চেনি, কাপোৰ, সৰিয়হ তেল, লো আৰু লোৰ সৰঞ্জাম, মচলা, সূতা আদি বস্তুবোৰ আমদানি আৰু সৰিয়হ কপাহ, লা, ৰবৰ, চাহপাত, তামোল পাণ বেত-বাঁহৰ সৰঞ্জাম আদি বস্তুবোৰ জিলাখনলৈ বণ্ঠানি কৰা হৈছিল।

প্ৰাকৃতিক দুৰ্যোগ

১৮৫০ চনৰ পৰা ১৮৫৩ চনলৈকে গোটেই জিলাখনতে ভীষণ ভাৱে হাইজা আৰু বসন্ত হৈ শই শই মানুহ মৰাত ৰাইজৰ দুখ দুৰ্গতিৰ সীমা নোহোৱা হৈছিল। মাজে মাজে অচিন বেমাৰেও দেখা দিছিল। ৰাইজে বৰসবাহ ভাওনা-নাম কীৰ্ত্তন পাতি খেলে খেলে, নামঘৰে নামঘৰে বিপদৰ পৰা পৰিত্ৰাণ পাবৰ কাৰণে ঈশ্বৰৰ ওচৰত জয়দেউ কাকুতি কৰিছিল। কিন্তু, ভগৱানে হলে অলপো চকু মেলি চোৱা নাছিল। বেমাৰত মানুহ মৰি গাওঁ উচ্ছন্ন হৈ পৰিছিল। আনকি কোনো কোনো ঘৰত মৰাশ কঢ়িয়াবলৈকো মানুহৰ অভাৱ হৈছিল—শুভ্ৰা আদিৰ কথাতো দূৰৈত থাকে। মাজে সময়ে তেনে দুৰ্যোগৰ ওপৰতে ভূতৰ ওপৰত দান হৈ কিছুমান স্বাৰ্থপৰ মানুহে সহজ সৰল জনসাধাৰণৰ মাজত নানান জনৰব উলিয়াই আতঙ্কৰ সৃষ্টি কৰিছিল। তেনেলোকৰ ওপৰত শাস্তি বিধানৰো কোনো প্ৰকাৰৰ ব্যৱস্থা লোৱা নহৈছিল।

মানুহৰ উপৰিও গৰু-মহাবোৰো বেমাৰত হেজাৰে হেজাৰে মৰিছিল। আনকি বনৰীয়া বাঘ-ভালুক-পহু-গাহৰি-সাপ-শিয়াল আদি জন্তু আৰু বিলৰ মাছো মৰিহাজি নাইকিয়া হৈছিল। নগাঁও জিলাৰ জল-স্থল, হাবি-বননি সকলোতে দুৰ্দ্দিনে দেখা দিছিল। শিয়াল-শঙনেও মৰা শ খাই অন্ত কৰিব

নোৱাৰাৰ কাৰণে পোকে লাক লাক হৈছিল। ৰাইজে ভাবিছিল যে বিধৱী ছুট বজাৰ কুশাসনৰ ফলতেই ৰাইজৰহে নেলাগে হাবিৰ পশু পক্ষীৰো এনে অবৰ্ণনীয় দুখ-দুৰ্দশা হৈছিল।

চাৰিওফালে আকাল আৰু মহামাৰীৰ বিভীষিকাই মানুহক বিমোৰত পেলাইছিল। দিনত শিয়ালৰ হোৱা হোৱা আৰু ৰাতি কাউৰীৰ কা-কা শব্দই ৰাইজক বিপদৰ সন্মুখত দিছিল।

আকাশতো বহু দিনধৰি নেজাল তৰাই দেখা দিয়াত দেশত আৰু কি ভীষণ বিপদে দেখা দিয়ে তাৰ কাৰণে ৰাইজে মুহূৰ্ত্তে মুহূৰ্ত্তে সাৱধান হ'ব লগাত পৰিছিল। সঘনে ভূমিকম্প হোৱাত আৰু জ্যোতিবী-সকলেও দেশলৈ ভীষণ দুৰ্দ্দিন আহিব বুলি ভবিষ্যৎবাণী শুনোৱাত ধৰ্মপ্ৰাণ ৰাইজ অতশয় আতুৰ হৈ পৰিছিল।

খৃষ্টান ধৰ্ম প্ৰচাৰ

নগাৰত আমেৰিকান পাছ্ৰবিসকলে সেই সময়ত খৃষ্টান ধৰ্ম প্ৰচাৰৰ অৰ্থে অহোপুৰুষাৰ্থ কৰিছিল। গুৰু আৰু সত্ৰৰ পৰিবৰ্ত্তে পাছ্ৰবিসকলে স্বৰ্গৰ বাট দেখুৱাই মুক্তিৰ বাণী প্ৰচাৰ কৰি হেজাৰ হেজাৰ মানুহক খৃষ্টান ধৰ্মত দীক্ষিত কৰোৱাৰ কাৰণেই বগা-চাহাব সকল অসমীয়াৰ শত্ৰু হৈ পৰিছিল। ১৮৫৩ চনত নগাৰৰ খৃষ্টান পট্টীত কেইবা হেজাৰ খৃষ্টানলৈকে বসতি কৰিছিল। খৃষ্টান ধৰ্মলৈ দীক্ষিত হলেই কিছুমান বিশেষ ধৰণৰ সা-সুবিধা ভোগ কৰিবলৈ দিয়াৰ উপৰিও লৰা-ছোৱালীৰ শিক্ষাৰ কাৰণেও সু-বন্দবস্ত কৰি দিয়া হৈছিল। প্ৰথমে এখন লৰাৰ আৰু তাৰ পিচত এখন ছোৱালীৰ স্কুল পাতি খৃষ্টান সকলৰ মাজতেই প্ৰথমে খ্ৰী-শিক্ষাৰো প্ৰচলন কৰা হৈছিল। নগাৰ্ট মিচন (Mission) স্কুলখন পাছ্ৰবি সকলে এখন আদৰ্শ স্কুলত পৰিণত কৰি সমগ্ৰ অসমৰ ভিতৰতে এখন আকৰ্ষণীয় স্কুল কৰি গঢ়ি তুলিছিল। দুই এজন অসমীয়া লৰাক খৃষ্টান কৰি আমেৰিকা আদিলৈকো পঠাইছিল। তেওঁলোকৰ ভিতৰত ধনীৰাম আৰু শিবৰামৰ নামেই উল্লেখযোগ্য। তেওঁলোক দুয়ো ১৮৪৯ চনৰ ৫ মেই তাৰিখে 'ককিষো' জাহাজেৰে আমেৰিকাৰ বোষ্টন চহৰত উপস্থিত হৈছিল গৈ। অসমীয়াৰ ভিতৰত তেওঁলোক দুজনই

প্ৰথম আমেৰিকা যাত্ৰী। অন্যহাতেদি গোৰা সম্ভ্ৰান্ত আৰু বৰ্দ্ধনশীল সকলো অসমীয়া মানুহেই ইংৰাজী পঢ়াটো ঘিণ কৰিছিল। তেওঁলোকে ইংৰাজী পঢ়িলেই খৃষ্টান হয় বুলিহে ধাৰণা কৰাত শিক্ষাৰ প্ৰসাৰ একেবাৰেই নহৈছিল। আনফালে অসমীয়া আৰু সংস্কৃত পঢ়িবৰ কাৰণে কোনো সুবিধাও নাছিল। বঙালী ভাষাৰ স্কুলসমূহত ছাত্ৰসকলে একেবাৰেই উন্নতি কৰিব নোৱাৰিছিল।

শিক্ষা

সেই কাৰণেই মিলচ্ চাহাব নগাঁওলৈ অহাৰ দিনা এ, এইচ্ ডানফোৰ্থ (A. H. Dunforth) নামৰ মিচনেৰি চাহাব এজনে মিলচ্ অসমৰ শিক্ষা সম্বন্ধে এখন দৰ্শান্ত দি কৈছে—

“মই কব খোজো যে বৰ্ত্তমান চৰকাৰৰ খাজনা তোলাই যেতিয়া একমাত্ৰ লক্ষ্য (Taxes are almost the only motive that now moves) তাৰ বাবে জমসাধাৰণক জীৱন ধাৰণৰ সা-সুবিধা কিছুমানো দান কৰিব লাগিব।” (Mills Report পৃ: ৮৯)। সাম্ৰাজ্যবাদী গোষ্ঠীৰ এজনৰ এই কথাবাৰেই সেই সময়ৰ বৃটিছ কুশাসনৰ বিষয়ে বহু কথাৰেই ইঙ্গিত দিয়ে। তেওঁ আৰু কৈছে, “এই দেশৰ প্ৰত্যেকজন মানুহেই শক্তিমন্ত আৰু প্ৰত্যেকৰে আত্ম-চেতনা বোধ আছে। প্ৰত্যেকজন মানুহেই তেওঁলোকৰ ঘৰুৱা সুখ-সুবিধা আৰু অৰ্থনৈতিক উন্নতি নিজৰ হাতৰ মুঠিতে ৰাখিছে।” এই কথা কেইফাকিয়ে সেই সময়ৰ অসমীয়া মানুহৰ স্বভাৱ আৰু অৰ্থনৈতিক সমস্যাৰ বিষয়ে ভাল আভাস দিব পাৰিছে। দেশৰ প্ৰচলিত শিক্ষা প্ৰণালীৰ সম্বন্ধে তেওঁ কৈছে— “অসমৰ বৰ্ত্তমান প্ৰচলিত শিক্ষা-প্ৰণালীৰ দ্বাৰা লৰা ছোৱালী বিলাকৰ মানসিকতা ধ্বংস কৰিবলৈ লৈ যোৱা হৈছে। ইয়াৰ যোগেদি গোটেই শিক্ষা-প্ৰণালীটো বিদেশী পৰিকল্পনাৰ জৰিয়তে নিৰ্দ্ধাৰণ কৰা হৈছে। বৰ্ত্তমান লৰা-ছোৱালীক বঙালী ভাষাৰ যোগেদি শিক্ষা দিয়াত তেওঁলোকে ১২ বছৰ ভাটোৰ দৰে শব্দ আৰু বাক্য এটাকো লুপ্তকৈ পঢ়ি যায়। কি পঢ়ে তাৰ বিষয়ে একো ধাৰণাই নহয়। তাৰ পিচতেই ব্যাখ্যা, অনুবাদ, সূত্ৰ আদি

আবস্ত কৰে।” এমুঠি বঙালী কৰ্মচাৰীৰ দুৰভিসন্ধিৰ কাৰণে ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীয়ে অসমৰ শিক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত বঙলা মাধ্যমৰ জৰিয়তে শিক্ষা দান কৰি শিক্ষাৰ নামত বড়যন্ত্ৰেৰে কি ভীষণ অৱস্থাৰ সৃষ্টি কৰি শতিকা জুৰি অসমীয়া জাতিটো পিচ পেলাই নিলে, তাৰ নিদৰ্শন ওপৰৰ কথা খিনিয়েই সুন্দৰ ৰূপে ফুহিয়াই দেখুৱাইছে। ১৮৫৩ চনত প্ৰাথমিক আৰু মাধ্যমিক ছয়োমিলি মাত্ৰ ১৩ খন পঢ়াশালিহে গোটেই জিলাখনত আছিল।

১৮৪৭ চনৰ পৰা খৃষ্টান মিচনেৰিসকলে শিৱসাগৰৰ পৰা প্ৰকাশ কৰা অসমীয়া ভাষাৰ ‘অৰুণোদয়’ নামৰ মাহেকীয়া কাকতখিনিয়ে সদৌ অসমতে এটা আলোড়নৰ সৃষ্টি কৰিছিল। সেই বাতৰি কাকতখনত অসমৰ বিষয়ে বিভিন্ন বা-বাতৰি প্ৰকাশ পাইছিল। নগঞা মানুহেও কাকতখন পঢ়ি বৰ আমোদ পাইছিল।

বেহা-বেপাৰ

জিলাখনৰ কোনো কোনো ঠাইত হাট-বজাৰ পাতি দি সেইবোৰত মাহ-সৰিয়হ-গৰু-ম’হ-হাঁহ-কুকুৰা-শাক-পাচলি-মাছ-মজ্জা-কানি-ফটিকা আদি সকলোপ্ৰকাৰৰ বস্তু মুকলি-মুৰীয়াকৈ বেচিবৰ সুবিধা দিয়া হৈছিল। তাত সকলো শ্ৰেণীৰ মানুহেই বয়-বস্তু অবাধে বেচা-কিনা কৰিব পাৰিছিল।

নগাওঁ চহৰৰ সোঁ-মাজতে থকা মাৰোৱাৰী পট্টি আৰু হয়বৰগাঁৱত তেতিয়াই মাৰোৱাৰীসকলে ভালদৰে খোপনি-পুতি বেহা-বেপাৰৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁলোকৰ স্থান গজগজীয়া কৰি বহিছিল। গোটেই জিলাখনৰ বেহা-বেপাৰৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁলোকেই হাতৰ মুঠিত ৰাখিছিল। চৰকাৰে লিভাৰপুলৰ পৰা নিমখ অনাই মাৰোৱাৰী সকলৰ হতুৱাই বিক্ৰি কৰোৱাৰ কাৰণে নগঞা-বাইজে ভীষণ আপত্তি দৰ্শাইছিল। কিয়নো অসমীয়া বাইজে বজাদিনীয়া নীতিৰে অসমৰ বুকুৰ পৰাহে নিমখ উলিওৱাটো কামনা কৰিছিল। অথবা নিমখৰ নাটনি পৰিলে ভুটান বা নগা পাহাৰৰ পৰা নিমখ বগুনি কৰাৰহে বাইজ পক্ষপাতি আছিল।

কলঙৰ দলঃ

১৮৪৭ চনৰ এপ্ৰিল মাহত নগাওঁ চহৰৰ সোঁ-মাজেদি কলং নৈৰ ওপৰত ৬০৬ ফুট দীঘল, ৩০ ফুট ওখ আৰু ১৬ ফুট বহলৰ কাঠৰ দলংখনৰ নিৰ্মাণ কাৰ্য্য শেষ হয়। এই দলঙৰ শালকাঠৰ খুটাবোৰ ২৭ হাত ওখ আছিল আৰু প্ৰতি ৭ হাত আঁতৰে আঁতৰে তিনি শাবীকৈ পোতা হৈছিল। সেই দলংখন মাজেতে সকলোবোৰ অসমীয়া বনুৱাইহে কঠোৰ পৰিশ্ৰমৰে কাম কৰিছিল। দলংখন মাজেতে এহেজাৰ টকা খৰছ হৈছিল। তাৰে ৩০০ টকাহে চৰকাৰে ৰাজ-ভাণ্ডালৰ পৰা সাহায্য দিছিল। বাকী টকা ৰাইজে কাৰ্য্যিক পৰিশ্ৰমৰ যোগেদি দান কৰিছিল। এই দলঙৰ ওপৰেদি দিনে প্ৰায় তিনি হেজাৰ মানুহ অহা-যোৱা কৰিছিল। ১৮৪৭ চনৰ ১৫ এপ্ৰিলৰ দিনা প্ৰথমে দলংখনৰ ওপৰেদি মানুহ অহা-যোৱা কৰিছিল। এই দলংখনৰ কাৰণে মিলচে বাটলাৰ চাহাবক ভুবি ভুৰি প্ৰশংসা কৰিছিল। (মিলচ্ ৰিপট; ৪৬৩ পৃঃ)

কাছাৰী ঘৰ

নগাৱঁৰ বৰ্তমান কাছাৰীঘৰ থকা ঠাইতেই তেতিয়াৰ কাছাৰী ঘৰো আছিল। ঘৰটো বৰ ডাঙৰকৈ আৰু ধুনীয়াকৈ সজা হৈছিল। অসমীয়া মানুহে তেতিয়ালৈকে ইমান ডাঙৰ ঘৰ নেদেখাৰ কাৰণেই হবলা মানুহে সেই ঘৰটোক ইন্দ্ৰপুৰী বুলি আখ্যা দিছিল। তাৰ ভিতৰত আমোলাসকলে বৰ পীৰাত দলিচা-পাৰি বহি অসমীয়া চিঞাহীৰে পাখি-কলম আৰু খাগৰিৰ কলমেৰে লিখা-পঢ়া কৰিছিল। আজিৰ দৰে তিনি মহলীয়া, ঘৰত বিজুলী বাতি আৰু বিজুলী বিচনীৰ তলত চকি-মেজত বহি চুপি-কলমেৰে লিখা-পঢ়া কৰাটো তেতিয়াৰ মানুহে চিন্তাই কৰিব নোৱাৰিছিল।

ঘোৰহাটৰ উপৰিও চেৰাপুঞ্জীৰ সৰু ঘৰৰ লগত নগাৱঁৰো মণিৰাম দেৱানৰ ঘনিষ্ঠ সম্বন্ধ আছিল। গাৰো পাহাৰ আৰু খাচীয়া জয়ন্তীয়া পাহাৰ ইংৰাজে দখল কৰাৰ পিচতেই মণিৰাম দেৱানক নংখাও চেৰাপুঞ্জী আৰু গাৰো পাহাৰত চৰকাৰে দায়িত্বপূৰ্ণ পদবীত নিয়োগ কৰিছিল।

তেতিয়াৰে পৰাই খাচি, জয়ন্তীয়া আৰু গাৰোসকলৰ লগতো দেৱানৰ বিপ্লবী চিন্তাধাৰাৰ যোগসূত্ৰ স্থাপিত হৈছিল। পুৰন্দৰ সিংহৰ ১৮৫৮ চনলৈকে প্ৰধান মন্ত্ৰী হোৱাৰ পিচত মৃত্যুলৈকে তেওঁ অসমৰ অতীত বন্ধাৰ কাৰণেই যুজিছিল। এই বিপ্লবী নেতাজনৰ পাৰিষদবৰ্গ আৰু বহু দৃঢ়মনা নগৰাণ লোকৰো অভাৱ নহৈছিল। সেই কাৰণেই নগাৱঁতো বিদ্ৰোহৰ চিন্তাধাৰাই ভালদৰে শিপাইছিল; কিন্তু বিফলিতহে হোৱা নাছিল। পশ্চিমীয়া চিপাহীৰ লগত যড়যন্ত্ৰ কৰি জিলা কলেজটোক বধ কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা অপৰাধত আমোলাপাট্টিৰ কৃষ্ণকান্ত গোস্বামীৰ উপৰি চকিউন-নেচা (নগাওঁ লোকেল বোৰ্ডৰ ভূতপূৰ্ব চেয়াৰমেন মহম্মদ ৰফিক চাহাবৰ বুঢ়ীমাক) নামৰ এগৰাকী নগৰাণ ভদ্ৰপৰিয়ালৰ স্বাধীনতা-প্ৰিয় বিদ্ৰুঘী মুছলমান মহিলাই ১৮৫০ চনৰ পিচতে দ্বীপান্তৰী হৈ কলিয়াপানীলৈ যাব লগা হয়। তাৰ উপৰিও অসমৰ চাৰিওফালে হোৱা বিপ্লৱৰ প্ৰস্তুতিৰ লগতে পৰ্বতীয়া ভাইসকলৰ আন্দোলন আৰু সেইবোৰৰ কাৰ্য্যকলাপৰ বাবেও নগৰাণ ৰাইজ বিপ্লৱী হৈ উঠিছিল।

অত্যাচাৰী স্কনচ্

এই প্ৰসঙ্গতে ১৮৫৮ চনৰ পিচত অহা নগাৱঁৰ ডিষ্ট্ৰিক্ট অফিচাৰ বা বৰচাহাবৰ লেফ্টেনেণ্ট স্কনচ্ (Lt. Sconce) চাহাবৰ বিষয়ে আলোচনা নকৰাটো অপ্ৰাসঙ্গিক হ'ব। স্কনচ্ এজন অতি অত্যাচাৰী আৰু দুৰ্ম্মতিপৰায়ণ শাসনকৰ্ত্তা আছিল। তেওঁ জিলাধিপতিৰ কাৰণে একেবাৰেই অলায়ক মানুহ আছিল। সকলো কামকে তেওঁ অতি মইমতীয়া ভাৱে কৰিছিল আৰু তেওঁৰ কাৰ্য্যৰ বিৰুদ্ধে কোনো কথাকে গ্ৰাহ্য নকৰিছিল। তেওঁৰ মতে তেওঁক দেখা কৰিবলৈ যোৱাটোও দোষণীয় কথা। কেতিয়াবা কেতিয়াবা তেওঁক অতি আৱশ্যকীয় কাৰণত দেখা কৰিবলৈ যোৱা মানুহক মাৰধৰ কৰিছিল অথবা পোনে পোনে জেইললৈ পঠিয়াইছিল। অথচ তেৱেঁই আছিল জিলাখনৰ হৰ্ত্তা-কৰ্ত্তা। তেওঁৰ বাহিৰে অৱ এজনৰ ওচৰলৈ যাব পৰা উপযুক্ত বিচাৰকো জিলাখনত নাছিল। তেওঁ মৌজাদাৰসকলৰ ওপৰতো সদায় চোকা নজৰ ৰাখিছিল যাতে তেওঁলোকে খাজানা তোলাত অলপো ব্যতিক্ৰম নকৰে।

বাৰ্টলাৰ চাহাবে মৌজাদাৰসকলৰ জৰিয়তে চকুৰ পচাৰতে গোটেই জিলাখনৰ বা-বাতৰি বখাৰো ব্যৱস্থা কৰিছিল। তেওঁলোকে চাহাবক নিজ নিজ এলেকাৰ চুৰি-ডকাইতি আদি বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ খবৰো যোগান ধৰিব লগা হৈছিল। স্কনচ্ চাহাবে অসমীয়া মানুহক তৃণ-তক যেনো নেদেখিছিল; আনকি আইন-আদালতত আশ্ৰয় লোৱা প্ৰায় সকলোকে গৰু-পশুৰ দৰেহে ব্যৱহাৰ কৰিছিল। চাহাবজন একেবাবেই বিবেকশূন্য আছিল বুলি কলেও বঢ়াই কোৱা নহব। তেওঁ অগ্ৰাণ চাহাব আৰু চৰকাৰী কৰ্মচাৰী সকলকো প্ৰজাৰ ওপৰত অত্যাচাৰ কৰিবলৈ উচটনি দিছিল। চিপাহীবোৰৰ হতুৱাই মিছাতেই ৰাইজৰ ওপৰত জৰ্ঘ-মৰ্ঘে অত্যাচাৰ কৰোৱাইছিল। বৃটিছ চৰকাৰৰ আমোলত যিসকল জিলাধিপতিয়ে নগাঁৱত শাসনভাৰ চলাইছিল সেইসকলৰ ভিতৰত লেফ্টেনেণ্ট স্কনচ্ চাহাবেই আটাইতকৈ অত্যাচাৰী আছিল। তেওঁৰ একমাত্ৰ লক্ষ্য আছিল দুৰ্বব্যৱহাৰ আৰু উৎপীড়নৰ জৰিয়তে ৰায়তৰ পৰা খাজানা আদায় কৰাটোহে। তেওঁৰ শাসন কালত নগঞা প্ৰজাৰ চকুৱে সৰিয়হ ফুল দেখিছিল। আনকি হিন্দুৰ নাম-ঘৰ আৰু ধৰ্ম-মন্দিৰৰ ওপৰতো তেওঁ অত্যাচাৰ চলাইছিল। পুণ্য সনাতন শঙ্কৰী ধৰ্মৰ ওপৰত অগ্ৰায় মন্তব্য কৰি ৰাইজৰ অন্তৰত জুই হুঙুণে জ্বলাই তুলিছিল। বাটেদি ওলাই যাওঁতে তেওঁক চালাম নিদিয়া দেখিলে গণ্যমান্য মানুহ পালেও উৎপীড়ন কৰিছিল। ১৮৬০-৬১ চনত এই অত্যাচাৰী চাহাবজনেই নগাঁৱৰ জিলাধিপতি আছিল। প্ৰকৃততে কবলৈ গলে এই চাহাবজনেই ফুলগুৰিত হোৱা প্ৰজা-বিদ্ৰোহৰ কাৰণে প্ৰত্যক্ষ ভাৱে দায়ী আছিল। স্বদেশ আৰু ৰাইজে বিদ্ৰোহ কৰিছিল।

১৮৫৮ চনত মহাৰাণী ভিক্টোৰীয়াই ঘোষণা কৰিছিল যে ভাৰতীয় প্ৰজাৰ উন্নতিয়েই ৰজাৰ শক্তি, তেওঁলোকৰ সন্তোষেই ৰজাৰ নিৰাপত্তা আৰু প্ৰজাৰ সুখেই ৰজাৰ আটাইতকৈ উপযুক্ত পুৰস্কাৰ। কিন্তু লেফ্টেনেণ্ট স্কনচ্ চাহাবে এই সকলোবোৰ ঘোষণাৰ সম্পূৰ্ণ বিৰুদ্ধে কাম কৰিলেও তাৰ উচিত বিচাৰ কৰা নহল। ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ অত্যাচাৰী ইংৰাজ

শাসন মহাৰাণীৰ ঘোষণাৰ পিচতো তীব্ৰতৰ হৈ নগাঁৱত চলিহুই থকাৰ কাৰণেই নগাঁৱত প্ৰৱল বিদ্ৰোহ দেখা দিলে। অথচ যি জন মুখ্য বিষয়াৰ কুশাসনৰ ফলত ফুলগুৰিত প্ৰজা-বিদ্ৰোহ হৈছিল, বিচাৰত দোষী বুলি প্ৰমাণিত হলেও তেওঁক অস্থায়ীভাৱে কিছুদিন গৰুৰিত তপথাপলৈ নমাই পুনৰ সেই পদতেই অধিষ্ঠিত কৰা হৈছিল।

16925
8.12.25

পঞ্চম অধ্যায়

অসমত কানি

ভাৰতৰ প্ৰতিবাসী চীন দেশতেই পৃথিৱীৰ ভিতৰত আটাইতকৈ পূৰ্বতে কানিৰ প্ৰচলন আছিল বুলি জনা যায়। সেই দেশৰ পৰাই বেহা-বেপাৰ আৰু অগ্ৰাণু কাৰণত পৃথিৱীৰ বহু দেশত কানিৰ প্ৰচলন হৈছিল। আমাৰ লগত চীন দেশৰ বাণিজ্য অতি পুৰণি-কলীয়া। আনকি অসমৰ লগত চীনদেশৰ মানুহৰ অহা-যোৱা কৰাৰো পাৰস্পৰিক সম্বন্ধ প্ৰাচীন যুগৰ পৰাই আছিল। সেই কাৰণেই অসম আৰু ভাৰতৰ অগ্ৰাণু ৰাজ্যলৈকো ব্যৱসায়-বাণিজ্যৰ জৰিয়তে কানিৰ আমদানি হৈছিল বুলি সহজেই অনুমান কৰিব পাৰি।

তথাপিও অসমত কিমান দিনৰ পৰা কানিৰ প্ৰচলন হৈছিল তাৰ সঠিককৈ ঠাৱৰ কৰা টান। কিন্তু এইটো অতি সঁচা কথা যে আহোম ৰজাসকলৰ আমোলতে অতি কমকৈ হলেও সম্ভাৱ্য পৰিয়ালবৰ্গৰ ভিতৰতে লুকুৱাই-চুৰকৈ কানিৰ প্ৰচলন হৈছিল।

মোগল সম্ৰাটসকলে সোতৰবাৰ অসম আক্ৰমণ কৰিছিল; আৰু প্ৰতিবাৰৰ আক্ৰমণতেই কম বেছি পৰিমাণে অসমীয়া প্ৰজাৰ মাজত একোটা বিষবাপ্ৰয়োগ কৰিছিল। মোগল সৈন্যবিলাকৰ মাজত মুকলি মুৰীয়াকৈ কানি খোৱাৰ নিয়ম আছিল। আনকি শৰাইঘাটৰ যুদ্ধলৈ অহা মানসিংহৰ সৈন্য বিলাকৰো বহুতেই কানি খাইছিল। অসমত প্ৰচলন কানিৰ প্ৰচলনৰ কাৰণে মোগলসকলৰ অসম আক্ৰমণেই প্ৰত্যক্ষভাৱে দায়ী আছিল। অসমত আগৰেপৰা অতি কম পৰিমাণে কানিৰ প্ৰচলন থাকিলেও কানি খোৱাৰ অতি সহজ আৰু তিতা নলগা নিয়ম অসমীয়া

প্ৰজাই মুঠেইকৈ নেজানিছিল। মোগল সৈন্যবিলাকেহে অসমীয়া মানুহক কানি খোৱাৰ বঢ়িয়া পদ্ধতি শিকাই দি জাতিটোক নিতৰক আৰু হুৰুৱা কৰি পেলাইছিল।

আগৰ কালত অসমীয়া মানুহে কানি খোৱা মানুহক অতি ঘৃণাৰ চকুৰেহে চাইছিল। আহোম ৰজাসকলৰ আমোলতো কানীয়াক হীন ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল। আনকি স্বৰ্গদেউ গদাধৰ সিংহৰ ৰাজত্ব কালতো কোনো কোনো দোষৰ শাস্তিৰ বাবে অগ্ৰাণু শাস্তিৰ লগতে দোষীক জোৰ কৰি কানি খুৱাই শাস্তিৰ বিধান কৰা হৈছিল।

মণিৰাম দেৱানৰ লিখনিৰ পৰা জনা যায় যে আগতে কোনো কোনো অসমীয়া মানুহে পানীত গুলি খাইছিল যদিও তেনেকৈ খালে বৰ তিতা লগাৰ বাবে মানুহে কানি খাবলৈ ভাল নেপাইছিল। “কিন্তু, কানি খোৱাৰ অতি সহজ, সবল আৰু তিতা নলগা উপায় ওলাল বঙ্গদেশৰ পৰা আমদানি কৰা বৰকান্দাজ চিপাহী অসম সোমাৱাৰ লগে লগে।” (ডাঃ সূৰ্য্যকুমাৰ ভূঞা) মোংৰামৰীয়া বিদ্ৰোহ দমন কৰিবৰ কাৰণে স্বৰ্গদেউ গোৰীনাথ সিংহই সেই সময়ত গোৱালপাৰাত থকা ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ বিষয়া মিষ্টাৰ হিউ বেইলী চাহাবক ইংৰাজ সৈন্য খুজি পঠায়। বেইলী চাহাবে ১৭৮৯ চনত স্বৰ্গদেউ গোৰীনাথ সিংহৰ সাহায্যার্থে অসমলৈ কিছুমান সৈন্য পঠাইছিল। সেই সৈন্যবোৰ গোকট কানীয়া আছিল। সিহঁতৰ পৰাইহে অসমীয়া মানুহে তিতা-নলগাকৈ সহজ উপায়েৰে কানি খাবলৈ শিকে।

দেৱানে অসম বুৰঞ্জীত আৰু লিখি থৈ গৈছে যে শিৱসিংহ ৰজাৰ দিনৰে পৰা দুই-এজন মুছলমান মানুহে কদাচিত কানি খাইছিল। কিন্তু পাণত ভাজি, টিকিৰা কৰি কানি খোৱা দস্তৰটো কেৱল বৰকান্দাজ বঙাপ্ৰে (মিঃ হিউ বেইলী চাহাবৰ সৈন্যৰ লগত অহা বঙ্গদেশ আৰু অন্যান্য ৰাজ্যৰ কিছুমান অতি দুষ্ট প্ৰকৃতিৰ ডকাইত আৰু চৰিত্ৰহীন মানুহ) অসমত প্ৰচাৰ কৰিলে। সিহঁতেই “পাণৰ লগত মোহাৰি হোঁকাত লগাই ধোৱা খোৱাৰ তিতা নলগা” নিয়ম অসমীয়া মানুহক শিকাই দিয়াত প্ৰথমতে মাহেকৈ-পমেকে কানি খোৱাৰ পৰাই নিচাত আৱদ্ধ হৈ পৰিল।

বৰকান্দাজহঁতে অসমীয়া মানুহক একমাত্ৰ কানি খাবলৈ শিকাইয়েই নেৰিলে; সিহঁতে আফুখেতি কৰাৰ সকলো পদ্ধতিও শিকাই দি প্ৰবল প্ৰতাপী অসমীয়া জাতিক একেবাৰে পঙ্গু কৰি পেলালে। মোৱামৰীয়া বিদ্ৰোহৰ সময়ৰ পৰা সিহঁতে নানান বৈশেষে অসমত সোমাই অসমীয়া মানুহক নগুৰ-নাগতি কৰি জুলুকি জুলুকিকৈ শিকাইছিল। প্ৰকৃততে স্বৰ্গদেউ গোবীনাথ সিংহৰ ৰাজত্বকালত অসমীয়া সমাজৰ সকলো অঙ্গতে ব্যাপকভাৱে কানিৰ প্ৰচলন হয়। “তেওঁৰ ৰাজত্বকালতেই ১৭১৫ শকত বঙ্গদেশৰ পৰা আফুগুটি অনাই বেলতলাত সদৰিকৈ কানি খেতি কৰা হয়। সেই সময়ত মোৱামৰীয়া বিদ্ৰোহ দমন কৰিবলৈ অসমলৈ অহা কাপ্তান ওৱেলচ চাহাবৰ বহুত সৈন্য জহনী আৰু গ্ৰহণীত মৰে। কোনো কোনো বুঢ়িছ সৈন্যৰ লগত আফিং থকাৰ কাৰণে তাৰ দ্বাৰাই বহুত মানুহ আৰোগ্য হয়। সেই কাৰণেই কানি বৰ উপকাৰী বস্তু বুলি সেই সৈন্যবিলাকৰে কাৰোবাৰ পৰা গুটি লৈ প্ৰথমে তাৰ খেতি কৰা হয়। তেতিয়াৰ পৰাই কানিৰ ব্যৱহাৰ বহুল ভাবে হবলৈ ধৰিলে। আদিতো ঔষধ বা দৰব বুলি সম্ভ্ৰান্ত লোকেহে খাইছিল। পিচত ক্ৰমান্বয়ে ভোগৰ বস্তু বুলি পৰিগণিত হোৱাত সকলোৱে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ ধৰিলে। বেলতলাৰ কানি বৰ উত্তম বুলি প্ৰসিদ্ধ আছিল আৰু সেই কানিহে ৰজাৰ ঘৰলৈ গৈছিল। কানি এবিধ মাদক দ্ৰব্য। সি প্ৰথমে দেশত ৰোগ-নাশক দৰব বুলি সোমাই এতিয়া আপুনিয়েই ৰোগৰ মূল হৈ দেশ অধিকাৰ কৰিছে। বুঢ়িছ সৈন্য আহিবৰ পূৰ্বে বেপাৰ কৰা মানুহৰ পৰা বঙাল দেশৰ কানি দেশত প্ৰকৃত দৰব ৰূপে ব্যৱহাৰ হৈছিল। খোত নাছিল। সি সময়ৰ পৰাহে ইয়াৰ খেতি হবলৈ ধৰিলে।” (৩গুণাভিৰাম বৰুৱা) তেতিয়াৰ পৰাই আফুখেতিও অসমীয়া মানুহে মুকলি-মুৰীয়াকৈ কৰিবলৈ সুবিধা পালে।

স্বৰ্গদেউ গোবীনাথ সিংহ নিজেও এজন গোকট কানীয়া আছিল। তেওঁ কানিৰ বাগীতেই দিনটোৰ অধিক সময় কটোৱাৰ বাবেই শৰীৰ আৰু মানসিক শক্তিও অতি দুৰ্বল আছিল। চকল ডেকা বয়সত ৰজা হবলৈ সুবিধা পায়ো ৰাজকাৰ্য্যৰ প্ৰতি তেওঁৰ অকণো স্পৃহা নাছিল।

গতিকৈই ৰজাৰ পৰাই প্ৰজাই কানি খাবলৈ উৎসাহ আৰু প্ৰেৰণা পাইছিল। লৰ্ড কৰ্ণওৱালিচৰ দিনত অসমত মোৱামৰীয়া বিদ্ৰোহ দমন কৰিবলৈ পঠোৱা কেণ্ডেইন ৱেলচ চাহাবেও কোম্পানীৰ বহুমুখী লাভৰ আশাত অসমলৈ কানি আমদানি কৰাৰ পৃষ্ঠপোষকতা কৰিছিল। স্বৰ্গদেউ গোবীনাথ সিংহৰ ৰাজত্ব কালতেই সদৌ অসমতে আফু খেতিৰ প্ৰচলন হয় আৰু অসমীয়া ল'ৰা-বুঢ়া-ডেকা-গাভৰু সকলোৰে কানি খাবলৈ আৰম্ভ কৰে। অসমত আহোম ৰাজত্বৰ বেলিমাৰৰ ক্ষেত্ৰত স্বৰ্গদেউ গোবীনাথ সিংহৰ অকৰ্মণ্য ৰাজত্বই ৰাফসীৰ বৈশেষে বহুফালৰ পৰাই গ্ৰাস কৰি পেলাইছিল।

আফুগুটিৰ পৰা হোৱাৰ কাৰণে কানিৰ অন্য এটা নাম আফিং। আহিন-কাতি মাহত আফুখেতি কৰা হয়। ফাগুন-চ'তত খেতি উঠে। আফু-গছবোৰ ছহাতমান ওখ হয়। ইয়াৰ গুটিবোৰো একোটা ডাঙৰ বগৰীৰ সমান। মাঘ-ফাগুনত গুটিবোৰ যেতিয়া পুৰঠ হয় তেতিয়া গুটিবোৰ আগদিনা চোকা কটাৰীৰে অঁকিয়াই থোৱা হয়। সেই আঁকবোৰৰ পৰা বগা এঠা ওলায়। পিচদিনা এঠাবোৰ ধৰি পৰিষ্কাৰ কাপোৰত মচি থোৱা হয়। কাপোৰত লাগি থকা এঠাকেই আফিং বোলা হয়। আফিং কাপোৰত লগাই তৈয়াৰ কৰাৰ বাবেই হবলা অসমত ইয়াৰ নাম কানি হয়। কোনো কোনো ঠাইত ই কেপাকানি নামেও জনাজাত। সেই কানিকেই মানুহে সেৱন কৰে।

গ্ৰহণী আদি কিছুমান বেমাৰৰ কাৰণে কানি উপকাৰী। প্ৰথমতে ঔষধত ব্যৱহাৰ কৰাৰ জৰিয়তেই ক্ৰমান্বয়ে ইয়াৰ ব্যাপক প্ৰচলন হোৱাতো অসম্ভৱ নহয়। শেষত এই কৰালৰূপী কানিয়েই মহাব্যাধিকৈ অসম-ভূমিত ধ্বংসলীলাৰ সৃষ্টি কৰে। মিল্‌চ্ চাহাবৰ বিপটৰ পৰা জনা যায় যে ১৮৫৩ চনত অসমৰ মুঠ জনসংখ্যাৰ চাৰি ভাগৰ তিনি ভাগেই কানি খাইছিল।

কোমল-পাণ কুটি জুই-তাপত কানি ভাজি জুলীয়া কৰি দুয়োকে মিহলাই মলাধপাত খোৱাৰ নিচিনাকৈ হোঁকাৰ মূৰত টিকিৰা কৰি খাবলৈ শিকাৰ পৰাই অসমীয়া জাতি ধ্বংসমুখী হৈ পৰিল। বহুত মানুহে

কানিৰ লগত দৈ-গাখীৰ মচলাযুক্ত আঞ্জা আৰু অন্যান্য জুতি লগোৱা মাংস আদি উপাদেয় বস্তুৰ ভাজি আদিও ব্যৱহাৰ কৰাৰ কাৰণে খৰচো বেছি হৈছিল। গতিকেই কানিৰ লগত কানীয়াই ঘৰৰ সকলো বয়বস্তু বেচি উদং কৰিছিল। অন্য হাতেদি কানি কোনো কোনো মানুহৰ কাৰণে জীৱন-ধাৰণৰ অত্যৱশ্যকীয় বস্তুৰ ভিতৰতে পৰিগণিত হোৱাত কানি নহলে একেবাৰেই থাকিব নোৱাৰিছিল। আনকি তিবোতাৰ হাতৰ কাণৰ গহনা, গোহালীৰ গৰু, স্থাৱৰ অস্থাৱৰ সা-সম্পত্তি বেচি কানিৰ লগতেই হেজাৰ হেজাৰ অসমীয়াই শেষ কৰিছিল। সদৌশেহত ই পঞ্চামৃত আৰু সৰ্বশুদ্ধি স্বৰূপে অসমীয়া সমাজত প্ৰচলন হৈছিল। আনকি পেটৰ কামোৰ, মূৰৰ কামোৰ, স্মৃতিকা, ল'ৰা-ছোৱালীৰ বিভিন্ন বেমাৰৰ ঔষধ আদিৰ কাৰণেও ইয়াক ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল। পানী-কেঁচুৱাই কানিলেও মাকহঁতে কানি খুৱাইহে শুৱাই থৈছিল। বেমাৰৰ প্ৰতিকাৰ বিচাৰি গণকৰ ওচৰলৈ গলেও চাৰি পাঁচজন ভকতক মাতি কানিয়া সেৱাৰ লেঠা ভাঙিবলৈ উপদেশ দিছিল। মতা মানুহৰ উপৰিও আনকি গোপিনী সবাহতো আই-বাই সকলোৱে মিলি কানি খালেহে সবাহৰ গুণ ধৰে বুলি মানুহৰ বিশ্বাস হৈছিল। তেনেবোৰ ক্ষেত্ৰতো কানি মুকলি মুৰীয়াকৈ সামূহিক ভাবে অবাধে সেৱন কৰা হৈছিল। কানি খোৱাৰ ক্ষেত্ৰত সৰু-বৰৰ ভেদ ভাৱ নাছিল।

কানিৰ যুগত একমাত্ৰ “কলীমতি”য়েই সকলো কথাৰে মূলবস্তু হৈ অসমীয়া সমাজ ধ্বংসৰ শেষ শিখৰত উপনীত কৰিছিল। উনৈশ শতিকাৰ মাজ-ভাগত অসমৰ শতকৰা ৭৫ জন মানুহেই কানি খাই বাগীত বিভোৰ হৈ দিনৰ দিনটো কানিৰ খোলাতে অলসভাৱে কটোৱাৰ কাৰণে খেতি-খোলাও নহৈছিল। কানিয়ে মানুহৰ নৈতিক চৰিত্ৰ ইমান তললৈ নমাইছিল যে ইয়াৰ কাৰণেই অন্যান্য বয়বস্তুৰ উপৰিও ল'ৰা-ছোৱালী বিক্ৰী কৰি আনকি কানি খাবলৈ পইচাৰ অভাৱত নিজৰ তিবোতাৰ সতীহ নষ্ট কৰাইও কানি খাইছিল। বয়বস্তু চুৰ কৰাৰ প্ৰকোপ অতিকৈ চৰি গৈছিল।

সেই কাৰণেই মণিবাম দেৱান, আনন্দবাম ঢেকীয়াল ফুকন

আদি অসমৰ বিশিষ্ট মনীষীসকলে কানি বৰবিহ তুলি অসমীয়া সমাজ নতুনকৈ গঠন কৰিবৰ কাৰণে আপ্ৰাণ চেষ্টা কৰিছিল। ফুকনে আবেগ-ময়ী ভাষাত কৈছিল :--

“হে কৃপাময় জগদীশ্বৰ, এই অসমদেশৰ লোকসকল স্বদেশ, সভ্য, গিয়ানী আৰু ধাৰ্মিক হবলৈ মতি দিয়া, সিবিলাকৰ অভাৱ আৰু দুৰৱস্থাৰ কথা জানিবলৈ জ্ঞান দিয়া আৰু তোমাৰ বিচিত্ৰ শক্তিয়ে সিবিলাকক সভ্য কৰা আৰু তোমাক জানিবৰ, আঞ্জা পালিবৰ যোগ্য কৰা। যি সময়ত অসম হাবি গুছি ফুলবাৰী হব, নৈত ডোঙা গুছি জাহাজ হব, ঘৰ বাঁহৰ গুছি শিল-ইটাৰ হব, গাৱেঁ গাৱেঁ হেজাৰ পঢ়াশালী, গিয়ানৰ সভা, চিকিৎসালয়, দুখীয়া দৰিদ্ৰৰ পৰিত্ৰাণৰ আশয় হব আৰু যি কালত লোকসকলে পৰস্পৰে হিংসা নকৰি আটায়ে আটাইক ভাতৃ চেনেহ কৰিব, কেৱে ছটকা কানিৰ সলনি মিছা সাক্ষী নিদি লাখ টকাকো কাতি কৰি থব, কোটি টকা ভেটি পায়ো কাৰো অত্যাচাৰ নকৰিব, বেশ্যা, কানি আৰু সুৰা এই কথা দেশৰ লোকে ভু নপোৱা হব, সেইসময় হে পৰমপিতা জগদীশ্বৰ, সিহঁতে ঘটোৱা।”

গতিকে ১৮৬১ চনত চৰকাৰে আফুখেতি আইন অসমত বুলি ঘোষণা কৰাৰ ফলত বাইজ উপকৃত হৈছিল। কিন্তু বৃটিছ চৰকাৰৰ কুশাসন আৰু কৰৰ হেঁচা সহিব নোৱাৰিহে ফুলগুৰিৰ প্ৰজা বিদ্ৰোহী হৈছিল। ইয়াৰ উপৰিও আইনখনো অতি ক্ৰটিপূৰ্ণ আছিল। আফুখেতি উঠাই দিয়াটো সেই বিদ্ৰোহৰ পৰোক্ষ কাৰণহে আছিল। খৰ-ধৰকৈ আফুখেতি নিসিদ্ধ কৰি, অধিক পৰিমাণে বেচি দামত চৰকাৰী কানি বিক্ৰী কৰাতোও অনুচিত হৈছিল। তদুপৰি নিতান্ত আৱশ্যকীয় ক্ষেত্ৰত কোনো লোকলৈ কিছুদিনৰ কাৰণে বেহাটৰ ব্যৱস্থা কৰিবও লাগিছিল। বয়স আৰু স্বাস্থ্যৰ প্ৰতি লক্ষ্য কৰাতোও উচিত আছিল।

ষষ্ঠ অধ্যায়

ফুলগুৰিৰ খেৱা

মনিৰাম দেৱানে অসমত যি এটা মহান বিপ্লৱৰ পাতনি মেলিছিল সেই বিপ্লৱৰ অবিহণা যোগাবলৈ নগঞা ৰাইজকো প্ৰস্তুত কৰি তোলা হৈছিল। গতিকেই তেওঁ নগঞা নেতাসকলৰ লগত সকলো সময়তে আলোচনা কৰিবলৈ কেতিয়াও নেপাহৰিছিল। আনকি কলিকতালৈ যাওঁতেও দেৱানে কলঙেদি আহি নগাঁওত সোমাই বহাৰ বহীয়াল বকৰাৰ ঘৰত ভিতৰুৱাকৈ বিদ্ৰোহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিহে কলিকতালৈ বাওঁনা হৈছিল। বহীয়াল বকৰাৰ ঘৰত দেৱানে কেইবাখনো গোপন মেল পাতিছিল। সেই মেলবোৰত টোপকুচি, সৰাগাওঁ, খাইগড়, বাৰপুজীয়া আৰু মিকিৰ গাৱঁৰ পাচোৰজা আৰু মায়াং, কুমৈ, নেলি, বঘৰা, ঘণ্ডুৱা তেতেলিয়া আৰু শ্বখনাগুণীয়াৰ সাতোজন বজাৰ উপৰিও চহৰী, উত্তৰখোল আৰু গোতাৰ কটকী, জাগীয়লীয়া গোহাই, কপিলী উপত্যকাৰ লক্ষবসকল আৰু নগাঁওৰ সকলো অংশৰ নেতৃস্থানীয় ডা-ডাঙৰীয়া আনকি মৌজাদাৰ সকলেও যোগদান কৰি বিপ্লৱ সংগঠনৰ বিষয়ে বহলাই আলোচনা কৰিছিল।

ইংৰাজে শাসনভাৰ লৈ সাতোৰজা-পাচোৰজা সকলৰ হাতৰ পৰা দোষীক শাস্তি দিয়া 'শিল-ধম-চাবুক-চমতা' এই বিশেষ ক্ষমতা কাঢ়ি নি তেওঁলোকে সদা-সৰ্বদা উপভোগ কৰি অহা পাইক, বিচাৰ আদি অন্যান্য ক্ষমতা আৰু সা-সুবিধাবোৰ বিলোপ কৰাত সেই সেই পৰিয়ালৰ মুখবন্দী বা ৰাজপোৱালীসকল বিদ্ৰোহী হৈ উঠিছিল। দেৱানে স্থানীয় প্ৰতাপশালী ৰজা-পোৱালীসকলক ৰথৰ সাৰথি কৰি গোটেই নগাঁওতে

বিদ্ৰোহৰ অগনি জ্বলাই তুলিবলৈ সমৰ্থবান হৈছিল। গতিকেই সকলোৱেই ভেদ-ভাব পাহৰি জাতি-অজাতি, উচ্চ-নীচ সকলো শ্ৰেণীৰ মানুহেই ৰাতি ৰাতি ইংৰাজ খেদাৰ গোপন আলোচনা কৰিছিল। বিদ্ৰোহী সৈন্যসকলক সাময়িক ভাৱে পোষণৰ কাৰণে নগাঁও জিলাৰ বিভিন্ন অঞ্চলৰ পৰা চাউল-পাত, ৰচদ-পাতি আদি তোলা আৰু বিভিন্ন গাৱঁৰ উপযুক্ত সাহিয়াল ডেকা-লোকসকলক সৈনিকৰ প্ৰশিক্ষণ দি ইংৰাজৰ লগত যুঁজিবলৈ প্ৰস্তুতিৰ কামো পূৰ্ণোচ্চমে চলিছিল। সেই কাম ১৮৫৫-৫৬ চনৰ পৰাই আৰম্ভ হৈছিল। উপযুক্ত সময়ত যি কোনো অৱস্থাতে যাতে সকলো সৈন্য আৰু অন্যান্য মানুহ লগ লাগি বিদ্ৰোহ গঢ়ি তুলিব পৰা যায় তাৰ বাবেও সকলো প্ৰকাৰৰ যথোপযুক্ত ব্যৱস্থা হাতত লোৱা হৈছিল।

বগা বঙালক অসমৰ চাৰি চাপৰ সিপাৰ কৰি থৈ আহিবৰ কাৰণে বহাৰ ওচৰৰ মোলানকটাত ভিৰি কমাৰৰ হতুৱাই কমাৰশাল পতাই যুদ্ধৰ সঁজুলি তৈয়াৰ কৰিবলৈ ভাৰ দিয়া হল। টোপাকুচিৰ পৰা মনিপুৰ টোপগাৱঁলৈ ঘোৱা বাটৰ কাষৰ বুঢ়া মোলানকটাত থকা বৰ আইতৰ তলতে ডাঙৰকৈ ঘৰ সাজি ভালকৈ আঁৰ বেৰ দি শাল পাতি ভিৰি কমাৰে ৰুণলৈ যুদ্ধৰ সঁজুলি তৈয়াৰ কৰিছিল। সেই ঠাই ডোখৰ আজি-কোপতি ভিৰি কমাৰৰ ঠাই বুলিয়েই জনাজাত। যুদ্ধৰ সঁজুলিৰে এটা ডাঙৰ ঘৰ ঠাই খাই পৰিছিল। খাব-ৰান্ধ আৰু অত্যাৱ সামগ্ৰী তৈয়াৰ কৰিবলৈ বাঢ়ৈ আৰু খনিকৰো নিয়োগ কৰা হৈছিল। তেওঁলোকে সকলোৱে মিলি কাঁৰকাঁই, চুটীয়া, ধেমু, জাঠী আদিও তৈয়াৰ কৰিছিল। কটহণ্ডৰি গাৱঁৰ লক্ষণ চিং ডেকাক নগঞা সৈন্যসকলৰ সেনাপতি পাতি তেওঁৰ ওপৰতই সৈন্য পৰিচালনাৰ দায়িত্ব অৰ্পণ কৰা হৈছিল। লক্ষণ চিং ডেকা এজন বাহুবলী, সাহসী আৰু স্বাধীনতাপ্ৰিয় লোক আছিল। জনসাধাৰণৰ ওপৰতো তেওঁৰ প্ৰভাৱ যথেষ্টই আছিল। প্ৰবাদ আছে যে ডেকাই হেনো "মোঁচালৰ চাতত ডৰিয়া তামোলৰ খুৰিপাত কাটিবও পাৰিছিল।" তেওঁ ইংৰাজকানিৰ্ভয় দি কৈছিল, "বাইজে ইংৰাজৰ হিলৈ বৰটোপলৈ ভয় কৰিব নেলাগে। মই বকৰাৰ বাণেৰে সেই সকলোবোৰ ক'লা কৰি অকামিলাকৈ পেলাম।" তেওঁৰ উদীপনাময়ী বাণী আৰু কিছুমান অলৌকিক

কাৰ্য্যই বাইজক স্বাধীনতা যুদ্ধৰ কাৰণে মতলীয়া কৰি তুলিছিল। প্ৰবাদ আছে যে তেওঁক দাৰে ঘপিয়ালেও নেকাটিছিল। লক্ষণ চিং ডেকাই নগাওঁ বাইজক উপযুক্ত ভাৱে নেতৃত্বৰ যোগান ধৰিবও পাৰিছিল।

সকলো মিলি নগাওঁ জিলাৰ বিভিন্ন অঞ্চলৰ পৰা বহু বহু বাৰ শ ডেকা সৈন্য যুদ্ধৰ কাৰণে প্ৰস্তুত কৰা হৈছিল। ইংৰাজৰ উন্নত ধৰণৰ বন্দুক বৰটোপৰ আগত পুৰণিকলীয়া অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰৰে যুদ্ধ কৰি ইংৰাজক ঘূৰাব নোৱাৰিব বুলি জানিও মনৰ আৱেগত সেইবোৰ সঁজুলিকে হাতত লৈ মৰো-জীওঁ সোঁ আখিকৈ মাতৃ-মুক্তিৰ আহ্বানত শ শ যুৱকে দেশৰ হকে প্ৰাণ বিসৰ্জ্ঞন দি যুদ্ধ কৰিবলৈ আগবাঢ়ি আহিল। অলপ হাতেদি কিছুমান মানুহে ভাবিছিল যে চিপাহী বিদ্ৰোহত লিপ্ত হৈ ঘনে ঘনে পৰাজয় বৰণ কৰি ইংৰাজ সৈন্য অসমলৈ অহাতো একেবাৰেই অসম্ভৱ হ'ব। কিয়নো সেই সময়ত উত্তৰ ভাৰতত ইংৰাজৰ অৱস্থা একেবাৰেই শোচনীয় হৈ পৰিছিল। আৰু তেওঁলোকে ভাৰতত সাম্ৰাজ্য ৰক্ষা কৰিব নোৱাৰিব বুলিয়েই সকলোৱে ধাৰণা কৰিছিল। গতিকেই কোনো কোনো লোকে অসমত বিশেষকৈ নগাওঁ জিলাত, যি মুঠিমৈ ইংৰাজ সৈন্য আছিল তেওঁলোকক ফুঁতে উৰুৱাই দিব পাৰিব বুলিও অনুমান কৰিছিল। অসমৰ সকলো ঠাইতে একে সময়তে বিদ্ৰোহ আৰম্ভ হলে অলপ ঠাইৰ পৰা নগাওঁ জিলালৈ সৈন্য অনাটোও অসম্ভৱ হ'ব বুলি বাইজে অনুভৱ কৰিছিল।

দেৱানৰ লগতে বাইজক নেতৃত্বৰ যোগান ধৰা উপযুক্ত লোকসকলক ফাঁচি দি বা দ্বীপান্তৰী কৰাৰ উপৰিও অন্যান্য সকলকো নানান প্ৰকাৰে নিৰ্য্যাতন কৰাৰ কাৰণে সদৌ অসমতে বাইজৰ উত্তেজনা উপশম হৈ হতাশাই আৰম্ভ কৰিছিল। চিপাহী বিদ্ৰোহতো ইংৰাজে জয়লাভ কৰাৰ ফলত অসমৰ বিভিন্ন ঠাইত গজি উঠা স্বাধীনতাৰ বাসনাও মৰহি হৈছিল। সেই কাৰণেই নগাওঁ জিলাতো ইংৰাজৰ বিৰুদ্ধে যি যুদ্ধৰ আখৰা কৰি সৈন্য-সামন্ত গোটেই বিপ্লৱৰ পাতনি মেলিবলৈ ব্যৱস্থা কৰা হৈছিল সেইবোৰো সেমেকি পৰাত মানুহবোৰ ঘৰাঘৰি গুছি গৈ খেতিয়ে পথাৰে লাগিছিল গৈ। কিন্তু, কৰ-কাটলৰ হেঁচাই ফুলগুৰি আৰু বহা অঞ্চলৰ বাইজক পুনৰ সজাগ কৰি তুলিলে। দিনক দিনে বৃদ্ধি হোৱা খাজনাৰ উপৰিও

১৮৬১ চনত নতুনকৈ আয়কৰ লগোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰা হ'ল। কোন মানুহৰ ওপৰত কেনেভাৱে আয়কৰ লগোৱা হ'ব তাৰো কোনো নিশ্চয়তা নাছিল। তাৰ উপৰিও সেই বছৰতে টিকটৰ ওপৰতো কৰ লগোৱা হ'ল। ইয়াৰ বাহিৰেও তামোল পাণৰ ওপৰতো চৰকাৰে কৰ লগাবলৈ ব্যৱস্থা কৰিছে বুলি জনবৰ ওলাল।

ইমানতো ক্ষান্ত নোহোৱাকৈ ১৮৬১ চনত চৰকাৰে অসমীয়া বায়তে হেজাৰ হেজাৰ বছৰ ধৰি বিনা কৰে ভোগ কৰি অহা অসমৰ জঙ্গলী কাঠ, বাঁহ, বেত খেৰ, খাগৰি আদিৰ ওপৰতো কৰ লগোৱাৰ ব্যৱস্থা কৰিলে। এনেয়ে মানুহৰ কৰ শোধাবৰ শক্তি নাছিল তাতে এনেকুৱা নাভূত নাশকত কৰৰ বোজাই বাইজক অতিষ্ঠ কৰি তুলিলে। গতিকেই বহা আৰু ফুলগুৰি অঞ্চলৰ ৰজা-পোৱালীসকলে তেওঁলোকৰ চিৰাচৰিত বহাগী মেলাবোৰত ঢাল-তৰোৱাল আৰু অন্যান্য যুদ্ধ শিক্ষা পুনৰ ব্যাপক ভাবে দিবলৈ ধৰিলে। বহাগ মাহত বাইজৰ উপকাৰৰ অৰ্থে 'হোম সবাঁহ' নামৰ এটি উৎসৱো তেতিয়া সেইবোৰ অঞ্চলত পতা হৈছিল। সেই উৎসৱতো দেশৰ স্বাধীনতাৰ অৰ্থে সাজু হ'বলৈ আনকি প্ৰয়োজন হলে প্ৰাণ বিসৰ্জ্ঞন দিবলৈকো সকলোৱে আঠকাটি আশীৰ্বাদ ললে। লক্ষণ চিং ডেকাৰ অধীনত ফুলগুৰি আৰু বহা অঞ্চলৰ প্ৰশিক্ষণ-প্ৰাপ্ত ডেকাসকলো মাতৃভূমি আৰু স্বজাতিৰ অৰ্থে মৰিবলৈ পুনৰ সাজু হৈ উঠিল।

সেই সময়ত নগাওঁ জিলাত কলং নদীৰ পৰা ব্ৰহ্মপুত্ৰলৈকে এই বিৰাট অঞ্চলটোত কম পৰিশ্ৰমতে প্ৰচুৰ পৰিমাণে আফু খেতি অবাধে কৰা হৈছিল। ব্ৰহ্মপুত্ৰ আৰু কলঙৰ বান-পানীয়ে গলস পেলাই থৈ যোৱা মাটিত অতি কম পৰিশ্ৰমতে সেই খেতি লহপহকৈ বাঢ়ি আহি প্ৰচুৰ পৰিমাণে ফল যোগাইছিল। এই অঞ্চলৰ দুই এখন ঠাই আজিও আফুতলি নামেই জনাজাত হৈ ৰ'ল। বাইজে নিজে আফুখেতি কৰি কানি খোৱাৰ উপৰিও এই অঞ্চলৰ মানুহে পৰিশ্ৰম কৰি ৰাজ্যৰ অন্যান্য ঠাইলৈকো কানি আমদানি কৰি পইচা ঘটিব পাৰিছিল। খান-মাহ-সৰিয়হ-কুহিয়াৰ আলু-ৰঙালাও আদিতকৈ আফু খেতিহে সেই সময়ত

হয়তো বিদ্রোহে দেখা দিব। কিন্তু, সেই দুখন জিলাৰ ৰায়তে চৰকাৰৰ আদেশ নীৰবেই মানি লৈছিল।

১৮৬১ চনৰ ১৭ চেপ্তেম্বৰৰ দিনা ফুলগুৰি আৰু অন্যান্য অঞ্চলৰ প্ৰায় এহেজাৰ লোকৰ সমদল এটাই আয়কৰ, পাণ-তামোল, কাঠ-বাঁহ, বেত, খেৰ-খাগৰি আদিৰ ওপৰত লগোৱা কৰ কাৰ্টলবোৰৰ বিৰুদ্ধে বিক্ষোভ কৰি নগাওঁ জিলাৰ উপায়ুক্ত স্কনচ (Lieutenant Herbert Sconce) চাহাবৰ আদালতত হাজিৰ হয়। তেতিয়া উপায়ুক্তজনে খঙত টিঙিৰি তুলি হৈ ৰাইজক নানান কটুকথা কৈ তেওঁৰ ওচৰলৈ যাবলৈ বন্ধ কৰে। সমদলটোক অবৈধ ঘোষণা কৰি পুলিচৰ হতুৱাই মাৰ কিল কৰাই থানাত আবদ্ধ কৰি ৰাখে। কোনো এজন গণ্যমান্য লোকৰ মধ্যস্থতাত কোনো মতেহে সেইদিনা সন্ধিয়া সমদলটোৰ সকলোকে মুকলি কৰি দিয়া হয়।

৯ অক্টোবৰৰ দিনা আকৌ অঞ্চলৰ গাওঁবুঢ়া আৰু মুখিয়াল লোকসকলৰ এটা বৈধ সমদল গৈ উপায়ুক্তজনাৰ আফু খেতি তুলি দিয়া আৰু কৰ-কাৰ্টল বোৰৰ পৰা পৰিত্ৰাণ বিচাৰি এখন দীঘলীয়া আবেদন দাখিল কৰিলেও তাৰো কোনো ফল নঘৰিলে। সেই কাৰণেই ৰাইজে দলবদ্ধ হৈ কৰ নিদিবলৈ সিদ্ধান্ত গ্ৰহণ কৰে আৰু কৰ্তৃপক্ষক তেওঁলোকৰ দুখ-ভুগতিৰ বিষয়ে জনাই থাকিবলৈ দৃঢ়মত পোষণ কৰে। ফুলগুৰি অঞ্চলৰ ৰাইজে নগাওঁ জিলাৰ সমূহীয়া স্বাৰ্থজড়িত কৰ-কাৰ্টলৰ বিষয়বোৰ লৈ আলোচনা কৰিবৰ কাৰণে অন্যান্য অঞ্চলৰ ৰাইজকো আমন্ত্ৰণ জনাই দীঘলীয়াকৈ পোন্ধৰ অক্টোবৰৰ পৰা পাচ দিনীয়া “ৰাইজৰ মেল” পাতি বলৈকো ঠিৰাং কৰে। সেই সিদ্ধান্ত অনুসৰিয়েই দূৰ-দূৰণিৰ ঠাইবোৰৰ মুখিয়ালসকলে নিমন্ত্ৰণ জনোৱা হ’ল। কামপুৰ-যমুনায়ুখৰ লক্ষৰসকল, নেলি, বঘৰা, মায়াং, কুমে, তেতেলিয়া আদিৰ লাং বা তিয়া বজা পোৱালীসকলকো সেই মেললৈ আমন্ত্ৰণ কৰি মানুহ পঠোৱা হ’ল। ফুলগুৰিৰ “ৰাইজৰ মেল”ৰ প্ৰস্তুতিৰ কাৰণে অঞ্চলটোৰ সকলোবোৰ গাৱঁতে ডিমৌৰ পৰা বহালৈকে দিনে ৰাতিয়ে খেলে খেলে সৰু সৰু মেলৰো ব্যৱস্থা কৰা হ’ল। কিন্তু, সেই কালত নগাওঁ জিলাৰ অটব্য হাবিৰ হাতী, বাঘ, ভালুক, আদি অতিক্ৰমি ঠিক সময়ত দূৰ-দূৰণিৰ মানুহৰ

লোকসকল আহি মেলত উপস্থিত হবহি নোৱাৰিলে। (*The meeting was scheduled to be held at Phulaguri on 15 October for five days at a stretch so as to enable the ryots of the remotest villages to take part in its deliberations.) (Political History of Assam, Volume One, Page 91 by H. K. Borpujari, S.K. Borpujari and A. C. Bhuyan Published by govt of Assam.)

চৈধ্য অক্টোবৰ তাৰিখে চোৰাংচোৱাৰ জৰিয়তে ফুলগুৰিত এখন ডাঙৰ মেল হোৱাৰ বাতৰি পাই উপায়ুক্তই হলধৰ বৰুৱা নামৰ এজন ডাৰোগাৰ লগত এজন কেৰাণী, এজন জমাদাৰ আৰু দহজন বৰকান্দাজ চিপাহী পঠায়। (উনবিংশ শতিকাৰ অসম-সংবাদ পৃঃ ১০৭— যোগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ ভূঞা)। ১৫ অক্টোবৰৰ দিনা ৰাতি তেওঁলোক ফুলগুৰিলৈ গৈ ১৬ তাৰিখে ছশমানলোক নামঘৰত গোট খোৱা দেখিলে। ডাৰোগাজনে ৰাইজক তাৰ পৰা গুচি যাবলৈ ছকুম দিয়াত তেওঁলোকে ফাঁকি-ফুঁকা নিদি পাচদিন কৰ-কাৰ্টলৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব খুজিছে বুলি কৈ ডাৰোগাৰ কথা অমান্য কৰে। ডাৰোগাই বাজ সাক্ষীত কৈছে সেই-দিনাও “মানুহখিনিৰ প্ৰায়বোৰৰে হাতে হাতে টাঙোন আছিল। তেওঁলোকৰ মেজাজ দেখি আৰু বেলি মাৰ যাওঁ যাওঁ হোৱা বাবে মই (ডাৰোগা হলধৰ বৰুৱাই) ভাবিলোঁ যে তেতিয়াই কিবা এটা কৰাটো ততোৱালৰ কাম নহব। লগতে মই ভাবিলোঁ যে ঘটনাটো ডেপুটী কমিচনাৰক জনোৱাতো উচিত হব। সেই উন্নত মানুহজাকৰ নেতা কেইজনৰ নাম মই পাইছো বুলি জনালোঁ। কিন্তু সেইদিনাই সিহঁতক গ্ৰেপ্তাৰ কৰাটো সহজ নহব বুলি কলোঁ।” (উনবিংশ শতিকাৰ অসম-সংবাদ পৃঃ— ১০৮)। সেইদিনা ৰাইজ ঘৰাঘৰি গুচি যোৱাত একো অঘটন নোহোৱাকৈ দিনটো পাৰ হ’ল। ১৭ তাৰিখে ডাৰোগাই কেইজনমান ৰাইজৰ নেতৃত্ব কৰা লোকক হ’ল। সেইদিনাৰ সভাত ৩৫০০ জনমান মানুহ গোট খাইছিল। গ্ৰেপ্তাৰ কৰে। সেইদিনাৰ সভাত ৩৫০০ জনমান মানুহ গোট খাইছিল। “১৮ তাৰিখে প্ৰায় ১০ বাজি ২ মিনিটমান যোৱাত লেফটেনেণ্ট ছিংগাৰ (Lieutenant Singer, the Assistant Commissioner) আৰু

জেইল ডাৰোগা ফুলগুৰি ওলালহি। মই (হলধৰ বৰুৱা) থকা ঠাইলৈ খবৰটো দি মোক মাতি পঠালে। মই গলোঁ আৰু তেওঁ মানুহ গোট খোৱা ঠাইডোখৰ দেখুৱাবলৈ ক'লে। ঠাইডোখৰ আছিল ঠেক আৰু তেওঁ ঠিয় হৈ থকাৰ ওচৰতে। পাচে তাত কোনো নথকাৰ কাৰণে চাহাব মোৰ লগত নামঘৰলৈ আহিল মই ভয় কৰিছোঁনেকি বুলি তেওঁ মোক সুধিলে। মই কলোঁ বোলো হয় ভয় লাগিছে। তেতিয়া তেওঁ মোক হুকুম দিলে যে বৰকাণ্ডাজ ছটাৰে সৈতে অনাদৰ মহৰিকো সদৰলৈ পঠাই দিব লাগে। কাৰণ তেওঁৰ বোধেৰে ইমানবোৰ মানুহৰ দৰকাৰ নাই। পিছে মই হুকুমটো নেমানি পুলক মাৰিলোঁ। কাৰণ আমাৰ মানুহ বৰ বেছি নাছিল। তেওঁ আমাক ৰখি থাকিবৰ বাবে বৰকান্দাজটোক পাচিবলৈ মোক হুকুম দিলে। মানুহখিনি কোনপিনৰ পৰা আহে চকু ৰাখিবলৈ ক'লে। ১২ বজাত মই কলো বোলো লাঠি আৰু যাঠি লৈ বহুতো মানুহ আহি আছে। সিহঁতে ধনুকাড়ো সাজিছে বুলি শুনিছোঁ। লেফটেনেণ্ট ছিংগাৰ চাহাবে মানুহবোৰৰ গতি-গোত্ৰ চাই আৰু খবৰ কাগজৰ নিচিনা কিবা এখন ২৩ ঘণ্টামান পঢ়ি সময় কটালে। প্ৰায় ৩ বজাত তেওঁ নামঘৰৰ পৰা কেইগজমান দূৰত থকা মানুহৰ জুমটোৰ ওচৰলৈ খোজ ললে। জেইল ডাৰোগা, মহৰী, ছটা চিপাহী, যাঠিৰে সৈতে ১১টা বৰকান্দাজ আৰু মই চাহাবৰ লগে লগে গলোঁ। জুমটোৰ পোনৰখিনি মানুহক পাওঁতেই লেফটেনেণ্ট ছিংগাৰ চাহাবে মানুহখিনিক বুজাই ক'লে বোলে তেওঁলোক তেনেকৈ গোট খোৱা অবিধি হৈছে। তেওঁলোকৰ যদিহে কিবা ওজৰ আপত্তি আছে তেনেহলে দৰ্খাস্ত লিখি সেইবোৰ জনাওক। তাৰ পিচত চাহাবে মানুহখিনিক সিহঁতৰ লাঠিবোৰ পেলাই দিবলৈ কলে। সেই কথাত সিহঁত সৈমান নহল। লেফটেনেণ্ট ছিংগাৰে তেতিয়া সিহঁতৰ পৰা টাঙোনবোৰ লৈ আহিবলৈ মোক হুকুম দিলে। মই নিজ হাতে তিনডাল নে চাৰিডাল টাঙোন আনিলোঁ। সেই কথাত মানুহবোৰ খঙত জকি উঠিল; আৰু আটাইবোৰ ঠিয় হল (সেই সময়লৈকে সিহঁত বহি আছিল) আৰু আন কিছুমান মানুহ সেই ঠাইলৈ আহিল।

পোন প্ৰথমে মোৰ গাতে যাঠিৰ খোঁচ লাগিল। চাহাবে আটাই পাৰি মানুহ মথাক গোলমাল নকৰিবলৈ ক'লে। তেতিয়া তাতকৈ এখোজো আগ নবঢ়া হলে কিজানি তেওঁ সাৰিল হেঁতেন। কিন্তু তেনেতে চিপাহী নে বৰকান্দাজ এটাক কোনোবাই লাঠিৰে টঙনিয়ালে আৰু তেতিয়া চাহাবৰ খং উঠাত সেই মানুহটোক ধৰিবলৈ আমাক হুকুম দিলে। মই তেতিয়া বৰ বেচিকৈ হকা-ৰধা নকৰিবলৈ চাহাবক সকায়াই দিলোঁ। তেওঁৰ বাহুত ধৰি আৰু কাওঁকাওঁ কৰি কলো বোলো আৰু বেছি আগবাঢ়িব নেলাগে। তেওঁ মোৰ সঁকীয়নি শুনাহেঁতেন কিজানি সকলো ভালেই হলহেঁতেন। পোন প্ৰথম মাৰটো সোধোৱা মানুহটো আছিল মৰা সিং। আমাৰ দলটোৰ তিনটা নে চাৰিটাৰে সৈতে লেফটেনেণ্ট ছিংগাৰ চাহাবে নিজে মৰা চিঙৰ লাঠিডাল কাঢ়ি আনিলে। বহুতো মানুহে তেতিয়া সিহঁতৰ লাঠি জোকাৰি আমাক ভয় খুৱালে; আৰু হাতীগড় মৌজাৰ বাহুডোম (এই মানুহজনৰ নাম ডাৰোগাই মিচাকৈ দেখা সাক্ষী হিচাবে আদালতত প্ৰকাশ কৰিছিল) নামৰ মানুহ এটাই মূৰত সোধোৱা একেটা মাৰতে লেফটেনেণ্ট ছিংগাৰ চাহাবক মাটিত বগবাই পেলালে। (যোগেন্দ্ৰ নাৰায়ণ ভূঞাৰ উনবিংশ শতিকাৰ অসম সংবাদ পৃ-১৪০)। এইখিনি বহুতো নাল লগাই কোৱা ইংৰাজৰ ভূত্যা ডাৰোগা এজনৰ বিবৃতিহে। প্ৰকৃততে বাহু কৈৱৰ্ত্ত সেইদিনা বাইজৰ মেলত উপস্থিত নাছিলেই। ইয়াৰ পৰাই ঘটনাৰ প্ৰকৃত ৰূপটো ওলায় পৰিছে।

১৮ অক্টোবৰৰ দিনা জিলাধিপতি নিজেই ফুলগুৰিলৈ গৈ ৰাইজক আফুখেতি উঠোৱাৰ বিষয়ে বুজনি দিবগৈ বুলি আগতে জাননী দিয়াত স্বনুচ চাহাবৰ ব্যৱহাৰ আৰু অত্যাচাৰত অতিষ্ঠ হৈ থকা নগঞা ৰাইজ বিশেষকৈ ফুলগুৰীয়া বাসীসকলে বৰচাহাবক সেই সুযোগতে তলে তলে শিকনি দিবৰ কাৰণে খাপপিত্তি আছিল। কিয়নো সেই জনা চাহাবেই ফুলগুৰীয়া গণ্যমান্য লোকক অপমান কৰি জেইলতো ভৰাইছিল। এবাৰ তেওঁ কোনো কাৰণত ফুলগুৰিলৈ যাওঁতে তাৰ ওচৰৰ গড়মুৰ সত্ৰৰ নামঘৰৰ ভিতৰত শ শ মানুহৰ উপস্থিতিত জুতা, মুজা, টুপীসহ সোমাই

বৈকুণ্ঠ স্বৰূপ গোসাই ভেটিৰ ওপৰত থকা সিংহাসনত বীৰদৰ্পে বহি ধৰ্মপ্ৰাণ বাইজৰ সৰল অন্তৰ মৰ্মাহত কৰি তুলিছিল। বাইজে তাৰো পোটক তুলিবৰ কাৰণে চেলু বিচাৰি ফুৰিছিল।

কিন্তু সোভাগ্যই নে দুৰ্ভাগ্যই কব নোৱাৰি সেইদিনা তেওঁ নিজে ফুলগুৰিৰ সভা ভাঙিবলৈ নগৈ নগাঁৱলৈ নতুনকৈ বিলাতৰ পৰা অহা ডেকা ছোট চাহাব লেফ্টেনেণ্ট চিঙ্গাৰকহে (Lt. Singer, Junior Assistant Commissioner) নগঞাহঁতক ভালকৈ শিকনি দিবলৈ বুজাই পঠালে। সেই চাহাবজনৰ অসমীয়া বাইজৰ হাব-ভাব আৰু আচাৰ নীতিৰ লগত একেবাৰেই অপৰিচিত আছিল। মিঃ স্কন্টে তেওঁৰ লগত কিছু চিপাহীও নিবলৈ উপদেশ দিলে।

বৰ্তমান ফুলগুৰি হাটখোলাৰ কাষতে কলং নদীৰ পাৰত সকলো বাইজ গোট খাই চাহাবলৈ বাট চাই আছিল। সকলো বাইজৰ চকুতে যুগ যুগ ধৰি থুপ খাই থকা বিদ্ৰোহৰ অগ্নিশিখাবোৰ প্ৰক্ষুটিত হৈ পৰিছিল।

সভালৈ আহোঁতে বাইজে কোনো বন্দুক-বাকদ, জাঠি-জোং বা আপত্তিজনক অত্যাচাৰ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ হাতত লৈ অহা নাছিল। কিন্তু, তেওঁ-লোকৰ হাতে হাতে একোডাল লাখুটিহে আনিছিল। হলধৰ ডাৰোগাই তেওঁৰ আদালতত দিয়া বিবৃতিত বন্দুক-বাকদ, জাঠি-জোং আদি অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ বাইজে হাতত নিয়াৰ কথা মিচাকৈয়ে কৈছিল। সেই সময়ত অসমীয়া মানুহ যি কোনো কাৰণত বাহিৰলৈ ওলালে 'জাপি-লাঠি-টঙা' লগত নিয়াৰ নিয়মো আছিল। তাৰ উপৰিও প্ৰত্যেকৰ হাতত তামোল-পাণৰ টেমি-কটাৰিৰ মোনা আৰু মূৰত পাণ্ডৰিও আছিল। ফুলগুৰি বিদ্ৰোহৰ মূল কাৰণ আছিল অৰ্থনৈতিক আৰু ইয়াৰ প্ৰধান হোতাসকল আছিল লালুং (তিয়া), কছাৰি, কৈৱৰ্ত আদি জনজাতি আৰু অনুসূচিত জাতিৰ সৰল সহজ হজুৱা মানুহ।

বৰ্তমান ফুলগুৰি বজাৰ আৰু কলং নদীৰ মাজৰ ঠাই ডোখৰত তেতিয়া তিনি জোপা ডাঙৰ আঁহত গছ আছিল। আঁহত গছ কেই-জোপাৰ কেউফালে মানুহবিলাক তিনি জুম হৈ বহি আছিল। অসমীয়া

বাইজৰ আচাৰ-নীতিৰ লগত একেবাৰেই অপৰিচিত মাত্ৰ কেইদিনমানৰ আগতে আহি নগাওঁ পোৱা বিলাতী চাহাবজনে বাইজৰ প্ৰত্যেকৰ হাতে হাতে লাখুটি দেখি খঙত জ্বলি পকি উঠিছিল।

আধামৰা অৱস্থাতে লেফ্টেনেণ্ট চিঙ্গাৰ চাহাবক চোচোবাই নি কলং নদীত উটুৱাই দিয়া হ'ল। তিনিজন চিপাহীয়েও লাঠিৰ কোবত প্ৰাণ হেৰুৱালে। তেতিয়া অন্য চিপাহীবোৰ একেলগ হৈ চাহাবক পানীত পেলাই দিয়া কলঙৰ ফালে মানুহৰ জুমৰ মাজলৈ গুলিয়াবলৈ ধৰিলে। বাইজৰ বচা বচা মানুহেও চিপাহীহঁতৰ ফালে বিহ কাড় মাৰিবলৈ ধৰাত চিপাহীবোৰ নগাওঁ চহৰলৈ পলাই পত্ৰ দিলে। সেই সময়ত তিনি হেজাৰমান হে মানুহ গোট খাইছিল। লাখুটিবোৰ জোৰেৰে পুলিছ আৰু চাহাবে মানুহৰ হাতৰ পৰা কাঢ়ি নিয়াত সকলোৱে খঙত "ধৰ ধৰ মাৰ মাৰ" কৈ চিঙ্গাৰ উঠিছিল।

তেতিয়া অলপো পলম নকৰি প্ৰশিক্ষণ-প্ৰাপ্ত সৈন্য কিছুমানে বন্দুক বাকদ লৈ কচলু খোৱাত থকা জিলাৰ খাৰঘৰ দখল কৰি ট্ৰেজাৰিও লুটপাত কৰিবলৈ কলঙৰ ছয়োপাৰে ছুন্দল আৰু অন্য এটা সৰু দল বহা থানা দখল কৰিবলৈ আগবাঢ়ি গ'ল। বহা থানা দখল কৰিবলৈ যোৱা দলটোৱে থানাৰ ডাৰোগা গোলাপ চিঙকো আধামৰা কৰি কলঙত উটুৱাই দিয়ে।

নগাওঁ চহৰলৈ উজাই অহা কলঙৰ উত্তৰ পাৰৰ দলটোৰ লগত লেফ্টেনেণ্ট চিঙ্গাৰ চাহাবক উদ্ধাৰ কৰিবলৈ পঠোৱা লেফ্টেনেণ্ট স্কন্ট চাহাবৰ চিপাহীৰ লগত শেনচোৱাৰ আগত ডিমৌ বিলৰ কাষত ইকৰাগিৰ মাজত ভেটা-ভেটি হৈ গুলীয়া-গুলি হয়। তেতিয়া সেই ঠাই ডোখৰ জনশূন্য আৰু ইকৰা, নল-খাগৰিৰে ভৰা আছিল। শুবকীয়া বাটেৰেহে মানুহ অহা যোৱা কৰিছিল। সেই খণ্ড-যুদ্ধৰ ফলত বৰবা আটিৰ চোৱাবৰ লালুং নামৰ এজন মানুহ ইংৰাজ চিপাহীৰ গুলিৰ আঘাতত মৃত্যু হয়। বাকীবোৰ পলাই সাৰে।

সেই সময়ত নগাঁৱত অসম লাইট ইন্‌ফেণ্ট্ৰিৰ মাত্ৰ ২৫ জন চিপাহীহে আছিল। অৱস্থা বিষম যেন ভাবি উপায়ক্ৰম স্কন্টে তেজপুৰ আৰু গুৱাহাটীৰ পৰা সৈন্য সাহায্য বিচাৰে। ১৯ অক্টোবৰৰ দিনা পুৱাই

কেপ্তেইন কেম্পবেলৰ নেতৃত্বত ৫০ জন ইংৰাজ চিপাহী নগাওঁ পায়হি। বিদ্রোহীসকলৰ এখন জৰুৰী মেল ফুলগুৰিত আগদিনা হোৱা ঘটনাস্থলিৰ কাষতে বহিছিল। কেপ্তেইন কেম্পবেলৰ সৈন্যদলে সভাস্থলিৰ নিবন্ধ লোকসকলৰ এজনো সাৰিব নোৱাৰাকৈ ঘেৰি ধৰিলে, আৰু তৎক্ষণাত সভাভঙ্গ কৰি ঘৰাঘৰি যাবলৈ আদেশ দিলে। কিন্তু, বাইজে এক মিনিটে সেই কাম কৰিব নোৱাৰাত সৈন্যবিলাকক গুলি কৰিবলৈ আদেশ দিলে। সাম্ৰাজ্যবাদী সেনাধক্ষকৰ মতে বিদ্রোহীসকলে সৈন্যবাহিনীলৈ বিৰূপাড়া মাৰিছিল। জাউৰিয়ে জাউৰিয়ে মৰা গুলিৰ ফলত ১৯ জনৰ মৃত্যু হল বুলি চৰকাৰী কৰ্তৃপক্ষই জনালেও প্ৰকৃততে ৩৯ জন লোকে প্ৰাণ হেৰুৱাই আৰু মেললৈ যোৱা বহুলোক গুলিতৰূপে ঘাইলৈ হৈ মাটিত পৰি চিঞৰ বাখৰ কৰে। চটফটাই থকা খোজ কাঢ়িবলৈ অসমৰ্থ থিনিৰ বাহিৰে বাকী সমৰ্থবান ৬৬ জন লোকক গ্ৰেপ্তাৰ কৰি জেইলত সোমোৱাইগৈ। তেওঁলোকৰ গাতো গুলি লাগি তেজৰে ৰাঙলি হৈছিল। ঘুনীয়া মানুহখিনিক ফুলগুৰিৰ পৰা নগাওঁ চহৰলৈ খোজকঢ়াই নিওতেও মাৰধৰ কৰি অবৰ্ণনীয় অত্যাচাৰ কৰা হৈছিল। সেইদিনা তাতকৈ বেচি মানুহ জেইলত ৰাখিবৰ অকণো সুবিধা নাছিল।

২৩ অক্টোবৰ তাৰিখে অসমৰ আয়ুক্ত জেনেৰেল হেনৰি হপকিন্সনে (Henry Hopkinson) আৰু এশজন গোৰা পণ্টন লৈ নগাওঁ পায়হি। তেওঁ আহিয়েই ফুলগুৰি, নেলি কচুহাট (কচুৱা), বহা আদি ঠাইবোৰলৈ সৈন্যবাহিনী নি নিৰণাবাদী মানুহবিলাকক গ্ৰেপ্তাৰ কৰি অত্যাচাৰৰ সীমা নোহোৱা কৰিছিল। "Henry Hopkinson made immediate arrangement for despatch of troops from Tezpore and himself arrived on 23rd with a party of the Assam light Infantry. Emboldened thus, The Deputy Commissioner visited Phuloguri, Neli, Kachuhut, Raha and several other places and effected the arrest forty one persons including sons of "Old Latuug Rajas" alleged to have been implicated in the murder of Singer,

But for the timely arrival of the military and police, it was feared, the disturbance would have spread to other quarters. "The beginning of the tumult" remarked Hopkinson, the Commissioner of Asaam, "is like the letting out of water if not stopped at first, it becomes difficult to do so afterwards" (Political History of Assam, Vol. I Page 92),

(অসমৰ কমিচনাৰ হপকিন্সনে দ্ৰুতগতিত বিদ্রোহ দমনৰ অৰ্থে নগাৱলৈ সৈন্যবাহিনী পঠাই ২৩ তাৰিখে নিজেও আহি ফুলগুৰি, নেলি, বহা, কচুহাট (কচুৱা) আদি ঠাইবোৰ পৰিভ্ৰমণ কৰি পূৰ্বৰ লালুং বজা পোৱালী সহ ৪১ জনক গ্ৰেপ্তাৰ কৰে। সময়মতে ব্যৱস্থা নোলোৱাহলে বিদ্রোহ দমন কৰা কঠিন হলেহেতেন বুলি হপকিন্সনে মন্তব্য কৰিছিল।) গতিকে ফুলগুৰীয়া বাইজৰ মেলৰ প্ৰভাৱ কিমান দূৰলৈ শিপাইছিল তাক সহজেই অনুমান কৰিব পাৰি। সেয়েহে চৰকাৰে বিদ্রোহ কঠোৰ হাতেৰে দমন কৰিছিল। সেই দমন নীতিয়ে সুৰ্বসাধাৰণৰ অন্তৰত ভয়ঙ্কৰ ভয়ৰ সৃষ্টি কৰিছিল।

১৮৬১ চনৰ নবেম্বৰ মাহৰ অকণোদয়ৰ সংখ্যাত ফুলগুৰি ধেৱাৰ বিষয়ে এনেদৰে উল্লেখ আছে—

"নগাৱৰ দ্ৰোহীবোৰৰ বহুকথা আমি শুনিবলৈ পোৱা নাই। তথাপি চিঙ্গেৰ নামৰ চোট চাহাবক সেই বিদ্রোহীবোৰে বধ কৰাৰ হুদিনমানৰ পাচে, তেজপুৰৰ পৰা শ্ৰীযুত কাপ্তান কেম্পবেল চাহাবে লগত ৫০ চিপাহী লৈ সিহঁতৰ অনেক দ্ৰোহী লোক ব'তে গোট খাই আছিল, সেই ঠাইলৈ গৈ তাতে সিহঁতক লগ পালে। পাচে চাহাবে সিহঁতক দ্ৰোহ ভাঙি আপোন আপোন ঠাইলৈ গুচি যাবলৈ আজ্ঞা কৰিলে। কিন্তু, সিহঁতে চাহাবৰ সেই আজ্ঞালৈ কটাক্ষ নকৰি, চাহাবৰ আগত বৰ সাহ দেখালে, আৰু সিহঁতৰ কোনো কোনোৱে কঁৰিয়াবলৈ ধৰিলে। সেই হেতুকে সিহঁতে কাপ্তান চাহাবৰ আজ্ঞা শুনি তাক পালন কৰিবলৈ একো নকৰাত, চাহাবে চিপাহীবিলাকক সিহঁতক গুলি কৰিবলৈ আজ্ঞা দিলে। তাতে চিপাহীএ গুলিয়াবলৈ ধৰাত তাৰ

দ্বাৰাই সিহঁতৰ ১৯ টা মৰিল বুলি শুনিছো। তাৰ পাচে আৰু বাৰ্তা পালে। বোলে দুই তিনি কুৰি প্ৰধান দ্ৰোহীয়া মানুহক ধৰি জিলালৈ আনিলে আৰু এতিয়া জিলাৰ শ্ৰীযুত স্কোফ বৰ চাহাবে সিহঁতক সোধ পোচ কৰিছে।”

“কানি খেতি কৰিবলৈ নিষেধ কৰা আৰু নতুন ইনকম্ টাক্সৰ কথাতে সেই নগৰালোকে এনে কুনাহসৰ কাম কৰিলে। কিন্তু, অসম দেশত বাজ খাজানা কিমান লঘুকৈ লগোৱা হৈছে, ভাৰতবৰ্ষত আন কোনো দেশত খাজানা সিমান কম নহই। আৰু অসম দেশৰ আন সকলো ঞ্চলতকৈ ধানৰ খেতি আৰু বাৰীৰ অন্ত অন্ত সহ আদিৰ কথাত নগৰা লোকৰ বৰ উন্নতি বুলি আমি জানিছো। কিন্তু, অসমীয়ালোকে যেতিয়া অলপ ধন পাই তেতিয়া সেই ধনেৰে কি কৰিব উচিত তাক ভালকৈ নুবুজি একে বেলিয়ে তাৰে কানি কিনি খাবলৈ ধৰে। আৰু সেই নগৰালোকৰ মাজত সেইবিলাক কুৰীতি অতি প্ৰৱল।”

সেই বছৰে অক্টোবৰৰ সংখ্যাত আছে—

“আমি যোৱা মাহত নগৰৰ দ্ৰোহী লোকৰ অৰ্থে যি বাৰ্তা শুনিলো সেই কথা আমাৰ অকণোদয় পাঠক সকলোৱে শুনিব পাই, এই হেতুকে তাৰ বিশেষ সংবাদ চাপিবলৈ বৰ প্ৰয়োজন নাই; অকল সেই দ্ৰোহীবোৰৰ চৰিত্ৰ কিছুমান পাঠকসমূহৰ সন্তোষৰ নিমিত্তে বৰ্ণনা কৰিব খোজো।”

“সিহঁতে বিনা অস্ত্ৰে যুঁজিবলৈ সাহ কৰিছিল। হাতত অকল ভলুকা বাঁহৰ টাঙ্গোন আৰু চৰাই-পছ কঁৰিওৱা কাঁৰফাঁই আৰু চুটিয়া ধেনু আৰু টোনত জাতি বাঁহৰ কাঁৰ, আৰু কিজানি কোনো কোনোৰ হাতত দুই এপাত বৰছা আৰু জাঠিও বা দুখন এখন কপি বা আঁকুৰি দাও থাকিব পাই। এনেবোৰ অস্ত্ৰেৰেই ইংৰাজীৰ হিলৈ আৰু বৰটোপৰ সন্মুখে যুদ্ধলৈ সাহ কৰে।”.....

“তোমালোকে ইংৰাজীৰ হিলৈ বৰটোপলৈ কিয় ভয় কৰিছাহঁক? মই বৰুণৰ বাণেৰে হিলৈ বৰটোপ আটাইবোৰকে ক'লা কৰি পেলাম। আৰু বৰটোপৰ গুলিবোৰ ময় কোঁচপাতি ল'ম; তোমালোকে ভয় ন

কৰি সিহঁতৰ বিৰোধে উঠা।”

“অ' নগাওঁ জিলাতনো কেইটা ইংৰাজ আছে ? যি কেইটা আছে সিহঁতক ভলুকা বাঁহৰ টাঙ্গোনেৰেই গুৰি কৰিম। ব'লাহক ভয় ন কৰিবা। ময়েই সেই কেইটাক মাৰি পেলাম। তোমালোকে অকল খাজানা গাৰ্ড লুৰিবলৈ মাথোন গুলোৱা; আৰু ইংৰাজীৰ হিলৈ, খাৰ, বৰটোপ আদি যি যি আছে, সেইবোৰকো ময় হাতকৈ লৈ-তাৰে সৈতেই পাছকৈ আমাৰ বিৰোধে যিবোৰ আহিব, সেইবোৰক বণ কৰি খেদাম।”

(ওপৰৰ কথাখিনি ডঃ বিৰিঞ্চি কুমাৰ বৰুৱাই লিখা আৰু অসম সাহিত্য সভাৰ নগাৱত বহা ২৭ তম অধিবেশনৰ স্মৃতি গ্ৰন্থৰ “নিবন্ধমালা”ত প্ৰকাশিত “অকণোদই-সংবাদপত্ৰত নগাৱত বাতৰি নামৰ প্ৰৱন্ধটিৰ ২৩২, ২৩৩ আৰু ২৩৪ পৃষ্ঠাৰ উদ্ধৃতি)

গুৰুতৰ ৰূপে আঘাত পোৱা সকলেও মৃত্যুৰ সময়তো বন্দুকৰ গুলিত তেজৰে লুতুৰি-পুতুৰি হৈ এটুপি পানীৰ পৰাও বঞ্চিত হৈছিল। দুদিনলৈ কোনো অন্ত মানুহকহে নেলাগে চিপাহী-চক্ৰবৰ্তীয়েও বন্দী-সকলক পানী এটুপিও দিবলৈ বন্ধ কৰি দিয়া হৈছিল। ঘটনাস্থলীলৈ কোনো লোকে জেইলত আত্মীয়স্বজনৰ খবৰ বাতৰি কৰিবলৈ গলেও তেওঁলোককো নিষ্পেষণ কৰি ঘৰলৈ ফিৰি আহিব নোৱাৰাকৈ বাকী সকলৰ লগতে বন্দী কৰি জেইলত ভৰাইছিল। জেইলতো আহত-সকলৰ কাৰণে কোনো চিকিৎসাৰ ব্যৱস্থা একেবাৰেই কৰা নহল। বৰঞ্চ তেওঁলোকৰ ওপৰত আৰু নতুন নতুন অত্যাচাৰ হৈ চলিল। ঘটনাস্থলীলৈ কোনো মানুহকে যাবলৈ নিদিয়াত মৰাশবোৰ গেলি পচি যাবলৈ আৰম্ভ কৰিছিল।

এই অমানুষিক হত্যাকাণ্ডৰ পিচত ফুলগুৰি অঞ্চলত কান্দোনৰ বোল উঠিল। মৃত ডেকাসকলৰ জীৱনৰ কোঁহে কোঁহে লাগি থকা অসীম বাসনাবোৰ পুলিচৰ গুলিত অকালতে ক্ষত্ৰকৰ ভিতৰতে চূৰমাৰ হৈ গল। বিধবাসকলে হিয়া ধাকুৰি কান্দিছে। পিতৃ-মাতৃ আৰু পৰিয়ালবৰ্গৰ চকুৰ পানীয়ে বাট নেদেখা হ'ল, কিন্তু তাৰপৰা একো প্ৰতিদান নেপালে।

শ শ জন মানুহ গুলি, লাঠি আৰু বুট জোতাৰ আঘাততো চিৰদিনৰ কাৰণে ঘৃণীয়া হ'ল। কাৰোবাৰ হাত, কাৰোবাৰ ভৰি কাৰোবাৰ চকু বা অন্যান্য অঙ্গহানি হৈ আজীৱন দুখ-দৈন্যৰ মাজতেই কালযাপন কৰিব লগীয়া হ'ল।

তাৰ পিচতো চাৰি শ জনমান মানুহক ফুলগুৰিতে বাঁহৰ গঁৰাল সাজি চিপাহী চম্বাৰীৰ মাজত অমানুষিক অত্যাচাৰ কৰি ভালেমান দিন ৰাখিছিল। ইয়াৰ উপৰিও গোটেই অঞ্চলৰ পৰা ন ন মানুহ গঁৰালত সূমুৱাই বন্দীৰ সংখ্যা বৃদ্ধি কৰা হৈছিল। তেওঁলোকক বদ-বৰষুণৰ পৰা বক্ষা কৰিবৰ কাৰণে বহুদিনলৈকে ঘৰহে নেলাগে কোনো ছাঁৰো ব্যৱস্থা কৰা হোৱা নাছিল। বহাতো বাঁহৰ গঁৰাল সাজি বন্দী ৰখাৰ দিহা কৰা হৈছিল।

অত্যাচাৰেদি মৰা শবোৰৰ পৰিয়ালবৰ্গক কেইবাদিনলৈকে ওচৰ চাপিবলৈ নিদিয়াত আৰু চৰকাৰেও শবোৰ আঁহবোৱাৰ কোনো ব্যৱস্থা নকৰাত শবোৰৰ ওপৰত মাখিব ভেন্‌ভেনি আৰু পোকে লাৰু লাৰু হৈছিল। আহত বন্দীসকলৰ লগতে শবোৰো পুলিচে দিনে-ৰাত্ৰিয়ে পহৰা দি ৰাখিছিল। মৰাশৰ গোকাত যেতিয়া মানুহ থকাতো অসম্ভৱ হ'ল, তেতিয়াহে চিপাহীবোৰে শবোৰ সংকাৰ কৰিবৰ কাৰণে পৰিয়ালবৰ্গক এৰি দিছিল। তেতিয়াও পুলিচৰ অত্যাচাৰৰ ভয়ত সেইবোৰ পৰিয়ালৰ লোকসকলে চুৰ কৰি নিয়াদি নি কলঙৰ দক্ষিণ পাৰৰ হাবিৰ মাজত থকা এখন বিলৰ কাষত সংকাৰ কৰিছিল গৈ। যিখন বিলৰ পাৰত শবোৰ দাহ কৰা হৈছিল সেই বিলখনৰ নাম আজিও মানুহ-পোৰা বিল নামেৰেই খ্যাত হৈ ৰল। বিলখন ফুলগুৰিৰ পৰা একমাইল দূৰত কলঙৰ দক্ষিণ পাৰত অৱস্থিত।

চিপাহীৰ অত্যাচাৰ

এই দুৰ্ঘটনাৰ পিচতো গোৰা আৰু দেশীয় চিপাহীবোৰে ফুলগুৰি আৰু বহাত ৬ মাহলৈ ছাউনী পাতি নিগাজীকৈ ৰহি গোটেই অঞ্চলটোতে যি নিদাৰুণ আৰু অৱৰ্ণনীয় অত্যাচাৰ চলালে তাৰো বিৱৰণ দিয়া

ভাষাৰ অভাৱ। চিপাহীহঁতে বিনা দোষতে কোনো সোধ-পোচ নকৰাকৈ নিৰীহ প্ৰজাৰ ওপৰত মাৰকিল কৰিছিল। কুমাৰী আৰু অকুমাৰী নাৰীৰ ওপৰত পাশবিক অত্যাচাৰ কৰি জীয়াৰী-বোৱাৰীৰ সতীত্ব নষ্ট কৰিছিল। যাৰে তাৰে ঘৰত বগুৱা চিপাহী সোমাই লুট পাত কৰি টকা-সিকা শোণ-বান আৰু কাপোৰ-কানি লুটি লৈ গৈছিল। ডকাইতি কৰোঁতে ঘৰত অলপ একো নেপালে হয় তিবোতাৰ ওপৰত অত্যাচাৰ কৰিছিল নহয় পেৰা-পেটাৰি ভাঙি গৃহস্থক মাৰ-ধৰ কৰি গুচি গৈছিল। গোটেই অঞ্চলটোতে বৰ্ষৰ মানৰ আক্ৰমণৰ দৰেই অত্যাচাৰ হোৱাত মানুহে ত্ৰাহি ত্ৰাহি সূৰিছিল। মাত্ৰ তিনিটা যুগৰ আগতে হৈ যোৱা মানৰ আক্ৰমণৰ দুৰ্গতিৰ কথাও মানুহৰ চকুৰ আগতে থকাৰ দৰেই আছিল। মানহঁতে নগাঁও চহৰৰ ওচৰৰ ডিমৰুগুৰি, ভোটাংগাওঁ আৰু কামৰি গাৱত শ শ মানুহ সাঙুৰি একেটা ঘৰত সূমুৱাই জুই দি নাচি নাচি ৰং চাইছিল। মানৰ আৰু ইংৰাজৰ অত্যাচাৰ ফুলগুৰি আৰু বহা অঞ্চলৰ ৰাইজে একে পৰ্যায়তে ভোগ কৰিছিল। গাৱঁত থাকিব নোৱাৰি বহুত লালুং-কছাৰি আদি জনজাতীয় লোক চিৰকালৰ কাৰণে পৈত্ৰিক ভেটি এৰি কপিলী উপত্যকা আৰু উত্তৰ কাচাৰ অঞ্চললৈ গুচি গৈছিল। অনা-জনজাতীয় সকলো জুৰিয়া, মাহগুৰি আদি জিলাৰ বিভিন্ন অঞ্চললৈ উঠি গৈছিল।

পুলিচৰ অত্যাচাৰলৈ ভয় কৰি মানুহ পলাই হাবিত সোমাইছিল; আনকি হাবিত সোমাবলৈ যাওঁতে চিপাহীৰ অত্যাচাৰৰ ভয়ত পলৰীয়া সকলে কোলাত কেঁচুৱা থকা তিবোতাক লগ নিদিছিল। কিয়নো কেঁচুৱাৰ কান্দোন শুনি চিপাহীহঁতে হাবিৰ মাজতো মানুহৰ উমান পাই অত্যাচাৰ কৰিবৰ ভয় আছিল। সেই কাৰণেই কেঁচুৱা মাইকীৰ হাতৰ পৰা নিজৰ জীউতকৈও অধিক কেঁচুৱাক বাকীসকলে টিপা মাৰি মাৰিছিল নাইবা হাবিৰ মাজত নিজৰ প্ৰাণ ৰচাবলৈ নানান হিংস্ৰজন্তুৰ ভোগৰ কাৰণে কোলাৰ সন্তান এৰি থৈ গৈছিল।

বগুৱা চিপাহীবোৰৰ ভৰণ-পোষণৰ অৰ্থে ফুলগুৰি আৰু বহা অঞ্চলৰ সকলো মানুহে ৰচদ-পাতিৰ যোগান ধৰিব লাগিছিল। আৰু

নানান প্ৰকাৰৰ জোৰ-জুলুম কৰি পাইকাৰী জৰিমনা আদাৰ কৰিছিল। কাৰোবাৰ বচদ-পাতি যোগোৱাত অলপ ব্যতিক্ৰম হলে অথবা পাইকাৰী জৰিমনা ঠিক সময়ত শোধাব নোৱাৰিলে চিপাহীহঁতে ৰাজদ্রোহী বুলি সোঁকাৰে কোবাই টাঙোন, চৰ-কিল-ডুকু আদিৰে তাৰ পোটক ভালদৰে তুলিছিল।

সেই অঞ্চলৰ গাওঁসমূহত থকা ৰজাদিনীয়া বা ন-পুৰণি সকলো বন্দুক আৰু অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰও বাজেয়াপ্ত কৰা হৈছিল।

অত্যাচাৰৰ ফলত সেই বিৰাট অঞ্চলটোৰ ৰাইজে সেই বছৰ পথাৰলৈ হাল-কোৰ নিবলৈ এবাৰ গোটেই অঞ্চলটোতে ভীষণ ছুৰ্ভিক্ষই দেখা দিছিল। কিয়নো হালোৱাতলিৰ পৰা পুলিচে মানুহ ধৰি নিও অত্যাচাৰ কৰিছিল; আনকি শৌচ কৰি থকা অৱস্থাতো পুলিচে লাঠিৰে মানুহৰ মূৰ ভাঙিছিল।

মণিৰাম দেৱানৰ লগতে উজনি অসমৰ নেতৃবৃন্দক ফাঁচিশালত তুলি বা দ্বীপান্তৰী কৰিলে হয় কিন্তু, সৰ্বসাধাৰণ ৰাইজৰ ওপৰত বিশেষ অত্যাচাৰ কৰিবলৈ ইংৰাজ চিপাহী বিলাকে সুবিধা পোৱা নাছিল। ইংৰাজ চাহাব সকলে বহুত দিনৰ পৰা অসমীয়া ৰাইজৰ ওপৰত অত্যাচাৰ কৰিবলৈ যি হেঁপাহ পুহি ৰাখিছিল তাক উজনি অসমত পূৰাব নোৱাৰি চিঙ্গাৰ চাহাবক বধ কৰাৰ চেলুতে নগাঁৱৰ ফুলগুৰি আৰু বহা অঞ্চলৰ নিবীহ সহজ-সৰল প্ৰজাৰ ওপৰত বিদ্ৰোহৰ পোটক তুলিছিল। সনাগৰা পৃথিৱীৰ অধিকাৰী সুসভ্য ইংৰাজ জাতিয়ে বিশেষকৈ দয়াৱতী মহাৰাণী ভিক্টোৰীয়াৰ ৰাজত্বত অসমত এটা মচিব নোৱাৰা কলঙ্কৰ চিন ৰাখি গল।

এনে এটা ডাঙৰ বিদ্ৰোহ আৰু হত্যাকাণ্ডৰ কথাও সেই সময়ত ভাৰতৰ অন্যান্য প্ৰদেশতহে নেলাগে অসমৰ অন্যান্য জিলাৰ আনকি নগাঁও জিলাৰে অলপ অংশৰ মানুহেও ভুকে পোৱা নাছিল বুলিলেও বঢ়াই কোৱা নহব। তাৰ একমাত্ৰ কাৰণ আছি বিদ্ৰোহে অন্য ঠাইতো শিপা মেলিব পাৰে বুলি চৰকাৰে ভয় কৰি বাতৰি প্ৰচাৰ নকৰিছিল; আৰু যৎসামান্য ভাৱে কৰিলেও সিও এমুঠি হজুৱা কানীয়াৰহে বিদ্ৰোহ বুলি অতি হীন ভাৱে প্ৰচাৰ কৰি সকলো দোষৰ বোজা বিদ্ৰোহীসকলৰ গাতে জাপি দি অপপ্ৰচাৰৰ দ্বাৰা চৰকাৰ

দোষমুক্ত হৈছিল। তাৰ উপৰিও মৃত আৰু আহত সকলৰ সংখ্যাও অতি কমকৈ দেখুৱাই বিদ্ৰোহৰ ফলাফলো লঘুকৈ দেখুওৱা হৈছিল। আজিৰ দৰে তেতিয়া জনসাধাৰণৰ ছুখ-ছুৰ্গতিৰ সঠিক বাতৰি প্ৰচাৰৰ কোনো বাহনো নাছিল।

মৃত আৰু আহত সকলৰ নাম আৰু সংখ্যা চৰকাৰে আন্দোলন বিয়পাব ভয়ত কোনো দিনেই প্ৰকাশ নকৰিলে। আনকি কাৰাগাৰত সোমোৱা মানুহৰ তালিকাখনো তিনি বছৰৰ পিচতে পুৰি পেলোৱা হৈছিল। গোটেই আন্দোলনটো সামান্য কানীয়া কেইটামানৰহে বিদ্ৰোহ বুলি প্ৰচাৰ কৰি আন্দোলনৰ বিষয় নাইকীয়া কৰিছিল। তাৰ প্ৰধান কাৰণ আছিল মণিৰাম দেৱানৰ বিদ্ৰোহ কলিতে মোহাৰি পেলোৱাৰ পিচত গোটেই অসমৰ জনসাধাৰণ ক্ষোভত গুজৰি গুমৰি থকাৰ কথা চৰকাৰে ভালকৈ গম পাইছিল। ফুলগুৰি ধেৱাৰ কথাবোৰ প্ৰকৃত প্ৰচাৰ হলে অসমত এটা উদগীৰণৰ সৃষ্টি হব পাৰে বুলি ভাবিয়েই কৰ্তৃপক্ষই ঘটনাৰ বিৱৰণ লুকটাক কৰি ইয়াক সামৰিক বাহিনীৰ অতিশয় গোপনীয় খবৰ বা “ক্লাচিফাইড ইনফৰমেচন” বুলি গণ্য কৰিছিল। সেই সময়ত নগাঁও জিলাৰ লগতে লগলাগি থকা নগা, খাচী আদি পৰ্ব্বতীয়া জাতিসমূহো স্বাধীনতাৰ বাবে বাগ্ৰ হৈ পৰিছিল। ছুখৰ কথা যে ৰাইজৰ পিনৰ পৰাও তেতিয়া সেই বিষয়ৰ তথ্যপাতি যোগাৰ কৰি প্ৰচাৰৰ ব্যৱস্থা কৰিব পৰা উপযুক্ত লোকৰ অভাৱ হৈছিল। যি কেইজন মুষ্টিমেয় শিক্ষিত লোক সেই সময়ত অসমত আছিল তেওঁলোকে চৰকাৰী বিষয়-বাৰ খাই মুখ বন্ধ কৰি ৰাখিছিল। সেই কাৰণেই চৰকাৰী ভাষাই শিলৰ ৰেখা হৈ পৰিছিল। ফুলগুৰি ধেৱাৰ তেজৰ শিখা নগঞা তথা অসমীয়া ৰায়তৰ অলিখিত হিয়াত লিখা ব্যথাভৰা ইতিহাস।

ৰাইজৰ ওপৰত হোৱা অমানুষিক অত্যাচাৰ সহিব নোৱাৰি লক্ষণ সিং ডেকা সেনাপতিয়ে “ময়েই বিদ্ৰোহী সকলৰ সেনাপতি আছিলোঁ” বুলি বৰ চাহাবৰ ওচৰত ধৰা দিলেহি। টোপা-কুচিৰ ৰংবৰ ডেকায়ে “ময়ে প্ৰথমে চিঙ্গাৰ চাহাবক মাৰিছিলোঁ” বুলি তেওঁৰ চুৰিয়াত লাগি থকা তেজৰ দাগ দেখুৱালেহি। ওগুৰিৰ চাংবৰ লালুঙেও “ময়ো মাৰিছিলোঁ” বুলি লাখুটিৰ তেজ দেখুৱাই দোষ স্বীকাৰ কৰিলেহি।

বিচাৰত সেনাপতি লক্ষণ চিং ডেকা, চাংবৰ লালুং আৰু বংবৰ ডেকাৰ ফাঁচিৰ হুকুম হোৱাত তেওঁলোকক নগাঁও জেইলতে ফাঁচি দিয়া হয়। তাৰ উপৰিও ৰূপচিং লালুং, চিৰচিং লালুং, নৰচিং লালুং, কটহুগুৰিৰ হেবেৰা লালুং, দেউবালিৰ বাহু কৈবৰ্ত্ত, আৰু বনমালী কৈবৰ্ত্ত, কটিয়া লালুং সৰ্ব্বমুঠ সাতজনক যাবজ্জীৱন দ্বীপান্তৰী কৰি কলীয়াপানীলৈ পঠালে। ৬০ জন মানুহক ১০ বছৰৰ পৰা ১ বছৰলৈকে বিভিন্ন ম্যাদত সশ্রম কাৰাদণ্ড বিহা হল। আগতে উল্লেখ কৰি অহা পাচো-বজা আৰু সাতো-বজা সকলৰ যি যং সানান্য সা-সুবিধা আছিল সেইবোৰো বন্ধ কৰি দিয়া হল। ৰহীয়াল বৰুৱা, জাৰ্গায়েলীয়া গোহাই, খোলা আৰু গোভাৰ কটকী, টোপাকুচি, সৰাগাঁও, খাইগড়, বাৰপুৰ্জীয়াৰ বজা পোৱালী সকল - আদি সম্ভ্ৰান্ত লোকসকলকো কাছাৰীলৈ নি লটি-ঘটি কৰা হৈছিল। তাৰ উপৰিও সেই অঞ্চলৰ বহুত মৌজাদাৰ আৰু অন্যান্য সৰু সৰু চাকৰিয়ালকো চাকৰিৰ পৰা বৰ্খাস্ত কৰি তাৰ ঠাইত নতুন মানুহ নিয়োগ কৰা হল।

এই সংক্ৰান্তত দ্বীপান্তৰী হোৱাসকলৰ ভিতৰত দেউবালি গাৱঁৰ বাহু কৈবৰ্ত্তৰ বিষয়ে বহুত আচৰিত কথা শুনা যায়। তেওঁ হেনো বনৰীয়া ম'হো শিঙত ধৰি নচুৱাব পাৰিছিল আৰু তেওঁ অকলেই দহজনৰ সমান আহাৰ খাইছিল কাৰণেই দহজনৰ সমান শাৰীৰিক পৰিশ্ৰমো কৰিব পাৰিছিল। তেওঁ বৰ বাহুবলী আৰু খুলন্তৰ পুৰুষ আছিল বাবেই মানুহে তেওঁক বাহুবলী বুলিহে মাতিছিল। সেইসময়ত বাহু এজন চফল ডেকা আছিল।

প্ৰকৃততে বোলে বাহুৰ গাত কোনো দোষেই নাছিল; আনকি বিদ্ৰোহীসকলৰ সভানৈকো তেওঁ যোৱা নাছিল। তথাপি সমাজৰ সকলো ক্ষেত্ৰতে জিলিকি থকা মানুহ বাবেই তেওঁ চৰকাৰৰ বোষৰ পৰা হাত সাৰিব নোৱাৰিলে। লেফ্‌টেনেণ্ট স্বনুচ্ চাহাবে হলধৰ ডাৰোগাৰ চক্ৰান্তত এনে এজন নিৰ্দোষী মানুহকো দ্বীপান্তৰীত কৰি পুত্ৰ-পৰিয়াল সকলোকে ছৰাও বাৰে কন্দুৱাইছিল।

কিন্তু বাহুৱে মাতৃভূমিক অতিকৈ ভাল পাইছিল কাৰণেই হবলা ১৯১৩ চনত প্ৰথম মহাসমৰৰ আগে আগে ফুলগুৰি বিদ্ৰোহৰ প্ৰায় ৫৩

বছৰৰ পিছত তেওঁ আন্দামানৰ পৰা আহি পুনৰ নগাঁও পোৱাত মানুহ অতি আচৰিত হৈছিল। সেই সময়ত 'এমডেন' নামৰ জাৰ্মান জাহাজ এখনে অত্যাণ্ড বহুত সমৰ্থবান আন্দামানত দ্বীপান্তৰী হৈ থকা ভাৰতীয় লোকৰে সৈতে বাহু কৈবৰ্ত্তকো ভাৰত ভূমিত এৰি দি যায়হি। জাৰ্মান সকলে প্ৰথম মহাসমৰৰ আগে আগে সমগ্ৰ পৃথিৱী জয় কৰিবৰ কাৰণে যি কন্দী পাতিছিল তাৰ ফল স্বৰূপেই দ্বীপান্তৰী হৈ শোকে-ক্ষোভে আন্দামানত থকা ভাৰতীয়সকলক মুক্তি দিবৰ অভিপ্ৰায়েৰে সমৰ্থবান বন্দীসকলৰ এটা ডাঙৰ অংশ বঙ্গোপসাগৰ পাৰ কৰি ভাৰতলৈ পঠাই দিছিল। বাহুও সৌভাগ্যবশতঃ তেওঁলোকৰ মাজতে আহি নগাঁও পাইছিলহি। তেওঁক তেতিয়াও ছষ্ট-পুষ্ট আৰু ৰঙ্গিয়াল দেখা গৈছিল। তেওঁ আহিহে কলীয়া-পানীৰ বিষয়ে প্ৰথমতে নগঞা বাইজক সবিশেষ কয়হি। বাহুৱে দেউবালি গাৱঁৰ পৈত্ৰিক ভেটিতে বসবাস কৰি পুনৰ বিয়াও কৰায়। তেওঁৰ ১৯২৩/২৪ চনত প্ৰায় ৯০ বছৰ বয়সত মৃত্যু হয়।

কৰ বুন্ধিৰ কাৰণে ১৮৬২ চনৰ জামুৱাৰী মাহত জয়ন্তীয়া সকলো বিদ্ৰোহী হৈ পৰে।

১৮৯২ চনত খাজানা বৃদ্ধিত অতীত্ব হৈ কামৰূপ জিলাৰ ৰঙীয়া, লছিমা, বজালি, বৰমা, নলবাৰী, পাতিদৰং, সৰুক্ষেত্ৰী, উত্তৰ বৰভাগ আদিত আৰু দৰং জিলাৰ পথৰুঘাট তহছিলৰ বাইজে মেল বজুৱাই চৰকাৰৰ বিৰুদ্ধে থিয় দিয়ে। বিদ্ৰোহে শীৰ্ষস্থান পোৱাত ১৮৯৪ চনৰ ১০ জামুৱাৰীৰ দিনা পুলিছে গুলি চালনা কৰি ৰঙীয়াত ২৭ জনক হত্যা আৰু বহুতকো ঘূনীয়া কৰে। সেই মাহৰে সাতাইশ তাৰিখে মঙ্গলদৈ মহকুমাৰ পথৰুঘাটত অসংখ্য ৰাইজ সমবেত হৈ চৰকাৰৰ বিৰুদ্ধে বিদ্ৰোহ ঘোষণা কৰাত জিলা উপায়ুক্ত এণ্ডাৰচন, মহকুমাধিপতি ৰেমচন আৰু পুলিছ বিষয়া বেৰিংটনে সৈন্ত সামন্ত লৈ ৰাইজৰ মেলত যোগদান কৰা সকললৈ গুলি কৰাত ২৫ জনৰ থিতাতে মৃত্যু আৰু এশজনমানে সাংঘাতিক ভাৱে আঘাত পায়। কৃষক-বিদ্ৰোহে নামনি অসমত বিয়পি পৰাত চৰকাৰে কঠোৰ ভাৱে নিষ্পেষণ কৰি বহুতকৈ বিভিন্ন ম্যাদত সশ্রম কাৰাবাস বিহিত্ত বিদ্ৰোহ দমন কৰিছিল। ফুলগুৰি-ধেৱাই অসমত কৃষক-বিদ্ৰোহৰ পাতনি মেলিছিল।

৭ম অধ্যায়

আন্দামানৰ কাৰাগাৰ

৩৭৩ টা সৰু বৰ দ্বীপৰ সমষ্টি আন্দামান আৰু নিকোবৰ দ্বীপ-পুঞ্জৰ মাটিকালি ২৫৮০ বৰ্গমাইল। তাৰে মাত্ৰ ২৮ টা দ্বীপতহে এতিয়ালৈকে আধুনিক জগতৰ পোহৰ পৰিছে। বাকীবোৰত ধুমুকাড় লৈ চিকাৰ ব্যৱস্থাৰী নঙঠা অধিবাসীসকলৰ বসতি। ইংৰাজ-ৰাজত্ব কালত দ্বীপান্তৰী হোৱা গুৰুতৰ অপৰাধীসকলৰ বংশধৰ সকলেই আন্দামান-নিকোবৰ বৰ্তমানৰ সভ্য সমাজ। ১৯৪২ চনৰ পৰা ১৯৪৫ চনলৈকে এই দ্বীপসমূহ জাপানৰ অধীনত আছিল। ১৮৮৮ চনত ইংৰাজে দখল কৰা আন্দামান নিকোবৰ দ্বীপপুঞ্জও ১৯৪৭ চনৰ ১৫ আগষ্টৰ দিনাই ভাৰতৰ অন্তৰ্ভুক্ত হৈ স্বাধীনতা লাভ কৰে। ১৯৪৫ চনত আজাদ হিন্দ ফৌজৰ সাক্ষাৰ্থিনায়ক নেতাজী সুভাষ চন্দ্ৰ বহুৱে সৰ্বপ্ৰথমে আন্দামানত ভাৰতীয় জাতীয় পতাকা উত্তোলন কৰি কেইবাহেজাৰো বন্দীক মোকোলাই দি ভাৰত জয় কৰাত সহায়ক হব বুলি ভাবি আৰু ভাৰতবাসীৰ মন জয় কৰিবলৈ নানান বুদ্ধিৰে সাগৰ পাৰ কৰি মাতৃভূমিলৈ পঠাই দিয়ে।

বৃটিছ ৰাজত্বকালত ভাৰতৰ সকলোবোৰ প্ৰদেশৰ হত্যা আৰু অত্যাচাৰ গুৰুতৰ অপৰাধত অপৰাধী পুৰুষ-মহিলাক যাবজ্জীৱন কাৰাদণ্ড বিধি আন্দামানলৈ পঠোৱা হৈছিল। অন্যায় ইংৰাজ শাসনৰ বিৰোধে ঠিয় দিয়া সকলকো গুৰুতৰ অপৰাধীৰ শ্ৰেণীত পেলাই যাবজ্জীৱন কাৰাদণ্ড দি তালৈকে পঠোৱা হৈছিল। ১৯৩১ চনলৈকে ব্ৰহ্মদেশখনো ভাৰতৰ ভিতৰতে থকাত ব্ৰহ্মৰ অপৰাধী সকলকো আন্দামানলৈকে পঠোৱা হৈছিল। সেই কালত আন্দামানলৈ পঠোৱা অৰ্থই হৈছিল জীয়া মানুহক যমৰ ঘৰলৈ পঠোৱা।

কিয়নো আন্দামানলৈ পঠোৱা বন্দীসকল জীৱনকালত কেতিয়াও কিৰি আহিব নোৱাৰিছিল আৰু তাতে শাসকসকলৰ অমানুষিক অত্যাচাৰৰ ফলত কয়দী সকলে সোনকালেই দেহা পেলাব লগীয়া হৈছিল। দৈহিক আৰু মানসিক চিন্তাই বন্দীসকলৰ জীৱনী শক্তি অতিকৈ চমু কৰি পেলাইছিল। আন্দামানলৈ পঠোৱা বন্দীসকলে কোনো দিনেই ঘৰৰ বা-বাতৰিৰ কাৰণে চিঠি পত্ৰবো আদান প্ৰদান কৰা নিষেধ আছিল। গতিকে মৰা-জীয়াৰ খবৰো কোনেও পাব নোৱাৰিছিল।

অসমৰ পৰাও কোনো কোনো হত্যাকাণ্ডত অপৰাধীৰ উপৰিও ইন্দ্ৰায় বৃটিছ শাসনৰ বিৰোধে গৰজি উঠা ছতিৰাম বৰুৱা, মায়াৰাম শাজিৰ, মধু মল্লীক (বঙালী ভদ্ৰলোক) বাহাছৰ গাওঁবুঢ়া, ফৰমুদ আলিক আন্দামানলৈ পঠোৱা হৈছিল। ফুলগুৰি ধোৱাৰ সংক্ৰান্ততো কপটিং লালুং, চিৰটিং লালুং, নৰটিং লালুং, হেৰেৰা লালুং, বাছ আৰু বনমালি কৈৱৰ্ত্তকো আন্দামান বা কলীয়া পানীলৈ পঠোৱা হৈছিল। সাতজনৰে বাছ কৈৱৰ্ত্ত দৈবক্ৰমে আন্দামানলৈ পঠোৱাৰ ৫০ বছৰৰ পিচত আচৰিত ভাৱে বহা দেওবালিৰ তেওঁৰ পূৰ্বৰ ঘৰ ওলাইছিলহি। তেওঁৰো আক্ষৰিক জ্ঞান নথকাত আন্দামানৰ চেলুলাৰ জেইলৰ তেওঁৰ মুখে শুনা বৰ্ণনাবোৰ কোনেও লিপিবদ্ধ কৰাৰ প্ৰয়োজন বোধ নকৰিলে। আজিলৈকে অসমীয়া ভাষাত কোনো লোকেই ইংৰাজ শাসন কালৰ আন্দামানত কয়দী সকলৰ ওপৰত চলোৱা অবৰ্ণনীয় অত্যাচাৰৰ বিষয়ে লেখা পোৱা নেযায়। বৰ্তমান আন্দামানৰ চেলুলাৰ জেইলখন এটি স্মৃতি মন্দিৰ। সাত উইংচৰ ৭৫৬ টা কোঠালিৰ এটাত স্বাধীনতা আন্দোলনৰ স্মৃতি বিজৰিত মিউজিয়াম গঢ়ি উঠিছে আৰু আন এটাত গোবিন্দবল্লভ পণ্ড চিকিৎসালয়খন আছে।

১৯০৫ চনৰ বঙ্গ ভঙ্গ আন্দোলনৰ পূৰ্বলৈকে আন্দামানৰ জেইলৰ বিষয়ে কোনো ভাৰতীয়ই একো খবৰকে পোৱা নাছিল। কিয়নো কয়দী পঠোৱাৰ বাহিৰে কোনো মানুহকেই তালৈ যোৱা নিষিদ্ধ কৰি দিছিল। গতিকে সেই যমৰজাৰ অজান্তি মূলুকৰ বাতৰিও ভাৰতীয় লোকৰ কাৰণে দুঃসাধ্য হৈয়ে আছিল। ১৯০৫ চনৰ বঙ্গ ভঙ্গ আন্দোলনে গোটেই ভাৰততে ভৰপক দিয়াত প্ৰায় তিনিশ বিহাৰী, বঙালী, পাঞ্জাবী আৰু

উত্তৰ প্ৰদেশৰ শিক্ষিত লোকক আন্দামানৰ চেলুলাৰ জেইললৈ নিৰ্বাসিত কৰা হৈছিল। জেইলৰ ম্যাদ শেষ হোৱাত সেই বন্দীসকলক পুনৰ ভাৰত ভূমিলৈ ফিৰাই অনা হৈছিল। সেই সকলক কোনো কোনোৱে বিভিন্ন ভাৰতীয় আৰু ইংৰাজী ভাষাত আন্দামানত বন্দীসকলৰ ওপৰত কৰা অমানুসিক অত্যাচাৰৰ কাহিনী বাতৰি কাকত আৰু পুথি আকাৰে প্ৰকাশ কৰাতহে সেই বিষয়ে সদৰি হৈ পৰে। সম্ভৱতঃ ইংলণ্ডৰ পাৰ্লামেণ্টৰ কোনো সদস্যইও তাৰ আগলৈকে আন্দামানৰ জেইলৰ অত্যাচাৰৰ বিষয়ে অৱগত হোৱা নাছিল।

যাৱজ্জীৱন কাৰাদণ্ড হোৱা কয়দীসকলৰ বিশেষকৈ ফাঁচীৰ পৰা হাত সৰা দোষীসকলক আন্দামানলৈ পঠোৱাতো ইংৰাজ শাসনকালৰ এটা সাধাৰণ নিয়মত পৰিণত হৈছিল। ৰাজনৈতিক বন্দীসকলৰ গাত সেই নিয়ম বিশেষভাৱে প্ৰয়োগ কৰা দেখা গৈছিল।

কাৰাদণ্ডৰ হুকুম হোৱাৰ পিচত এদিন কলীয়া পানীলৈ ভৱনদী পাৰ কৰিব লগীয়া কয়দীজনক নামমাত্ৰ ডাক্তৰী পৰীক্ষা কৰোৱা হয়। বিশেষ ডাক্তৰ অস্থিত ভোগীলেহে কিছুদিন একেখন জেইলতে ৰাখি চিকিৎসা কৰোৱা হয়। সেয়ে নহলে পৰীক্ষাৰ দুই এদিনৰ পিচতেই কয়দী পোচাকৰেই হাতত লোৰ' হাত কেৰেয়া লগাই চিপাহীৰ তত্ত্বাৱধানত কলিকতাৰ খিদিৰ পুৰলৈ পঠাই তাতে ভাপ জাহাজত তোলা হয়। তিনদিন তিনি ৰাতি শুকান চিৰা চোবাই চোবাই চতুৰ্থ দিনা পোৰ্ট ব্লেয়াৰ পায়গৈ। তিন দিন ঘনে ঘনে ৰং সলোৱা সাগৰৰ পানীৰ মহিমা আৰু সামুদ্ৰিক বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ মাছ আৰু অগাধ নানা প্ৰকাৰৰ প্ৰাণীবোৰৰ জলকেলি চাই চাই আমনি লগাৰ পিচত চতুৰ্থ দিনা শাৰী শাৰী নাৰিকল গছৰে ভৰপূৰ মাটিৰ লগতে ধুনীয়া ধুনীয়া চাহাবৰ বঙলাবোৰ দেখি কয়দীসকলে দুখ বেজাৰ পাহৰি নতুনক সাবতি লবলৈ আগবাঢ়ি যায়। কিন্তু বন্দৰত নমাৰ লগে লগেই তেওঁ আকৌ ডাক্তৰী পৰীক্ষাৰ সন্মুখীন হৈ মূৰত বিচনা পাতি লৈ প্ৰকাণ্ড চেলুলাৰ জেইলৰ সিংহদ্বাৰত উপস্থিত হোৱাৰ লগে লগেই ভীমাকায় চেহেৰাৰ জেইল অধীক্ষক মিঃ ব্যাৰীয়ে অতি কৰ্কশ মাতেৰে কয়হি, "শেষত তইত

এইখিনি পালিহি। সোঁ ঘৰবোৰ দেখিছইক! তাতে তইতৰ বন্ধুবোৰক লগ পাবিগৈইক। সেইবোৰতে ৰাখি আমি সিংহবোৰক পোহ মনাও। কিন্তু, সাৱধান! সিইতৰ লগত কথা বতৰা নেপাতিবিইক।" ব্যাৰী চাহাব সদায় অশান্ত। কয়দীক মাৰপিট আৰু কটুকথা কোৱাই তেওঁৰ একমাত্ৰ স্বভাৱ আৰু কাম হলেও অতি দুৰ্দান্ত কয়দীবোৰৰ ওচৰত তেওঁ সেওমনা আছিল।

জেইলখনত সোমোৱাৰ লগে লগেই সাম্প্ৰদায়িকতাৰ বীজ আৰম্ভ হয়। বায়ুনৰ লগুন কাঢ়ি লোৱা হয়। কিন্তু, মুছলমানৰ দাড়ি আৰু শিখৰ চুলিত হাত দিয়া নহয়। যিবোৰ কয়দীয়ে মিছা কথা কৈ প্ৰভুসকলক ভোষামোদ কৰে তেওঁলোকে প্ৰমাদ লাভ কৰে। অগ্ৰ হাতেদি যিসকলে আয় বিচাৰৰ আশা পালি আনৰ ওপৰত প্ৰভুত খটুৱাব নোৱাৰে তেওঁলোকৰ ওপৰত সদায় বেট আৰু চাবোকৰ কোব, কটুকথা আদি বিনামেধে বজ্জপাত পৰাদি পৰি থাকে।

ৰাতিপুৱা চাৰি বজাত উঠি শৌচ প্ৰশ্নাব কৰি শাৰীপাতি থকা অৱস্থাত কেতিয়াবা পন্থীয়া মাৰভাত আৰু কেতিয়াবা গুৰি চাউলৰ উতলা পানী ঢালি অলপ নিমখ দি "কাঞ্জি" প্ৰস্তুত কৰি খাবলৈ দিয়ে। তাৰ পিচতেই কামৰ ভাগ কৰি দিয়া হয়। কামৰ ভিতৰত নাৰিকলৰ ৰচি তৈয়াৰ কৰা আৰু ঘানীত ঘুৰি ঘুৰি তেল পেৰাই অতি টান কাম। এই দুবিধ কামতেই প্ৰায় সকলোবোৰ কয়দীকে লগোৱা হয়। আন্দামানত নাৰিকল গছবোৰ প্ৰচুৰ পৰিমাণে আপোনা আপুনি পজে। সেইবোৰ চৰকাৰী সম্পত্তি। প্ৰচুৰ পৰিমাণে আপোনা আপুনি পজে। সেইবোৰ চৰকাৰী সম্পত্তি। নাৰিকলবোৰ পাৰি আনি এডোখৰ কাঠেৰে মৰিয়াই নাৰিকলৰ বাকলি পিটি পিটি নৰম কৰি ফঁত্ৰিয়াই লোৱা হয়। তাৰ পিচত সেইবোৰ পানীত তিয়াই আকৌ পিটিবলৈ দিয়ে। তেনেকৈ কৰোতে কৰোতে গুৰিবোৰ গৈ গৈ একমাত্ৰ দীঘল অংশটো থাকেগৈ। সেইবোৰ আকৌ শুকুৱাই প্ৰত্যেক দিনে একোটা এসেৰীয়া গুঠা কৰিব লাগে। অনভ্যাসৰ কাৰণে আৰম্ভনীতে নাৰিকলৰ বাকলি পিটোতে হাতত ফোঁহা হৈ বিষত জৰ উঠে। দিনে আধাপোৱামানহে দীঘল অংশ ৰাখিব কৰিব

পাৰি। আবেলি তিনি বজাত যেতিয়া কামৰ বুদ্ধ দিব লগীয়া হয় তেতিয়া জোখমতে কাম নোহোৱাত গ্ৰহবিৰ মূৰ্তি দেখি চূৰ্তি হেৰাই যায়। মাৰপিট, গালাগালি সহিব নোৱাৰি বহুতো পাগল হৈ যায়। কোনোৱে খঙত ব'ব নোৱাৰি গ্ৰহবিৰে মাৰপিট কৰি হত্যাও কৰি কাঁচী শালত উঠে। বহুতে আত্মহত্যা কৰি ইহসংসাৰৰ শাস্তিৰ পৰা নিজকে আঁতৰাই নিয়ে।

ইয়াৰ বাহিৰেও ঘানিত ঘূৰি ঘূৰি তেল পেৰোতে মানুহে বমি কৰি ঘূৰ ঘূৰাই পৰি যায়। নিম্ন বক্তচাপ আৰু অন্যান্য অসুখত ভোগী ঘানি ঘূৰাব নোৱাৰিলে সৌকাৰ কোব, ঘোচা, কটু কথা আৰু লাঠিৰ টাঙোন খাব লাগে। কয়দীহঁত চৰকাৰ বাহাদুৰৰ গোলাম। গতিকে মৰি হাজি হলেও চৰকাৰৰ কাম কৰিবই লাগিব। সেই জেইলৰ এয়ে চিকিৎসাৰ নমুনা।

কয়দীহঁতে ছপৰীয়া খাবলৈ পায় ব্ৰহ্মদেশৰ মোটা চাউলৰ আধা পেটীয়া ভাত। লগত কচুৰ আলু, মৰিছা, কলীয়া কচুৰ পাত গেলা আলু, বাকলিসহ কাচকল, পুৰৈশাক আদি একেলগে বন্ধা অপূৰ্ব আহাৰ। ভাতৰ ওচৰলৈ গলেই চকুৰ পানীয়ে বাট নেদেখা হয়। কাচিতহে সবহীয়া পানীৰ মচুৰ ডালিৰ লগত মুখামুখী হয়।

জেইল বখীয়া পাঠান ৱাৰ্ডাৰ আৰু জামাদাৰ সকলৰ অত্যাচাৰৰ সীমা নাই। তাতোকৈ অত্যাচাৰ বেচি সাধাৰণ কয়দীৰ ওপৰত মাতব্বী কৰি প্ৰমোচন পোৱা মেট, কলাপাগুৰীৱালাসকলৰহে। যি যিমান সাধাৰণ কয়দীৰ ওপৰত অত্যাচাৰ বেচিকৈ কৰিব পাৰে তাৰেই সদনাম আৰু প্ৰমোচন। সাধাৰণ কয়দীৰ পৰা প্ৰথম প্ৰমোচন মেট আৰু শেষ প্ৰমোচন কলাপাগুৰীৱালা। মেটলৈ প্ৰমোচন পালে ১২ জন সাধাৰণ কয়দীৰ ওপৰত কৰ্তৃত্ব চলাবলৈ পায় আৰু কলাপাগুৰীৱালা সকলে দহজন মেটৰ ওপৰতো শাসন চলাব পাৰে অৰ্থাৎ একোজন কলাপাগুৰীৱালাৰ কৰ্তৃত্ব ২০ জন সাধাৰণ কয়দীৰ ওপৰত। কলাপাগুৰীৱালা এজনে দৰমহাৰ পইচা কেইটাৰ বাহিৰে একোজন চৰকাৰী দৰমহা খোৱা ৱাৰ্ডাৰৰ প্ৰায় সমান ক্ষমতা লাভ কৰে। মেট আৰু কলাপাগুৰীৱালাসকলে

খাদ্য আৰু অন্যান্য বহু বিষয়ত সাধাৰণ কয়দীসকলতকৈ বেচি সুবিধা লাভ কৰে। বিচাৰহীন ভাৱে কয়দীৰ ডাইল, চাউল, শাক পাচলি আদিৰ অংশ চুবকৈ বেচি চহকী হোৱাতো চৰকাৰী কৰ্মচাৰীসকলৰ দৈনন্দিন কাৰ্য্যৰ ভিতৰতে। আন্দামানৰ চেলুলাৰ আৰু অন্যান্য কাৰাগাৰৰ কয়দীসকলে আধাপেটীয়াকৈ অখাদ্য খাই দেহৰ তেজ দি কোষাগাৰ পূৰ্ণ কৰিব লাগিছিল। সেই জেইলত মনুষ্যত্বৰ গোন্ধ লেশমানো নাই। সকলোবোৰ হিংস্ৰ জন্তুৰ মাজত থাকি থাকি হিংস্ৰ হৈ পৰে। কাৰো প্ৰতি কাৰো সহানুভূতি নাই। দুখ, ভাগৰ, মৰম, স্নেহ শূন্য সি এখন বেলেগ পৃথিৱী।

তাত ইজনে সিজনৰ ভাষাও বুজুজে। এজন বঙ্গৰ, এজন দক্ষিণ ভাৰতৰ আৰু এজন হয়তো ব্ৰহ্মদেশৰ লোকবেহে একোটা কামৰ গোট কৰা হয়। সকলোবোৰ কাম আকাৰে ইঞ্জিতৰেহে সমাধা কৰা হয়। কল্পিত যমৰ ঘৰতো তেনে শাস্তিৰ কথা চিন্তা কৰিব নোৱাৰি।

কয়দীসকলে পেৰা হেজাৰ হেজাৰ টিন সৰিয়হ আৰু নাৰিকলৰ তেল ভাৰতৰ উপৰিও ইংলণ্ড আৰু অন্যান্য দেশলৈ পানী জাহাজেৰে চালান দিয়া হৈছিল। নাৰিকলৰ খোলাৰ পৰা হোকা আদিও তৈয়াৰ কৰা হৈছিল। তাৰ উপৰিও কোনো কোনোৱে কমাৰ, কুমাৰ, ঘৰসজা কাঠ আৰু বাজমিষ্টি আদিৰো কাম কৰিছিল।

আজীৱন দ্বীপান্তৰী হোৱা কয়দীসকলৰ ম্যাদ ২৫ বছৰ হলেও জেইল কৰ্তৃপক্ষৰ ইচ্ছা অনুসৰি ম্যাদ বৃদ্ধি কৰা হৈছিল। আন্দামানৰ জেইলত কয়দীৰ কোনো শ্ৰেণী বিভাগ নথকাত বজা আৰু খৰিভাৰীয়ে একে কামকেই কৰিব লগীয়া হৈছিল। অখাদ্য আৰু কঠোৰ পৰিশ্ৰমৰ কাৰণে শতকৰা ৯০ জনেই জেইলৰ ম্যাদ শেষ নোহওঁতেই সিপুৰীৰ আলহি হয়গৈ।

কোনো লোক জেইলৰ ম্যাদৰ পিচত জীয়াই থাকিলেও তেওঁলোক ঘৰলৈ আহিবলৈ বা ঘৰৰ লগত যোগাযোগ কৰিবলৈ অনুমতি দিয়া নহৈছিল। সাধাৰণ কয়দীতকৈও ভাৰতৰ স্বাধীনতাৰ হকে যুঁজা

ৰাজনৈতিক কয়দীসকলৰ ওপৰত বেচি শত্ৰুভাৱ লৈ উৎপীড়ন চলোৱা হৈছিল। হুকুম অমান্যকাৰীসকলৰ ওপৰত চৰ, কিল, ভুকু, চাবুক-চমতাৰ কোব, লোৰ দাণ্ডাবোৰি পিন্ধাই বন্ধ কোঠা বা চেল (cell) ত ৰাখি হেচিয়ান কাপোৰ, নিমখৰ বস্তা পিন্ধোৱাও শাস্তিৰ অঙ্গ আছিল। স্বভাৱ চৰিত্ৰ চাই পাচ বছৰৰ মূৰে মূৰে সাধাৰণ কয়দীসকলক প্ৰমোচন দি মাহে বাৰ অনাকৈ বানচ দিয়া হয় যদিও ৰাজনৈতিক কয়দীসকল তাৰ পৰাও বঞ্চিত হৈছিল। তাৰ বাহিৰেও বৰিবাৰৰ বন্ধৰ দিনটোও তেওঁলোকক জেইল পৰিস্কাৰ কৰা আদি কামত লগোৱা হৈছিল।

আন্দামানৰ অটব্য হাবিতলীয়া ঠাইত মেলেৰীয়াৰ প্ৰকোপ অত্যন্ত বেছি। জৰ কয়দীসকলৰ গাত লাগিয়েই থাকে। তাৰ উপৰিও অখাদ্য খোৱাৰ বাবে গ্ৰহণীয় ব্যাপক ৰূপ ধাৰণ কৰে। চেলুলাৰ জেইলৰ ভিতৰত এখন ডাক্তৰখানা আছিল। তাৰ বাহিৰেও সৰু বৰ আৰু কেই-বাটাও দ্বীপত কেইখনমান আন আন জেইল আৰু চিকিৎসালয় আছিল। খাদ্য, ব্যৱহাৰ আৰু অগ্ৰাণ্য অগ্ৰায় আচৰণৰ কাৰণে জেইলবোৰত ৰাজনৈতিক বন্দীসকলে অনশন কৰিছিল যদিও তাক কৰ্তৃপক্ষই কঠোৰ হাতেৰে দমন কৰি সেইবিষয়ে বাহিৰৰ কাকো জানিবলৈ বা-বাতৰি নিদিছিল।

কোনো কোনো কয়দীক অটব্য জঙ্গলৰ পৰা কাঠ কাটিবলৈ দি সেইবোৰ জেইলৰ কৰ্মকৰ্তাসকলৰ ঘৰত জমা দিবলৈ কোৱা হয়। আন্দামান নিকোবৰ দ্বীপপুঞ্জত বছৰৰ সাত মাহেই বাৰিষা হোৱাত জোকৰ প্ৰকোপ যে বৰ বেচি। অৰণ্যলৈ পঠোৱা কয়দীসকল জোকৰ কামোৰত থাকিব নোৱাৰি পুনৰ জেইললৈকে ফিৰি আহিছিল। কিছুমান কয়দীক ৰিক্সা চলাবলৈ পঠাই দি সেই পট্টাও জেইলাৰ হাততে জমা দিয়াৰ ব্যৱস্থা কৰিছিল।

ভাৰতীয় জেইলবোৰতো বন্দীসকলৰ ওপৰত প্ৰায় একেধৰণেই অত্যাচাৰ চলোৱা হৈছিল যদিও যতীন দাসে একেবাহে লাহোৰ জেইলত ৬৩ দিন অনশন কৰি ১৯২৯ চনৰ ১৩ চেপ্তেম্বৰৰ দিনা মৃত্যু বৰণ কৰাত অত্যাচাৰৰ মাত্ৰা কমিছিল। কংগ্ৰেছী চৰকাৰ সমূহে ১৯৩৭ চনত বিভিন্ন প্ৰদেশৰ শাসনভাৰ লোৱাৰ পিচত জেইল সংস্থাৰ আইন পাচ হোৱাতহে কাৰাগাৰ সমূহত ৰাজনৈতিক বন্দীসকলে কঠোৰ শাস্তিৰ পৰা মুক্তি পাইছিল।

জেইলৰ ম্যাদ শেষ হোৱাৰ পিচতো জেইলৰ বাহিৰত কয়দীৰ দৰেই আন্দামানতে জীৱন ধাৰণ কৰিব লগীয়া হয়। তেতিয়া তেওঁলোকে সৰু সৰু খেৰৰ ঘৰ সাজি কঠোৰ শাস্তি আৰু কটু কথাৰ পৰাহে নিষ্কৃতি পায়। অৱশ্যে নিজৰ পৰিশ্ৰম অনুযায়ী উপাৰ্জন কৰি কচুপাত আদি খোৱাৰ পৰা ৰক্ষা পায় আৰু ইচ্ছা কৰিলে উপযুক্ত পাত্ৰী চাই বিয়া-বাৰুও কৰিব পাৰে। তেওঁলোকে কয়দীৰ জাভীয়া, হাত কটা কুৰ্তা, আৰু টুপী পিন্ধি চাৰিহাত দীঘল কাপোৰৰ পাগুৰী মাৰিব পাৰে। মাহে বাৰ অনাকৈ দৰমহাও পায়।

১৯১৪-১৮ চনৰ প্ৰথম মহাযুদ্ধৰ সময়ৰ পৰা আন্দামানৰ প্ৰকাণ্ড চেলুলাৰ জেইল আৰু অন্যান্য জেইলবোৰৰ ইংৰাজ যমদূতহঁতৰ কিছু মানসিক পৰিবৰ্তন ঘটে। যুদ্ধৰ কালছোৱাত দিনে দিনে জাহাজত ভৰাই ইংলণ্ড আৰু অন্যান্য দেশলৈ আগৰ দৰে সৰিয়হ আৰু নাৰিকল তেল পঠাব নোৱাৰাত সেইবোৰ গুদামতে পচিবলৈ আৰম্ভ কৰে। আন্দামান নিকোবৰ দ্বীপপুঞ্জত জাৰ্মান আক্ৰমণৰ সম্পূৰ্ণ সম্ভাৱনাই দেখা দিয়াত তালৈকো অসংখ্য সৈন্য আৰু বোমা-বৰটোপৰ আমদানি ঘটে। আন্দামানৰ চেলুলাৰ জেইলৰ বন্দীসকলক মুক্তি দি জাৰ্মানৰ সহযোগী হবৰ কাৰণে আহ্বান জনাই হেজাৰ হেজাৰ প্ৰচাৰ পত্ৰিকা বিলি কৰা হৈছিল। শিখ সৈন্য আৰু ইংৰাজ বিৰোধী 'গদৰ' পাৰ্টিৰ যোগাযোগৰ ফলত আন্দামানতো চাঞ্চল্যকৰ অৱস্থাৰ সৃষ্টি হোৱাত যুদ্ধৰ মাজভাগতে কিছুমান সংচৰিত্ৰ কয়দীক পোনপ্ৰথম বাৰৰ কাৰণে ভাৰত আৰু ব্ৰহ্ম-দেশৰ নিজ নিজ ঘৰলৈ পঠাই দিয়া হৈছিল। পিচৰ কালত ভাৰতত হোৱা ক্ৰমবৰ্দ্ধমান স্বাধীনতা আন্দোলনৰ কাহিনী চেলুলাৰ জেইলৰ কয়দী সকলৰ মাজতো প্ৰচাৰ হোৱাত উন্নৈশ শতিকাৰ আৰু কুৰি শতিকাৰ প্ৰথম দশকত অতিমাত্ৰা অত্যাচাৰৰ প্ৰকোপ কমিবলৈ বাধ্য হৈছিল। ১৯২১-২২ ৰ গান্ধীজীৰ অসহযোগ আন্দোলনৰ কৰ্মীসকলেও সেইসময়ৰ ভাৰতীয় জেইলবোৰতো আন্দামান নিকোবৰ জেইলৰ কয়দীসকলৰ দৰেই সমানেই শাস্তি ভোগ কৰিছিল। ১৯৩৬ চনৰ পৰাহে শাস্তিৰ মাত্ৰা কমিবলৈ আৰম্ভ কৰে। ১৯২৯ চনৰ ১৩ চেপ্তেম্বৰৰ দিনা যতীন দাসে

ৰাজনৈতিক বন্দীৰ ওপৰত জেইলবোৰত কৰা অত্যাচাৰৰ প্ৰতিবাদত ৬৩ দিনীয়া অনশন কৰি লাহোৰ জেইলত ছহীদ হোৱাত চৰকাৰে এটা তদন্ত কমিটি পাতি জেইল মেনুৱেল সংশোধন কৰি এ. বি. চি তিনিটা শ্ৰেণীত কয়দী সকলক বিভক্ত কৰিছিল।

স্বাধীনতা লাভৰ পিচত আন্দামান নিকোবৰ দ্বীপপুঞ্জৰ জেইলা বোৰৰ অৱস্থা ভাৰতৰ অন্যান্য ৰাজ্যৰ লগত একে। ৰাইজৰ মাজত বৰ্ত্তমান আৰ্থিক আৰু সামাজিক পৰিবৰ্ত্তন ঘটিছে। পূৰ্বৰ কয়দীসকলৰ নাস্তি-পুষ্টি সকলেই বৰ্ত্তমান গণতান্ত্ৰিক পদ্ধতিৰে চৰকাৰে গঠন কৰি শিক্ষা, কৃষ্টি আদিৰ সৰ্ব্বাঙ্গীন উন্নতিৰ অৰ্থে মনোনিবেশ কৰিছে। পূৰ্বৰ কেলীয়াপানী, অজান্তিমূলক আদি নামবোৰ বৰ্ত্তমান লুপ্ত। চাৰিওফালে সাগৰে আগুৱি থকা আন্দামান নিকোবৰ দ্বীপপুঞ্জৰ সাহসী অধিবাসী সকলে এদিন যোগ্যস্থান অধিকাৰ কৰাৰ প্ৰচুৰ সন্তাননা আছে। যিবোৰ সকলো সৰু সৰু দ্বীপত নঙঠা আদিবাসীসকলে বসতি কৰি আছে সেইবোৰ মানুহকো সভ্যতাৰ পোহৰলৈ আনিবলৈ চেষ্টা কৰাটো অতি আনন্দৰ কথা হৈছে।

(উপেন্দ্ৰ নাথ বন্দোপাধ্যায় নামৰ এজন বঙ্গভাষী লোকে ১৯০৫ চনৰ বঙ্গ-ভঙ্গ আন্দোলনত যোগদান কৰাৰ ফলত আন্দামানৰ চেলুলাৰ জেইলত দীঘলীয়া কাৰাবাস খাটি “নিৰ্বাসিতৰ আত্মকথা” নামৰ দ্বিখণ্ড পুথি লিখিছিল তাৰ সহায়তে আন্দামানৰ কাৰাগাৰৰ বিষয়ে এই অধ্যায়টি প্ৰস্তুত কৰা হৈছে)।

‘স্বাধীনতা আন্দোলনৰ গীত’ৰ সংগ্ৰাহকে নিজে লিখা

ফুলগুৰিৰ ধেৱাৰ বিষয়ে অভিমত

শ্ৰীবেণুধৰ কলিতাদেৱে লিখা ‘ফুলগুৰিৰ ধেৱা’ নামৰ পুথিখনি পঢ়ি আনন্দ পালে। ফুলগুৰি ধেৱাৰ পৃষ্ঠভূমি হ’ল আহোম ৰাজত্বৰ পিচৰ কালছোৱাৰ অসমৰ অৱস্থা। লিখকৰ সাহিত্যত হাত থকা বাবেহে ইমান চমুতে সকলো কথা প্ৰকাশ কৰিব পাৰিছে, যি পৃষ্ঠ-ভূমিত ‘ফুলগুৰিৰ ধেৱা’ৰ জন্ম হ’ল। পুথিখনি পঢ়ি ভাল পালে। লিখক যে এজন চিন্তাশীল সাহিত্যত হাত থকা পুথিখনি পঢ়িলেই বুজিব পাৰি।

পঢ়ুৱৈ সমাজে যে পুথিখনি পঢ়ি ভাল পাব মোৰ কোনো সন্দেহ নাই।

বিমলা প্ৰসাদ চলিহা,

মুখ্যমন্ত্ৰী, অসম।

২০।১২।৬১

“আমাৰ অপমানৰ অবধি নাই—আপোন পাহৰা জাতিক ইতিহাসেও ক্ষমা নকৰে। আমাক জাতীয় গ্লানিৰ পৰা মুক্ত কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছে “ফুলগুৰিৰ ধেৱা’ৰ মননশীল লেখকে। ৰাইজৰ আশীৰ্বাদ তেওঁ পাব।”

শ্ৰীমহীচন্দ্ৰ বৰা,

নগাঁও

২৪।৩।৬১

সাহিত্যিক হিচাবে সন্তীয়া জনপ্ৰিয়তা
অৰ্জন কৰাৰ হাবিয়াস চিন্তাশীল লিখক বেণুধৰ
কলিতাৰ মনত ওপজা নাই। অৱশ্যে 'বিয়াল্লিছৰ
স্মৃতি'ৰ পিচত 'ফুলগুৰিৰ ধোঁৱা'খনক বাইজৰ
মাজত সদৰি কৰাৰ প্ৰয়াস তেখেতৰ নহ'ল-
হেতেন! কলিতালৈ আমি আমাৰ অভিনন্দন
এইবাবেই জনাইছোঁ যে আন বহুতৰ দৰে সাহিত্য
তেখেতৰ "নবাৰি" নহয়, প্ৰশংসাৰ ফুলজাৰি
লাভ কৰাৰ প্ৰশস্ত উপায় বুলি সাহিত্যক
তেখেতে ভবা নাই। ফুলগুৰিৰ ধোঁৱা বচনাৰ
উত্তমো "বেদগুৰুখ্যাতি লোভায়" নহয়।
আকাশীগঙ্গা। ২য় বছৰ ১ম সংখ্যা ১৯৬২ চন।

লিখকৰ বিয়াল্লিছৰ স্মৃতি সম্পৰ্কে অভিমত

"নামে ধামে বিয়াল্লিছৰ স্মৃতি" ভাৰতৰ
তথা অসমৰ গোঁৰৱৰময় যুগৰ এটি সুহৃদ।
লেখকৰ এই বিনয়ানত নিবেদনৰ অন্তৰালত
আছে অসমৰ জাতীয় বুৰঞ্জীৰ এটি সোণালী
অধ্যায়।"

নতুন অসমীয়া

..... "যেনেকৈ এচক ভাতৰ এটা পিটিকিলেই
গোটেই চকু ভাতৰ অৱস্থা বুজা যায়, ত্ৰীমান
বেণু কলিতাৰ '৪২'ৰ স্মৃতি পঢ়িলে কংগ্ৰেছৰ
শেষ আন্দোলনত দেশৰ অৱস্থা উপলব্ধি কৰিব
পাৰি।".....

ত্ৰীমলধৰ ভূঞা

বিয়াল্লিছৰ নগঞা ছহিদৰ বিষয়ে অভিমত

১৯৪২ চনত গান্ধীজীৰ 'কৰিম কিয়া মৰিম' আহ্বানত
সঁহাৰি দি ভাৰতৰ জনগণে যি বিপ্লবৰ সূচনা কৰিছিল তাত
অসমেও অবিহণ যোগাইছিল। অসংখ্য লোকে বিপ্লৱত যোগদান
কৰি সাম্ৰাজ্যবাদী ব্ৰিটিছৰ লাঠি, গুলী, ফাঁচিক তুচ্ছ জ্ঞান কৰি
দেশৰ স্বাধীনতা আন্দোলনক আগুৱাই নিছিল। সেই সংগ্ৰামত
নগাঁও জিলাৰ নজন মুক্তি যুঁজাৰুৱে প্ৰাণ আহুতি দি শহীদ হৈছিল।
তেওঁলোক হল ভোগেশ্বৰী ফুকননী, লক্ষী হাজৰিকা, ঠগী সূত,
হেমৰাম পাতৰ, গুনাভি বৰদলৈ, বলো সূত, হেমৰাম বৰা, কলাই
কোছ আৰু তিলক ডেকা। তেওঁলোক আছিল সাধাৰণ কৃষক পৰিয়ালৰ
সন্তান। প্ৰকৃত দেশপ্ৰেমত উদ্বুদ্ধ হৈ এওঁলোকে স্বাধীনতাৰ বেদীত
নিজকে উছৰ্গা কৰি শহীদ হ'ল। এই মহান ত্যাগীসকলৰ চমু
জীৱনী 'বিয়াল্লিছৰ নগঞা ছহিদ' পুথিত সন্নিবিষ্ট কৰি ত্ৰীবেণুধৰ
কলিতাই এটি উল্লেখযোগ্য কাম কৰিলে। ইয়াৰ আগতে ফুলগুৰিৰ
ধোঁৱা আৰু বিয়াল্লিছৰ স্মৃতি নামৰ দুখন পুথিতো স্বাধীনতা সংগ্ৰামলৈ
নগঞা বাইজৰ অৱদানৰ কাহিনী লিপিবদ্ধ কৰিছিল।

'বিয়াল্লিছৰ নগঞা ছহিদ' পুথিখনে আজিৰ প্ৰজন্মৰ সন্মুখত
স্বাধীনতা সংগ্ৰামৰ এছোৱা ডাঙি ধৰিছে। পুথিখনে যে সংগ্ৰহযোগ্য
তাত সন্দেহ নাই।

দৈনিক অসম

১৩/১১/৮৯

যি
জন
ৰাৰ
গৰ
ক-
হৈ
মৰ
চপ্তা
বৰ

গ,

খন
গৰ
খন
ত
ৰ
ক্তি
বৰ

মহাত্মা গান্ধীৰ নিৰ্দেশ আৰু নীতি অনুসৰণ কৰি ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনত অংশ গ্ৰহণ কৰা আৰু বৰ্ত্তমানেও জীৱন যাত্ৰাত মহাত্মাৰ আদৰ্শ আৰু নীতিকেই অনুসৰণ কৰি চলা শ্ৰীবেণুধৰ কলিতা নগাঁৱৰ এগৰাকী স্বল্পভাষী, অমায়িক আৰু নীৰৱ সমাজ কৰ্মী আৰু সাহিত্যসেৱী লোক। ইয়াৰ পূৰ্বে তেখেতে 'ফুলগুৰিৰ ধোৱা' আৰু 'বিয়াল্লিছৰ স্মৃতি' নামৰ দুখন বুৰঞ্জীমূলক পুথি প্ৰকাশ কৰি বৰ ভাল কাম কৰিছে। 'বিয়াল্লিছৰ নগঞা ছহিদ' নামৰ এই সৰু অথচ মূল্যবান পুথিখনিয়ে অসমৰ বুৰঞ্জী সাহিত্যলৈ যে উল্লেখযোগ্য বৰঙনি আগবঢ়াইছে তাত অকণো সন্দেহ নাই। শ্ৰীকলিতা নিজেই এজন মুক্তিযোদ্ধা কাৰণে পুথিখনত লিপিবদ্ধ হোৱা তথ্যসমূহ যে নিৰ্ভৰ বোধ্য আৰু নিখুঁত তাত অকণো সন্দেহ নাই, স্বাধীনতা লাভৰ পিচত স্বাধীনতা আন্দোলনৰ মহান ত্যাগৰ কথা পাহৰি লালসা আৰু ভোগ বিলাসৰ বহুতীয়া হৈ মানুহৰ নৈতিক অধঃপতন হোৱাতো জাতিটোৰ কাৰণে অতিশয় বেদনাদায়ক হৈছে। শ্ৰীকলিতাৰ এই পুথিখনিয়ে আমাৰ সমাজলৈ নিশ্চয় কিছু চেতনা ঘূৰাই অনাত সহায় কৰিব বুলি আশা কৰা যায়। শ্ৰীকলিতাৰ পৰা নগাঁৱৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ এখন পূৰ্ণাঙ্গ বুৰঞ্জী আশা কৰিব পাবোনে?

শ্ৰীসৰ্বেশ্বৰ ৰাজক, এম, এ ডি ফিল

৩০।১০।৮২

১৯৪২ চনৰ ভাৰতৰ স্বাধীনতা সংগ্ৰামত নগাঁও জিলাৰ যি ন জন মুক্তি যুঁজাৰুৰে প্ৰাণ আহুতি দি শ্বহীদ হ'ল সেই ন জন শ্বহীদৰ চমু জীৱনী শ্ৰীমান বেণুধৰ কলিতাই কষ্ট কৰি সংগ্ৰহ কৰাৰ কাৰণে শ্ৰীমানক আন্তৰিক ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিলে।। শ্ৰীকলিতাৰ শ্ৰম সাৰ্থক হ'ব যেতিয়া আমাৰ দেশৰ ভবিষ্যতৰ বংশধৰ যুৱক-যুৱতী সকলে তেওঁ লিখা জীৱনী পাঠ কৰি দেশ আৰু দহৰ হৈ প্ৰাণ বলি দিবলৈ কুঠাবোধ নকৰিব। তেওঁ স্বাধীনতা সংগ্ৰামৰ নগাঁও জিলাৰ অপ্ৰকাশিত ঘটনাসমূহো প্ৰকাশ কৰিবৰ কাৰণে চেষ্টা কৰাত আন্তৰিক মুখী হৈছে।। আৰু কৃতকাৰ্য্যতা লাভ কৰিবৰ কাৰণে ভগবানৰ ওচৰত প্ৰাৰ্থনা জনাইছো।

শ্ৰীমহেন্দ্ৰ নাথ হাজৰিকা,

নগাঁও (অসম)

৮।৬।৮২

ইয়াৰ উপৰিও লিখকৰ "স্বাধীনতা আন্দোলনৰ গীত"খন প্ৰকাশিত হৈছে। তাৰ সাঁহিৰেও 'লোকসেৱক হলধৰ ভূঞাৰ জীৱনালেখ্য' খন লোকসেৱক হলধৰ ভূঞা জন্ম শতবাৰ্ষিকী উদ্‌যাপন সমিতিয়ে প্ৰকাশ কৰিছে। 'আমেৰিকাত কি দেখিলে।' 'পণ্ডিত কনক চন্দ্ৰ শৰ্ম্মা কাব্যতীৰ্থৰ জীৱনী' স্বাধীনতা আন্দোলনত নগাঁৱৰ দান সম্বলিত বিভিন্ন তথ্যপাতিৰ দুখন পুথি নগঞা প্ৰখ্যাত মুক্তি যুঁজাৰু সকলৰ চমু জীৱনী আৰু মহাত্মাৰ প্ৰেতাৰ্দ্ৰা নামৰ এখন নাটকৰ লগতে বহুতো প্ৰৱন্ধ অপ্ৰকাশিত অৱস্থাত আছে।

—: সমাপ্ত :—

